DELLE

OPERE

DI

JACOPO BONFADIO

PARTE SECONDA.

Petrus Scalvini Brix. inv. et delin. — F. Zucchi sculp.

JACOBI BONFADII

ANNALIUM GENUENSIUM

Ab anno MDXXVIII. recuperatæ Libertatis
usque ad annum MDL.

LIBRI QUINQUE.

Cura & Studio

ABBATIS ANTONII SAMBUCA.

Cum Indice locupletissimo.

COELO MANIFESTA SERENO.

BRIXIÆ. MDCCXLVII.
Excudebat JACOBUS TURLINUS.
SUPERIORUM PERMISSU.

ILLUSTRISSIMIS DOMINIS

DOMINIS

SYNDICO ET DEPUTATIS

PUBLICIS

RIPERIÆ BENACENSIS

ANTONIUS SAMBUCA

S.

Multa ſunt, VIRI ILLUSTRISSIMI, *quæ Tractum iſtum oræ noſtræ Benacenſis, qua ad occidentem vergit, non ſine multarum regionum invidia magnopere commendant, loci amœnitas in ipſa ad lacum crepidine, unde jucundiſſimus quaquaverſus proſpectus, clementiſſimi*

mi cæli temperies, leniter assurgentibus ex aversa parte collibus, aër ipse hortorum, Alcinoi diceres, odore afflatus, præcipue vero clarorum virorum mira fecunditas, quorum proventum tot illustribus oppidis frequens regio numquam non tulit. Quæ autem sint Benacensium ingenia, ex uno, nisi ego fallor, argui potest JACOBO BONFADIO, *suis temporibus omnium laude celebratissimo, seu Oratorem, seu Historicum, seu Poëtam ageret. Hunc, qua ratione nescio, finitimæ civitates suis adscribere non dubitant, cum Gazani ortum nemo non fateatur, quod non ultimum oppidum est istius Provinciæ nostræ, quæ juris sui semper, seorsum a confinibus accolis mero, & mixto Imperio, quod appellant, ac separata gaudet Jurisdictione. Nobilissimis hæc quidem regionibus contermina, sed nulli obnoxia, neque intra alicujus fines, propriis ipsa finibus circumscripta, municipalibus institutis sua semper tuita est, atque adhuc tuetur* SERENISSIMÆ REIPUBLICÆ VENETÆ *indul-*

dul-

dulgentia , cujus mitissimo Imperio liberam se voluntaria deditione , sæculo decimo quinto ineunte , subdidit . Una hæc propterea omnium, qui Salodii, qui Tusculani , qui Gazani , atque in aliis Provinciæ oppidis orti sumus , communis est Patria , quo nomine regionem ad Benaci ripas , non solum , qui eam incolimus homines , sed plura Principis diplomata appellant. Hæc omnium parens , atque altrix ; ut nihil intersit , ubinam quisque natus sit ; modo Benacensis audiat , ejusdem Patriæ civis & alumnus est . Cum itaque ejus, qui communis Patriæ gloriam pluribus ingenii fetibus haud leviter amplificavit, JACOBI BONFADII *collecta undique Opera ad tanti Viri memoriam iterum excitandam e tenebris in novam hanc lucem proferre in animum induxerim , in duo volumina eadem distribuere visum est . Primum quidem cum Eminentissimo ac Reverendissimo Principi, ac immortali obsequio mihi colendo Patrono meo S. R. E.* CARDINALI QUIRINO *nuncupa-*

cupa-

cupaverim, alterum de me optime meritæ PATRIÆ *suavissimæ inscribere officii mei esse duxi. Vos igitur, qui summæ nostratium rerum præestis, & totius Benacensis Conventus, ab eodem Vobis impositam, personam geritis, libentes hoc accipite qualecumque meæ in Vos observantiæ, meæque in Patriam voluntatis testimonium. Valete.*

Brixiæ XV. *Decemb.* MDCCXLVII.

PRÆ-

PRÆFATIO.

GENUENSES Jacobi Bonfadii Annales nos quoque in lucem edituri pauca quædam præmittenda censuimus, ut ipso statim in limine, quid in hac nostra editione factum sit, nemo non videat. Atque, ut ab iis, quæ præcipua duximus muneris nostri, initium faciamus, liceat nobis absque invidia gloriari, nos quam maxime curasse, ut illi ipsi Annales a multiplici fœdaque errorum illuvie vindicati ederentur, qui sane non infrequentes in priore illa Papiensi editione anni MDLXXXVI. in 4., (ut ajunt) quam Bartholomæo Paschetto Veronensi debemus, per incuriam, seu mavis librariorum inscitiam passim irrepserant; nec in posteriore Lugduno-Batava, quæ ad fidem MS. Codicis in Viri Clar. Joannis Georgii Grævii Thesauri Antiquitatum Italiæ &c. parte altera tomi primi prodiit in fol. anno MDCCIV., correcti fuerant. Vir tamen doctissimus, quem nos quoque sumus secuti, Jacobus Perizo-

nius in ſua ad primum ejuſdem Theſauri tomum præfatione, mortuo jam Grævio edita, nonnulla libri primi emendare adgreſſus eſt partim ex vetere Papienſi editione, partim e fragmento primi eorumdem Annalium libri, quod veluti ſupplementum quoddam, ſibi ab amico ultro oblatum, neſcius unde erutum fuerit, Paullus Folieta Genuenſi Uberti fratris ſui hiſtoriæ, ſe curante editæ, addendum exiſtimavit. Quam vero noſtrorum induſtria typographorum hac præſertim de cauſſa præ ceteris commendabilis eſſe debeat, aliorum judicium eſto. Neque omittendas porro duximus variantes lectiones, quas humaniſſimo ac apprime erudito Viro Blaſio Sclavo acceptas referre debemus, eaſque quam maxima diligentia per ipſum excerptas e MS. optimæ notæ Codice in fol. qui ex legato Joannis Baptiſtæ Recanati Patricii Veneti in Bibliotheca Divi Marci aſſervatur, & a Clar. Viro Antonio M. Zanetto ejuſdem Bibliothecæ Cuſtode in ſua latina & italica Divi Marci Bibliotheca Codicum MSS. anno MDCCXLI. in lucem prolata, pag. CLIX. recen-

cen-

censetur. Has sane libenti animo in calce adjecimus, quantumvis plerumque minutas & non magni momenti, ut sit cuique perspicuum, quantum inter editos & manuscriptos libros intersit. Spes quoque aliquamdiu nos tenuit e Vaticanæ Bibliothecæ Codice ccxv., qui jamdiu ex Urbinate in ipsam transiit, & in quo ab eruditissimo amicissimoque Viro Apostolo Zeno acceperamus quartum hujus historiæ librum, qui de Flisci conjuratione agit, pag. cccxv. extare, aliquid ad nostram editionem locupletandam ornandamque adferri posse. At ab ea protinus decidimus, posteaquam a Clar. doctissimoque Præsule Joanne Bottario ejusdem Bibliothecæ Custode altero admoniti fuimus, nihil propemodùm MS. illud ab editis differre libris, & si qua interdum occurrant, ea tanti non esse, ut recenseri mereantur. Quum vero in Papiensi illa & Lugduno-Batava editione non multum Viri illi eruditissimi in conficiendis indicibus adlaboraverint, nos utilitati & commodo studiosorum prospicientes novum & locupletissimum dedimus, ne quid etiam in hac

a 2 parte

parte de sedulitate nostra, qualiscumque ea fuerit, esset desiderandum. Utque eadem ingenuis doctisque hominibus magis probaretur, nostrique Annales non sine quadam animi voluptate oculorumque delinimento, manibus præsertim omnia fastidientium, teri possent, ne externa quidem adscititiaque ornamenta desiderari passi sumus. Hinc inter cetera, tribus editis tabulis, & hieroglyphicum historiæ quoddam, & Auctoris imaginem ad vivum expressam, & prospectum Ligustici maris repræsentavimus, ipsiusque urbis Genuæ, cujus profecto cives nostra hac tempestate Dei Optimi Maximi beneficio animorumque fortitudine clarissimam famam sunt consecuti. Quapropter nec Bartholomæi Paschetti nuncupatoriam ex priore editione ad Julium Pallavicinum epistolam, nec Laurentii Blanci ad eumdem subsequens carmen negleximus; consiliumque nostrum eruditis maxime viris probatum iri confidimus, quorum *justa ac frequens querela est, præfationes seu epistolas nuncupatorias veterum editionum in novis, ornatioribus quidem &*

ube-

uberioribus , minime ut plurimum comparere , uti in ſua ad Brixianam Literaturam præfatione EMINENTISSIMUS AUCTOR adnotavit , cujus hercle opera quamplurimi præclari Scriptores in memoriam hominum revocati , tamquam poſtliminio in literariam rempublicam reſtituti ſunt. Verum diutius non eſt nobis in argumento verſandum , ratis fidem noſtram liberaſſe & ſatis officio noſtro feciſſe in optimo rei hiſtoricæ Scriptore vulgando, præſertim in tanta ejus Annalium raritate, ut niſi ex Græviana magnæ molis Collectione, aut ex Papienſi editione transſcripta in plurimis nunc etiam publicis Bibliothecis exemplaria non inveniantur. Dolemus nihilo tamen minus in colligendis Bonfadii operibus nonnulla diligentiam noſtram effugiſſe , & quædam ad primum tomum pertinentia in hujuſce mantiſſa extra ſuum locum inſerere coactos fuiſſe. Quum enim , ex quo hujus parandæ editionis conſilium cepimus, e ſchedis Clar. Viri Paulli Galeardi , quem paucis abhinc annis huic noſtræ civitati boniſque literis ereptum lugemus , alia quinque

præter ea, quæ a nobis edita ſunt, poëtico ſtilo ac vernaculo ſermone exarata alicubi exſtare opuſcula deprehendiſſemus, ſummo poſtea cum animi mærore niſi duorum fieri compotes, omni quamvis adhibito ſtudio, ad hunc uſque diem non potuimus. Hæc ſcilicet cum inedita Bonfadii epiſtola eruditiſſimi præſtantiſſimique Viri Joſephus Antonius Saxius Ambroſianæ Bibliothecæ Præfectus e MS. ejuſdem Bibliothecæ Codice, ac Apoſtolus Zenus, Joanneſque Chryſoſtomus Trombellius S. Salvatoris Bononiæ Abbas ex edito rariore libello, primo jam noſtro in lucem exeunte tomo, nobiſcum perquam humaniter communicarunt. At de his fortaſſe plura, quum ad ea perventum erit. Obteſtamur interim doctos quoſcumque viros, quorum benevolentia & monitis ſtudia hæc noſtra adjutum iri plane ſperamus, ne nobis id vitio vertant, neve nos peperciſſe labori in iiſdem opuſculis conquirendis inſimulent.

PER-

PERILLUSTRI VIRO

JULIO PALLAVICINO

PATRICIO GENUENSI

BARTHOLOMÆUS PASCHETTUS

S.

Multa nobis a Diis immortalibus tributa sunt, Juli Pallavicine vir nobilissime, & ad humanæ vitæ commoda, & ad communem societatem tuendam peropportuna, & maxime necessaria: verum nihil graviorum hominum sententia traditum est, tum ad usum uberius, tum ad dignitatem præstantius studio literarum; quo inculti suapte natura animi excoluntur, a vitiis ad virtutes, ab ignoratione ad scientiam pulcherrimarum rerum, tamquam e tenebris in lucem evocantur; quo homines optimis legibus & institutis inter se juncti, mutuis amoris & beneficentiæ officiis sibi invicem deservientes, civilem agunt & honestissimam vitam; res omnium fere seculorum memoria ge-

a 4 *stæ*

stæ posteritati traduntur : præstantissimorum virorum , civitatum , nationum facta immortalitati commendantur : abditissimarum rerum caussæ , Dei ipsius natura , summaque in his inferioribus providentia cognitione comprehenduntur . Hinc summo in honore habiti viri doctrina præstantes , divinis laudibus ad cælum usque sublati , qui literis præditos homines adjuverunt , bonarum artium studia auxerunt & honestarunt . Itaque & priscis illis temporibus , quibus summi Imperatores , & Reges , virique clarissimi literarum & literatorum amantissimi exstiterunt , Alexander , Ptolemæus , Augustus , Vespasianus , Mæcenas , Lisander , Scipio , Cæsar , & patrum nostrorum ætate , qua Leo X. , Paulus III. Pontifices Maximi , Franciscus primus Gallorum Rex , Guido Ubaldus Dux Urbinatium , Cosmus Medices , excellentes in aliquo virtutis genere viros summa benevolentia , summisque beneficiis complectebantur , literarum honestissima studia maxime floruerunt . Horum tu illustribus vestigiis , Juli amplissime , hac nostra ætate insistens , æternam tibi nominis gloriam paras ; colis enim literarum studia omni

ni

ni officii & beneficentiæ genere ; quibus nihil, si utilitatem spectes, fructuosius ; si voluptatem, jucundius ; si laudem, illustrius contingere potest viro potissimum genere claro, & in libera civitate nato : foves eximia tua liberalitate, qui se totos literis dediderunt, quorum lucubrationibus cum præsentes & posteri multis afficiantur commodis, dum illos ornas beneficiis tuis, ornare videris infinitam hominum multitudinem. Exstant profecto in illustri familia tua honoris insignia, multa laudis & gloriæ monumenta, vigent memoria sempiterna gentis tuæ atque hujusce præstantissimæ civitatis clarissima lumina Antoniotus, & Joannes Baptista Cardinales, non solum ob dignitatis splendorem, verum etiam ob vitæ integritatem, singularem prudentiam, incredibilem pietatem uno omnium ore maxime commendati. Vigent Antistites illi religione insignes, Hieronymus, Philippus, Antonius, Nicolaus, Jacobus, Franciscus, Petrus Franciscus : celebrantur complures, qui bellicis laudibus claruerunt, Ballianus in primis, & Christophorus, quorum alter Calo-Joannis Palæologi Imperatoris Constantino-

poli-

politani auspicia secutus, adeo se præclare fortiterque gessit, tum in eo singulari certamine, quod pro ipsius Calo-Joannis dignitate suscepit cum quodam Persa, tum in aliis periculosissimis bellis, ut amplissimis eum honoribus cohonestandum duxerit Imperator, & augendum Lesbi insulæ & Mitylenæ urbis imperio illis temporibus non ignobili; alter rei quidem militaris, sed maritimæ potissimum disciplina & usu ita excelluit, quod Annales hi clarissime testantur, ut veterum illorum Ligurum rebus navalibus præstantium gloriam facile adæquarit. Prodiere præterea ex familia tua, tamquam ex fecundissima matre, viri pacis artibus clari, & in privata & publica re administranda prudentia singulari, Augustinus unus ex Duodecim-Viris, quibus rerum collapsarum statum emendandi, & concordiam civium constituendi auctoritas data fuit, Franciscus avus tuus, Augustinus pater, & Tobias patruus, cives optimi, & de patria, cujus honoribus & muneribus omnibus perfuncti sunt, præclare meriti: qui omnes eum virtutum suarum & rerum gestarum splendore maximum Pallavicinæ familiæ

liæ decus & ornamentum adferant, tu tamen non inferiorem laudis gloriam ejusdem gentis posteritati relinques ob maxima ornamenta, quæ a te in omnes bonas artes proficiscuntur in dies: ob illud in primis præstantissimum tuum in patriam meritum, quod hoc loco sine maxima nominis tui injuria a me silentio præteriri non potest. Tu enim, cum Annales Genuensium ab instaurata libertate videres intra paucorum parietes latere innumeris prope mendis refertos, cum tamen satis puro & candido orationis genere a Jacobo Bonfadio scripti essent, resque gestas Populi Genuensis continerent a nullo alio probabili aliqua diligentia literis consignatas, perfecisti liberalitate tua, ut non modo latina, verum etiam italica lingua conscripti in hominum adspectum lucemque prodirent: quo quidem beneficio singulari plurimum tibi patria debet, & historiarum studiosi quam ex eorum lectione voluptatem utilitatemve ceperint, eam tibi omnem acceptam referant, æquum est. Ego vero cum tuo nomine Annales ipsos emendandi, & in italicam linguam vertendi munus laboriosum sane susceperim, tuo etiam

nomi-

nomini dicatos volo , ut sint tuae in patriam caritatis eximiae , meae vero in te observantiae singularis perpetuum monumentum .

Genuae Kalendis Februarii anno a nativitate Christi CIↃ IↃ LXXXVI.

AD

AD PERILLUSTREM VIRUM

JULIUM PALLAVICINUM

PATRICIUM GENUENSEM

LAURENTII BLANCI

CARMEN.

TE Pallas vicina colit, tu Palladis artes,
Deditus es divæ, non minus illa tibi.
Quod domui vicina tuæ ſit, fixaque Pallas,
Eſt ea præclarum nomen adepta ſuum.
Protulit illa viros claros bellique, domique,
Quos Pallas viſa eſt uſque fovere ſinu.
Edidit inſignes Patres pietate, galerus
Queis ſacer ornavit tempora purpureus.
Et quorum bifida egregium caput infula texit,
Qui patriæ addiderint non mediocre decus.
Et tuus hinc pater, & patruus fluxere, fuiſſe
Excelſis animis, quos monumenta docent:
Viſenda hoſpitibus monumenta, ornantibus urbem
Præ cunctis, cives quæ quoque ſuſpiciant.
In primis ſed te miramur, & optime Juli,
Et docte, & doctis concelebrande viris,
Qui doctos æque complecteris, atque Maronem
Mæcenas fovit, nec ſatis illud habes.
Nam quæ geſta tuis ſcripſit Bonfadius olim
Civibus, haud multæ quæ evoliiere manus,
Omnibus ære tuo formis excuſa legenda
Porrigis, & patriam demeruiſſe juvat.

PA-

PAGANI PAGANINI (*a*)

IN OBITU

JACOBI BONFADII.

NUncius ut vitreas Benaci perculit aures,
Illius nati casum, obitumque ferens,
Fluctibus & fremitu fertur crevisse marino,
Mox indignanti talia voce dedit:
Quod pro me crescis, quod sis augustior, atque
Dulcior, & semper maxima dona fero,
Oceane hæc reddis mihi præmia? flamma fuisset
Extincta o saltem fluctibus illa tuis.

NOI

(*a*) Ex libello, cui titulus: *Carmina Præstantium Poetarum Jo. Antonii Taygeti Academici Occulti studio ex quamplurimis selecta, nusquam antea in lucem edita. Brixiæ apud Jo. Baptistam Bozolam* MDLXVI. in 8. pag. 40.

NOI RIFORMATORI

dello Studio di Padova.

AVendo veduto per la fede di revisione, ed approvazione del P. F. Giacinto Marini Inquisitor del S. Officio di Brescia, nel Libro intitolato: *Jacobi Bonfadii Annalium Genuensium ab anno 1528. recuperatæ libertatis usque ad annum 1550. libri quinque, cura & studio Abbatis Antonii Sambuca, cum indice locupletissimo*, non v'esser cos' alcuna contro la santa Fede Cattolica, e parimente per attestato del Segretario Nostro niente contro Principi, e buoni costumi, concediamo licenza a Jacopo Turlini Stampatore in Brescia, che possa essere stampato, osservando gli ordini in materia di Stampe, e presentando le solite copie alle Pubbliche Librerie di Venezia, e di Padova.

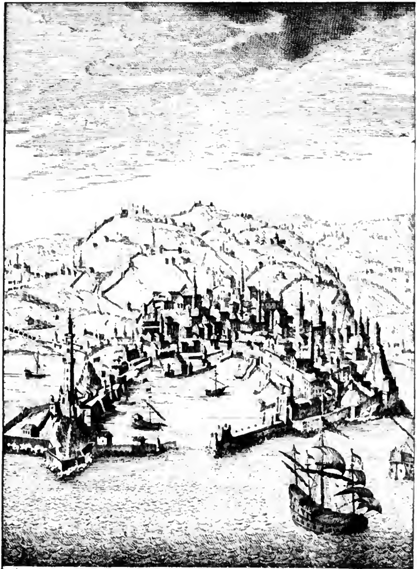
Dat. li 12. Febbrajo 1747.

(
(Barbon Morosini Cav. Proc. Rif.
(Marco Foscarini Cav. Proc. Rif.

Registrato in Libro a car. 20. al num. 154.

Michel Angelo Marini Segret.

JA-

Extulit assuetum bello genus acre virorum
Urbs Ligurum princeps----------------------

Petrus Scalvini Brix. delin.

Zucchi sculp.

JACOBI BONFADII

ANNALIUM GENUENSIUM

AB ANNO MDXXVIII.

RECUPERATÆ LIBERTATIS

USQUE AD ANNUM MDL.

LIBER PRIMUS.

MAGNA quædam res eſt, magnæque facultatem felicitatis continet civilis hominum ſocietas, atque conjunctio, ex qua cum omnis humanitas, omnes optimæ atque honeſtiſſimæ artes ortum habuerunt, tum ipſa in primis juſtitia reliquarum omnium regina virtutum orbi terrarum illuxit; ut plane confitendum ſit, nullum eſſe mortalium generi conſtitutum bonum, quod officio, cultuque civili, aut optabilius eſſe poſſit, aut præſtantius. Rurſus ex iis rebus, quæ in terris aguntur, nulla difficultates, moleſque moleſtiarum majores habet, quam congregatio, & communitas generis humani. Primum enim, ut omittam mala, quæ cum puriſſima in regione cœleſti eſſe non poſſint, nos hunc

inferiorem mundum incolentes assidue circumeunt; cum unusquisque naturam quandam habeat suam, eamque minime simplicem; tanta exsistit in singulis voluntatum ac sententiarum dissimilitudo, & tam varii animorum motus, ut in vita versari sine aliqua vel occulta, vel interdum etiam nimis aperta atque acerba dissensione vix possimus: deinde cum civitas omnis optimam quandam sibi proponat vitam (omnes enim, quantum fieri potest, felices esse cupimus) ea autem sit in usu virtutis posita, ita fere contingit, ut in magna hominum multitudine alii, & ii quidem admodum pauci, valde virtutem colant, alii parum, multi vero ne quid ipsa quidem sit virtus intelligant; ut mirum minime sit, si videmus res civiles non modo in proposito sibi fine impediri, sed ab eo sæpius aberrantes multis magnisque perturbationum incommodis conflictari. His rebus, quæ per se nimis perspicuæ sunt, exempla non adjungam: verum si quis secum animo repetat, eaque studiose inquirat, quæ post hominum memoriam rerum gestarum monumentis tradita sunt, non dicam in barbaris nationibus, sed ne in temperatioribus quidem regionibus Europæ, ubi ingenia in rebus & consiliis publicis

blicis maxime ſemper præſtiterunt, nullas prope civitates floruiſſe comperiet, quas inteſtina mala non aliquando aut de priſtino ſtatu convellerint, aut certe labefactarint. Quo magis par eſt illos homines admirari, eorumque memoriam æternis honoribus proſequi, quorum cogitationes in hac cura evigilaverunt, unamque hanc ſpectarunt gloriam, ut cum civium ſuorum animos ſalutaribus concordiæ vinculis devincirent, tum vero non privatam ambitionem ac potentiam, ſed Reipublicæ commoda & ornamenta ſtabilirent, atque amplificarent. His enim conſiliis factiſque plane divinis, & illuſtrem ſibi in cœlum aditum patefecerunt, & ceteris item in pacato rerum ſtatu conſtitutis faciliorem ad beatam vitam tradiderunt viam. Quandoquidem populi, qui optimis inſtitutis ac legibus conſociati æquali inter ſe amoris conſpiratione conſentiunt, ii conjuncti maxime, & cari etiam ſunt principi rerum, ac moderatori omnium Deo.

In præclara harum rerum commemoratione verſanti occurrit mihi Genuenſium Reſpublica, quæ ſummis opibus ſummaque auctoritate inter ceteras pulcherrime eminens, his temporibus tranquillo in

ſtatu ornatiſſima conquieſcit. Horum ſane res geſtæ præter ceteras gentes maximæ & claræ fuerunt; nam non ſolum in finitimis oris, quas Italiæ duo maria alluunt, verum etiam in longinquis, & ab orbe noſtro penitus ſemotis nationibus militaris illorum virtus ſeſe egregie extulit, plurimaque laudis monimenta collocavit. Teſtis eſt, ut quæ notiora ſunt omittam, Paleſtinæ, & Phœniciæ tractus, qui vergit ad Orientem, unde nobiliſſimis urbibus, in primiſque Hieroſolymis, ab impuriſſimis hoſtium manibus incredibili felicitate receptis, æterna inſignia victoriæ retulerunt. Teſtis item Armenia, in quam profecti, Saracenos totis ſe campis effundentes memorabili prælio compreſſere. Jam vero in eam quoque partem, quæ ſe inflectit ad Septentriones, auctoritate prorogata ad Tanaim & Taurica in Cherſoneſo, domicilia certaſque ſibi conſtituerunt ſedes, ut totum id mare, quod intra Calpen prorumpit, & in Mæotidem uſque excurrit, theatrum, anguſtum illud quidem, eorum virtuti ac gloriæ fuiſſe videatur. Adde quod Religionis noſtræ majeſtatem, Summoſque Pontifices vel ornarunt ſecundis, vel adverſis rebus juverunt, atque armis texerunt ſuis. Præ-

terea

terea potentissimi Reges, alii, cum bello periculoso premerentur, sunt ab illis sublevati, alii, cum ipsos lacessere voluissent, præliis fracti, atque perdomiti. In Republica vero domi temperanda quanta in eisdem prudentia, & quam gravis ac severa virtutis ratio exstiterit, facile ipsorum amplitudo declarat. Communem quidem humanarum rerum conditionem, de qua supra commemorabam, omnino effugere non potuerunt. Nam & multas rerum conversiones habuere, & eorum felicitati nimium fortuna invidit; verum ut faces motu vehementiorem flammam concipere solent, ita eorum animi in vario fortunæ concussu tentantes, & circumspicientes omnia, ad libertatem cum dignitate conservandam acrius accendebantur. Cujus sane libertatis illis semper præcipua cura fuit, & quotiescunque exterarum gentium patrociniis usi sunt, ea ipsi sponte sua, ac libero consilio, certisque præscriptionibus elegerunt, atque ut retinere, si placerent, ita rursus amovere facile poterant, si minus probarentur. Plerunque autem, ut non probarentur, accidebat, propterea quod etiamsi Reges, ceterique qui in summo rerum fastigio sedent, optime animati sint, tamen eorum administri, vel quæstu adducti, vel

aliarum rerum cupiditate depravati a præſcripto ſibi officio, ac recta via perſæpe deflectunt, & ad improbitates delabuntur. Illud porro gravius dolendum, quod domeſticis in adminiſtrationibus factionum principes, quorum alterutrum Ducem conſtituere, pro temporum ratione commodum videbatur, non patriæ, ſed ſuæ ipſorum potentiæ atque ambitioni ingenium exercuerint: etenim, qui vel partes civium diſſidentes conjungere, vel bonorum conſenſum adjuvare, ac bonis pacis artibus provehere debebant, multo infirmiorem reddebant, magiſque alienabant, & quos civilis ſocietatis tutores ac præſides eſſe oportebat, illam oppugnare, atque opprimere quaſi tyranni conabantur. Quo ſane tempore eam civitatem, quam a majoribus fortibus conſiliis ac factis egregie communitam, & in ultimis etiam orbis terrarum terminis maxime florentem acceperant, huc atque illuc fluctuantem prorſuſque deformatam videre ſæpenumero contigit, dum per eorum, quos dicebam, dominandi cupiditatem ac controverſiam omnia diſſidiis variiſque ſeditionibus agitata concuterentur. Quapropter cum optimos quoſque ſuperiorum adminiſtrationum, & varietatum jam nimium pertæſum eſſet, &

ex

ex imminentibus periculis præteritorum incommodorum commonefierent, fœdaque in primis illa direptionis plaga, quam paucis ante annis acceperant, etiam tum omnibus ante oculos obversaretur, communis salutis ac dignitatis causa omni studio in eam mentem & curam incubuerunt, ut Rempublicam ad meliorem statum, stabilioremque formam, & disciplinam revocarent, de qua ego scripturus sum. Quod pulcherrimum opus contigisse mihi tum, cum id minime cogitarem, sane plurimum lætor: nam tametsi antea e sævis ambitiosæ vitæ tempestatibus ereptus, Patavii, id est in philosophiæ portu, optimis artibus & studiis operam navarem, illa tamen non prodibant in lucem, cum ea persequerer, quæ in meam unius exercitationem duntaxat essent accommodata; nunc ad hoc negotium conversus fieri posse spero, si modo id tueri potero, ut aliis etiam aliqua ex parte prosim, & me interea per illustres occupationes a silentio & solitudine vindicem. Atque ea quidem, quæ superiorum temporum sunt, ex aliorum scriptis cognoscentur, & laborem nostrum minime requirunt: hæc vero, quæ ipse nunc aggredior, nondum a quoquam probabili diligentia literis mandata sunt. Quæ

profecto quo propiora erunt (eorum enim, qui vivunt, facta explicabunt), eo promptius & vehementius quandam quasi flammam in egregia illorum virorum pectora injicere debebunt, qui vel præteritarum actionum memoria, vel amore famæ venientis ad verum decus, solidamque virtutem excitari solent. Verum antequam ad eum locum veniam, unde mihi initium sumendum est, quæ rei propositæ ita conjuncta visa sunt, ut separari minime possint, paulo altius repetens, ea summatim commemorabo.

A. C. 1527. Annus erat post humani generis instaurationem supra millesimum quingentesimus & vigesimus septimus, & ex contentione, quæ inter Carolum Quintum, & Franciscum Valesium Gallorum Regem acerrima versabatur, ardebat Italia bello. Genuensibus vero temporum perturbatione, multorumque casu incommodorum conflictatis, Dux præerat Antoniotus Adurnus, qui Caroli partes sequebatur, cum propter eas causas, quæ jam sunt a me demonstratæ, frequens civium multitudo majores magistratus adiit, ad eosque retulit, uti per eorum auctoritatem aliqui deligerentur, qui accurato consilio optimam institutionem virtutis, justitiæque civilis informarent,

rent, legesque perscriberent, quibus constituta civitas ad eam concordiam, quæ omnium bonorum votis summe semper fuerat expetita, sese tandem aliquando componeret ac stabiliret. Patres rem statim comprobavere, cupideque amplexi, Antonioto Adurno justis de causis non invito, eam potestatem ac curationem Duodecim-Viris mandarunt. Ii fuere Francus Fliscus, Baptista Spinula, Augustinus Pallavicinus, Stephanus Justinianus, Simon Centurionus, Augustinus Lumellinus, Philippus Cattaneus, Vincentius Saulius de Rapallo, Jo: Baptista Monelia, Jo: de Marenis Davania, Nicolaus Grimaldus Ceba, & Hieronymus Doria, is qui postea in sacrum Senatum a Summo Pontifice est cooptatus. Erat ea re magna in lætitia & gratulatione civitas, neque fere quisquam omnium erat, qui cum discordiarum civilium finem, formamque tranquillitatis futuræ sibi animo proponeret, tum sibi, tum fortunis communibus novam de cœlo lucem obortam non existimaret; ita non solum homines vultu serenitatem, verum etiam urbs ipsa quasi sensum hilaritatis aspectu præ se ferre quodammodo videbatur. Jam susceperant operam Duodecim-Viri cum judicio bene consulti, tum valde

inte-

integritate probati, ad eamque rem administrandam tota se cogitatione converterant. Verum nescio quo fato fieri videmus, idque est longa rerum humanarum actione cognitum, ut magnarum curarum magnæ fere esse soleant difficultates & moræ. Etenim tristissima quædam tempora consecuta sunt, quibus factum est, ut illius procuratione negotii necessario supersedendum fuerit; nam cum omnis ora maritima adversariorum præsidiis teneretur, eorumque magna atque expedita classe maria longe lateque obsiderentur, neque ad ea convehenda, quæ ad victum necessaria sunt, ullus pateret aditus, ingens inopia, summaque annonæ caritas civitatem occupavit. Quare dum exigua quædam alimenti ratio in singulorum capita describenda esset, & lacrymabiles interea gemitus diurni, nocturnique tota urbe exaudirentur, atque ex omni parte miserrima fames, & fœdissimus horror ingrueret, hominum mentes in longe diversas curas, aliosque labores avocabantur.

Accidit autem per id tempus, ut Lautrechi in Italiam adventu (is erat imperator, qui totius exercitus Regii potestatem gerebat) status civitatis sit facta commutatio. Itaque per adversam factionem

nem Antonioto Adurno facultate data, sese libere subducendi, Theodorus Trivultius Regis nomine ad Reipublicæ custodiam & gubernationem receptus est. Post quam rerum commutationem nihilominus in instituta ratione erectioribus animis offirmati cives, ubi primum licuit, id quod instituerant, perficere rursus aggressi sunt, Trivultio ipso consentiente, seu id ex animo faceret, sive obscuro consilio ac simulato, quo magis in recenti honoris gradu collocatus, ea humanitatis specie voluntates hominum sibi conciliando, omnes in suscepta Regis amicitia atque in officio contineret; id utcunque fuerit, multis certe haud mediocrem admirationem afferebat. Ita ille abiit annus.

Qui vero secutus est, ineunte vere, gravissimam, maximeque horribilem pestilentiam adduxit. Fuerant hyeme tota, quæ antecesserat, austris leviter flantibus imbres maximi, itaque assidui, ut sol moderator temporum, quique vitam, & salutem larga luce mortalibus affert, tres prope menses haud se terris ostenderit, qui postea ubi verni caloris appulsu tepefacti sunt, ex humidis seminibus, quæ conceperant, vaporibus excitatis facile aerem infecere: in quam pestilentem luem eo

A. C. 1528.

pro-

proclivius hominum corpora concidebant; quod humores, quos ex mala victus ratione, fame dominante, contraxerant, magis erant ad putrescendum parati: quanquam ea contagio non modo in tenues & obscuros incubuit, sed latius serpens arripuit etiam claros & locupletes: quorum cum alii acerbissimo fato interiissent, alii focos & lares patrios mortis timore perculsi deseruissent, facta erat in urbe miseranda vastitas & solitudo.

Interea Savonenses, qui Genuensibus adjuncti, jam ante se eorum ditioni subjectos ac vectigales esse ægre ferebant, more multorum, qui secundam fortunam ferre haud facile possunt, liberius atque audacius ea moliri cœperunt, quæ frustra persæpe tentaverant. Induxerant in animum suum, idque, quibuscunque rationibus poterant, evincere conabantur, uti ad se naves omnes cum mercibus atque oneribus libere commearent, atque ita negotiationem maritimam omnem a Genuensibus averterent. Præterea salis facultatem, quam Genuenses suo sibi jure reservarant, omni contentione elaborabant, ut in suam quoque ditionem vindicarent. Quæ sane res, præterquam quod jus Genuensium imminuerent, in eorum etiam detrimen-

mentum maximum recidebant. Hos motus & conatus parum consideratos cum alias etiam magna spe aggressi tentassent, quod ad mercatus forique celebritatem, natura loci adjuvante, brevi res suas, & quæstu, & potentia se magnopere amplificare posse confiderent, quam lenissimis semper verbis, incusati fuerant, amiceque commonefacti, ut a proposito desisterent, in eoque manerent, quod antiquissimo fœdere convenisset; & quoniam iniquum erat, cum alienam sibi potestatem assumere, tum id recusare, quod sua voluntate atque optimo jure ad id tempus dependerant, cogitare eos oportere, & quid possent, & quid deberent; quorum utrunque si non attenderent, in altero injuste atque injuriose facere, in altero parum prudenter. Hujuscemodi verbis, & multis præterea in hanc sententiam, quæ ad sanandas eorum mentes pertinebant, cum sæpe fuissent admoniti, illi tamen in suscepta pertinacia acriter persistebant: ac per id tempus commodam occasionem nacti, paucorumque potentium, qui suis privatim cupiditatibus & commodis serviebant, studio largitioneque adjuti exploratam in spem venerunt, se per Regis ministros & consiliarios a Rege, quod con-

concupierant, consequuturos. Genuenses, qui ne id fieret summa semper diligentia præcaverant, ubi præter spem, & contra quam licebat, factum cognoverunt, eosque, qui parere consueverant, animadverterunt jam se murorum molibus & propugnaculis, perinde quasi animis & spe bellum præsumerent, communire, gravi nimirum justoque sunt dolore commoti; & eo magis, quod cum legationes ad Regem misissent, quæ pro se causam demonstrarent, docerentque, si id juris, eamque auctoritatem Savonensibus attribueret, eum contra omnia jura facturum videri, de sententia ipsum dimovere non potuerunt. Quæ causa, ut paulo post demonstrabimus, ad institutæ rationis novæ Reipublicæ formæ progressum exitumque inveniendum maximum monumentum attulit.

Iisdem temporibus cum Lautrechus terrestribus copiis Neapolim obsidione premeret, Andreas Doria, ad quem Regis nomine summa officii, imperiique maritimi respiciebat, eodem Philippinum Doriam octo cum triremibus miserat, ut hostes integra oppugnatione obsiderentur. Qui cum Ugonis Moncadii audacia concitati cum triremibus sex & biremibus duabus prælio rem committere, atque Doriæ

classem,

classem, quæ in Salernitano sinu consederat, adoriri non dubitassent, egregia Aurianorum virtute profligati sunt; quo in prælio Moncadius cecidit, Alphonsus Avalus, Ascanius Columna, multique præterea amplissima fortuna viri capti, conservatique sunt; & ea demum secuta, quæ ut uberius memoriæ prodantur, non est præsentis instituti mei. Post eam insignem victoriam Andreas Doria in magna animi lætitia haud omnino poterat sedata cogitatione conquiescere; & quam jucunda, quæ pro Rege fuerant ipsius auspiciis gesta, in illius memoria insidebant, tam erant illa acerba, quæ de civium suorum præsentibus incommodis, & de iis, quæ multo graviora impendere videbantur, assidue cogitabat.

Verum, quoniam in hujus clarissimi viri mentionem sæpenumero incurram, quæ de ejus natura & moribus spectata, & cognita sunt, hic me locus monet, ut silentio non prætercam. Is genere admodum nobili fuit, aspectu plane regio, ad gloriam atque ad omnia summa natus, quanquam ad bellicam laudem, eamque maritimam, se magis convertit. Amor ipsius incredibilis erga patriam facit, ut cum Cæsare non sit comparandus, qui suam oppressit: singularis humanitas erga omnes, ne

ne cum Catone, qui truci severitate fuisse dicitur. Ei tamen utriusque natura inerat: celeri industria, horribilique vigilantia illum æquabat: hunc justitia, & recte factis: magnitudine animi utrunque: vir in primis, & civis, & imperator optimus. Hic igitur, uti dicebam, decreta de Savonensibus interposita, imminentemque patriæ perniciem secum ipse considerans, magnoque animi motu perturbatus affligebatur. Scripserat ad Regem accuratissimas literas, miserat etiam certos homines, qui supplicibus verbis tantam ac tam gravem indignitatem deprecarentur, regiamque fidem & sapientiam implorarent: sed qui in ancipiti etiam causa pro maximis ipsius meritis fuisset sublevandus, in justissima destitutus fuit. Quapropter, postquam ad æquissimam rationem impetrandam non egregiam voluntatem suam, non merita, non recentis victoriæ gratiam, non denique supplices pro patria preces apud Regem valuisse intellexit, statuit se ab illius amicitia avertere. Fuere aliæ præterea causæ ipsius privatæ, justæ illæ quidem & magnæ, quæ id suaserunt; verum hæc, quam exposui, præcipuas partes habuit: illas vero nunc a me commemorari necesse non est.

Erix

Erix eſt oppidum, quod abeſt ab urbe Genua millia paſſuum ſexaginta ad portum Veneris tutiſſimo loco poſitum. Eo Andreas Doria ſe recepit, multa animo movens, atque ad omnes caſus excubans, quos vel occulta hominum conſilia adducere, vel turbulenti illius tempeſtatis motus aperte invehere potuiſſent. Mox vero exacto tempore, ad quod imperio Regis munus ſuum obſtrinxerat, ubi ſatis officio factum exiſtimavit, cum rite prius per certum nuncium voluntatem ſuam Regi denunciaſſet, omni illius ſacramento ſolutus eſt. Et quanquam poſtea Rex (quod plerisque accidere ſolet, ut id percupide expetant, quod paulo ante neglexerant) omni diligentia per idoneos homines conatus eſt Doriæ ſibi voluntatem recuperare; ille tamen ſummis præmiis, quæ proponebantur, ſummiſque pollicitationibus rejectis, in ſuſcepta ſententia permanſit: ac cum Neapolim cum omnibus ſuis triremibus navigaſſet, jam enim Philippinus redierat, tractabanturque conditiones, quibus Caroli ſeſe rebus adjungeret, ad Inarimem inſulam conſedit, Gallorumque claſſem, quoquoverſus progredientem, hoſtilem in modum inſequi cœpit, ac male habere.

Iiſdem diebus Lautrechus mortem

obiit, atque is exercitus, qui Neapolim obsederat, dissolutus est, magnaque ex parte subita morborum vi miserrime absumtus. Hac in fortunæ rerumque omnium commutatione Theodorus Trivultius, qui Regis nomine Genuam regebat, rebus suis diffidens, de præsidiis in urbe collocandis cogitabat. Erant in Gallia cisalpina Alexandriæ peditum circiter duo millia; hos adhibita summa celeritate accersierat: qui, ut postea cognitum est, non ita multum morati, cum profectionem parassent, certiores facti anguste stipendium illis persolutum iri, simulque veriti pestiferum æstum, quem audierant Genuæ ingravescere quotidie magis, a proposito itinere destiterunt. Hoc consilio Theodori cognito, Andreas Doria, qui omnem vim cogitationum, actionumque suarum eo direxerat, ut a cervicibus patriæ jugum omne depelleret, rem sibi diutius differendam non existimavit, & jam classe atque animo paratus propius accedebat. Quod cum adversarii, qui se paulo ante in portum receperant, præsensissent, sibi timentes, fugam spectare cœperunt. Transierat jam dies qui fuit ad IV. idus septembris, & nox insecuta obscuram admodum caliginem cœlo invexerat, cum illi e portu educti sese in tenebras & fugam

gam conjecere. Et quamvis, perinde quasi decertaturi essent, instrumentorum bellicorum horrifera vi ingentique fragore inanes auras complerent, omne tamen eorum certamen in cursu & celeritate positum erat. Doria primo fugientes insecutus, deinde cum nocte circumfusus occasionem bene gerendæ rei nullam videret, se tam diu sustinuit, quoad dies illuxit: prima vero luce duas triremes, quæ Savona directo itinere Genuam contendebant, imprudentes aggressus expugnavit, totidemque præterea ab omnibus remigibus ac propugnatoribus desertæ in ejus potestatem venere; quæ cum incautius præproperaque festinatione e portu egredi colluctarentur, in procurrentibus saxis hærentes cursum conficere non potuerunt. Erat in urbe deformis solitudo, eaque in solitudine plena timoris atque terroris omnia, magistratus, qui aderant, solivagi, sollicitaque trepidatione suspensi. Doriam vicina litora circumsedentem quatuor cives adeunt, afflictam illi fortunam urbis commendant, & civium salutem, rogantque, ne quid novi tumultus per oppugnationem excitari velit, quod in patriæ discrimen ac calamitatem sit recasurum. Quibus ille comiter acceptis, quid esset suæ voluntatis at-

que propositi accurato sermone demonstravit. Ejus vero sermonis hæc fere summa fuit : *Non esse consilium suum novo aliquo motu patriam perturbare , sed perturbatam potius ad pacatam quietem revocare , si posset : antiquissimam sibi banc curam fuisse : proinde nunciarent ceteris civibus , optima ut spe essent , seque , dum ne ab externo præsidio urbem occupari paterentur , ad eos , nisi ita eorum voluntas ferat , non progressurum.* Postea quam hoc renunciatum est , pro foribus ejus templi , quod a Vineis nomen accepit , Theodorus Trivultius , qui ex arce eo descenderat , paucos , qui aderant , cohortatus est , *ne a pristina fide descifcerent , neu vellent novos casus durioremque fortunam periclitari , at ut ab Regis amicitia ornamenta ac commoda exspectarent amplissima , quorum se auctorem adjutoremque præcipuum fore pollicebatur :* multaque præterea addidit, quorum commemoratione existimavit, eorum voluntates & studia ad sese posse traducere. Abeuntem e frigida concione , atque in arcem , unde exierat , regredientem , pauci , qui adfuere , prosecuti sunt.

Postridie vero mane cum Doria certior esset factus , Trivultium de præsidiis accersendis valde laborare , veritus ne rei bene

bene gerendæ oblata facultas e manibus elaberetur, illius consiliis antevertendum existimavit. Itaque oppugnationem aggressus, nullo prope negotio urbe potitus est. Nam Janus Brandus notus ex Corsica miles, qui tum cum parva manu molem portui objectam asservabat, cum ab ea parte nulla esset armatorum irruptio facta, sed per paulo superiorem locum ingressum sibi patefecissent, primo in credita sibi custodia se continuit; deinde audito libertatis ac Divi Georgii nomine, quod passim Doriani milites maxima voce conclamabant, impium duxit, contra ejus sanctissimum nomen armis contendere, sub cujus patrocinio insula ipsius germana patria æquissimo imperio regebatur; & Borasinus, cui Sarzanæ convallis litus præsidio non minus firmo defendendum contigerat, Helvetiique circiter sexaginta, qui stationem ad Palatii sedes tenebant, parum ausi contra jam victores infestis signis consurgere, facile cesserunt. Qua in rerum trepidatione Theodorus Trivultius, cum omnia in Auriæ potestatem jam venisse cognovisset, se in arce omni spe destitutus inclusit. Hæc, quæ in urbe gesta fuerant, in suburbanis prædiis, quo vitandæ pestilentiæ causa civitatem omnem commigrasse supra demon-

ſtravimus, ſtatim audita ſunt, quare celeriter magno omnium concurſu eo confluxit. Advocata vero concione, omnium ordinum viri in Dorianam porticum frequentes convenere, ubi Andreas Doria hujuſcemodi fere verba habuiſſe dicitur: *Omnium laborum, quos & multos & varios in vita ſuſcepi, fructum hodie uberrimum fero, cives mihi cariſſimi, quod hoc loco, hocque in rerum ſtatu noſtrum hunc conſeſſum video: nos non jam ullum externorum Dominorum ſuperbum imperium premit, non ullius Syllæ, aut Marii improbæ factiones ad arma concitant. Quæ turbulenta, praviſque ſtudiis involuta fuerunt, abiere; pacata, aperta, liberaque nobis jam ſunt omnia. Proinde ut hic dies finem nobis multarum attulit ærumnarum, ita vehementer velim, ut univerſis novæ ſit principium ſalutis. Nolite exiſtimare, quæ temporum rerumque converſionibus fiunt & commutantur, ea temere aut caſu evenire: quæcunque apud nos fieri videmus, omnia fluunt e providentia cuncta proſpicientis & moderantis Dei. Circumſpicite frequentiam veſtram, qui tota regione disjuncti antea miſera in urbe ſolitudinem feceratis. Cœlum jam etiam ipſum ad novam celebritatem, alteriuſque initium vitæ vos vocat, & ad ſpem meliorem ſtabilienda nobis civitas eſt. Multæ circumſiſtunt*

ſtunt difficultates, ſed nihil eſt tam difficile, quod virtute perfici non poſſit; cujus viam ingreſſi olim majores noſtri omnia dura atque aſpera pervadere, ſuique nominis gloriam ad ultimas Ægæi atque Jonii maris oras protendere potuerunt. Verum, cum omnis virtutis, tum maxime civilis, qua nos indigemus, cuſtos ac conſervatrix concordia eſt, quas calamitates ſuperioribus annis propter diſſenſiones perpeſſa ſit civitas noſtra, dolore probibeor commemorare: hac ipſa, quaſi æreo muro, ubi nos ſepſerimus, omnis erit omnibus adverſis rebus ad nos interclusus aditus, nullaque exſiſtet unquam tanta vis, quæ bene corroboratas opes & vires noſtras queat contundere: nam ſi quicquid agitatur ſeditione infirmiſſimum eſt, id profecto ad immortalitatem convaleſcit, quod animorum conjunctione munitur. Tollantur in poſterum omnes de principatu controverſiæ, non factio cum factione, neque pars cum civium parte confligat; ſed, ſi vere cives appellari volumus, ad communem honeſtæ vitæ ſocietatem, & ad recte facta ſingulorum inter ſe virtus cum virtute conſpiret. Ceterum de concordia ac Republica conſtituenda vos quidem antea meditabamini, id tamen meo ſane judicio effici nullo modo poterit, niſi prius bene explicatam libertatem poſſideritis: hanc, pro qua recuperanda cogitandum vobis eſſet, ſi

 viri

viri estis, feras etiam gentes, terras omnes, omnia maria movere; hanc, inquam, ego hodierno die vobis restituo: ea ne vestris e manibus eripiatur, & cum tam opportunum tempus vestrûm conservandorum divinitus oblatum sit, ne mox, ubi effugerit manibus, votis id optaturi sitis, providete. Hac oratione habita, grata concionis admurmuratio secuta est, in qua Francus Fliscus, qui in Duodecim-Viris principem locum obtinebat, de hac ipsa re statim referre cœpit, ac quorundam nominatim sententias rogare: eo in hunc sermonem ingresso placitum est omnibus, ut Senatus haberetur.

Itaque postero die, qui civitati lætissimus maximeque salutaris illuxit, publico consilio convocato, cum, magna futuri eventus exspectatione, cives frequentissimi convenissent, Doriæ consilium una alacrique omnium assensione sanxerunt. Qua in re Baptistæ Lumellini egregia virtus enituit, qui primus sententiam rogatus, non solum sui sensus testificatione illustri, verum etiam gravissima cohortatione ceteros excitavit; ac, cum multa ornate præclareque dixisset de libertate, de concordia, de beata civium vita, & memorabilia multorum facta ex omni priscorum Ligurum antiquitate collecta in medium attulisset, bene-

beneficentiæ fontes aperuit, reique ſuæ familiaris partem pro patriæ communiumque fortunarum præſidio pollicitus eſt: cujus exemplum pulcherrimæ laudis ſtudio complures ſecuti, eandem voluntatem præ ſe tulerunt. Illud poſtremo non eſt ſilentio prætereundum, eo ipſo die in tam frequenti conventu; neminem fuiſſe adverſa valetudine tentatum; cum antea per incautos vel ſolo attactu paſſim dira contagia ſerperent. Ita novum tranquillitatis ac concordiæ ſtatum placidus & pacatus aer excepit, ex eoque tempore dies deinceps ſecuti ſunt ſalubriores.

Hæc mihi perſpicua erant brevitate perſtringenda, quibus, tanquam fundamentis poſitis, ad operis mihi propoſiti ædificationem accedam, haud ſane multo cum artificio. Qui vero his temporibus in hoc ſcribendi genere magnifice verſantur, ſi luminibus noſtris obſtruxerint, æquo animo feram, eorumque orationis altitudinem admirabor, dum illi ipſi norint, me non magnopere exaggerationis laudem adamare, ſed eam vehementer perſequi, quæ a ſimplici, ſed non inculta tamen, veritate proficiſcitur.

Poſtquam igitur Genuenſium libertas hoc Reipublicæ fundamentum ſibi conſti-

tuit,

tuit, resque cum fama ipsa, tum eorum literis late percrebuit, Italia tota ejus facti auspicia bonis ominibus prosecuta est, progressumque illis optavit longe secundiorem: præsertim cum omnes intelligerent, Genuenses pacatam vitam degere cupientes, justitiam, non injuriam, rerumque suarum conservationem, non alienarum occupationem meditari. Eo tempore Franciscus Borbonius Regii exercitus imperator Ticinum urbem circumsidebat: ad eum Octavianus Saulius hujus rei nomine legatus est, qui, expositis fœderibus amicitiæ, egregiæque Genuensium in Regem voluntatis, demonstravit: *eos non repentino aliquo motu in hanc mentem incidisse, ut dissidentes civium animos componerent, sed antiquam hanc illis fuisse curam, ad quam etiam ab ipso Rege, cum illo justis de caussis re communicata, quodammodo invitati, beneque animati fuerant: propterea Regi minime mirum videri debere, si id jam perfecissent, quod & sibi ipsis utile, & cuivis bono rectum videri possit. Quod vero ad novam Reipublicæ constitutionem attinebat, liberorum hominum*, inquit, *esse proprium ita vivere, quomodo ipsis videtur esse maxime commodum, dum ne alteri noceant; idcirco nemini se injuriam facere arbitrari, si, qui antea*

antea aliorum ſibi patrocinium accerſere conſueverant, jam conſiliorum ipſi ſuorum moderatores eſſe velint; Regi amici, nemini hoſtes, omnibus æqui. Borbonius, qui & natura mitis, & Genuenſium rebus haud infenſus erat, pauca pro tempore queſtus, & quæ in rem ſuam facere videbantur, placide locutus, Saulium in honore habuit; ſed tamen eum ab ſe dimittendum non exiſtimabat. Itaque diebus ibi aliquot conſumtis, cum animadverteret diem ex die exſpectari, reditumque ſuum diutius, quam ipſe volebat, impediri, admonitus, ut ſibi conſuleret, tacite ſe ſubduxit, deviiſque itineribus Genuam reverſus eſt.

Hoc in rerum ſtatu Genuenſibus de futuro eventu ſollicitis, periculaque imminentia longe circumſpicientibus, neceſſarium viſum eſt, dare operam, ut ad hoſtilem oppugnationem, quam jam jam futuram animis augurabantur, omnibus rebus eſſent parati. Quamobrem cum pecunia in primis quærenda eſſet, centum & quinquaginta aureorum nummûm millia a Procuratoribus Curiæ Sancti Georgii mutua ſumſerunt, cui novis vectigalibus cautum eſt, quæ primo domibus impoſita, cum eorum exactio nimis acerba videretur, mox in ſalem translata ſunt. Et quoniam

niam Duodecim-Viri, quorum prudentia civitas regebatur, gravioribus curis distinebantur, quam ut rebus omnibus præsto esse possent, quatuor Tribuni militares creati sunt, qui quæcunque ad rem bellicam pertinebant, omnia summa diligentia administrarent; & quo tutius, faciliusque urbs custodiis, vigiliisque communiretur, ea quatuor in partes descripta, totidem e præstantibus virtute civibus ductores delecti sunt, quorum separatim suam quisque stationem obtineret, ad eamque propinquorum civium manu comparata noctu atque interdiu excubaret. Missi præterea sunt quoquoversus belli, regionisque periti homines, qui quascunque possent copias contraherent: & quanquam ea res difficultatem habitura esse videbatur, propterea quod pestilentia robur & sobolem militum magnamque mortalium partem in Liguria consumserat; tamen ex oppidis finitimis satis validam peditum manum in urbem adduxerunt; alii vero tum ex Etruria, tum ex Corsica in dies exspectabantur. Habebat præterea in triremibus suis Andreas Doria Hispanos homines acres præliisque assuetos, quos variis locis & temporibus captos, remiges esse jusserat; etenim recentis direptionis, quam Hispani Genuensibus

ſibus intulerant, altius in ejus animo memoria inſederat, eumque adverſus omnem illam nationem reddiderat infenſiorem. Hos, quod & in ea fortuna diutius ipſos detineri haud æquum exiſtimabat, ut qui ad partes Cæſaris jam eſſet adjunctus, & quia ratio temporis ita poſtulare videbatur, omnes ſolvi atque in armis eſſe juſſit.

His ita conſtitutis rebus, plurimum fiduciæ ac ſpiritus omnibus acceſſit. Illud quidem a nonnullis haud recte dictum videretur, *animum noſtrum mala perſæpe, bona vero minime unquam præſagire*: etenim vis illa animi, quæ cogitationes & conſilia explicat, ubi, quæ ab ipſo conſulta ſunt, animadvertit optime procedere, videtque eventus ſequi maxime ſecundos atque optatos, eam ipſam ſpe, qua nitebatur, multo etiam firmiorem facit, exiſtimatque præpotentem juſtitiam, id eſt Deum ipſum in ſuam ipſius cauſam eſſe propenſiorem; & propterea acriori voluntate ac ſtudio cetera proſequitur. Arx erat intra urbem in monte, qui Sanus appellatur; in quam, ut ſupra demonſtratum eſt, Trivultius ſe receperat; hæc in primis erat expugnanda. Rem ſuſcepit Philippinus Doria, quam cum eſſet aggreſſus, in eoque negotio eſſet occupata civitas, interea de Franciſci

cisci Borbonii adventu fama perfertur, qua re subito allata, variisque hominum sermonibus aucta, omissa arcis oppugnatione, alacres universi adversus venientem hostem se confirmarunt: ac ne vel eruptionem ex arce tentantibus facilis exitus esset, vel advenientibus hostibus eo aditus pateret, ab ea parte, qua periculum imminebat (ea ad Septentrionem vergit) duplicem fossam perduxerunt. In urbe, quæ fuit militaris usus imperita, & vel propter ætatem, vel sexum infirmior multitudo, cujus magna pars, prout cuique visum est, cum iis rebus, quæ prædæ cupiditatem invehere plerunque consueverunt, eo abducta est, ubi ab omni esset periculo tuta. Ad montes finitimos, locis, & ad hostium iter observandum, & ad eos vexandos opportunis; dispositæ sunt cohortes quædam, atque in duas partes distributæ, quarum alteri Borasinus, alteri Grechetus Justinianus præpositi sunt. Superaverant jam Galli montium juga, qua ex Gallia citeriori Genuam per Porciferam Vallem iter expeditius est. Ea est Vallis primo angusta, variisque anfractibus inflexa, deinde directa mollique planitie se magis aperit, plurimis domiciliis distincta atque ornata, alluiturque torrente, qui, nisi cum se majores
im-

imbres e nubibus erumpunt, peramœna lenitate delabens influit in mare, duo ornatissima suburbia in litore intersecans, Cornelianum, & alterum magis ad urbem vergens, quod ab arena nomen accepit. Cum Morigallum pervenissent, qui pagus ab urbe abest millibus passuum quatuor, ibi consederunt; eodemque die, cum eorum nonnulli in proximos colles incautius processissent, circiter triginta capti sunt, remisque addicti. Erant in Gallorum exercitu Genuenses aliquot: his publica interposita fide, unius diei, & noctis spatium præfinitum est, quo ex adversariorum castris discedere impune liceret: quod si in suscepta pertinacia permansissent, palam pronunciatum est, fore, ut eorum bona proscriberentur, ipsique in patriæ proditorum censerentur loco. Id cum in castris esset auditum, paucis admodum consilii mutationem attulit: nam seu pudore adducti, seu quod ex suo ipsorum judicio atque animi conscientia sibi timerent, sive quod exploratam sibi victoriam promitterent, ad suos redire, utique temporis opportunitate neglexerunt: unus aut alter ex iis capti loco perspicuo & nobili cum infami literarum inscriptione suspensi sunt. Postridie vero ejus diei, hoc est kal. octobris, audax Internun-

nuncius, quem Heraldum vocant, a Francisco Borbonio in urbem venit; qui cum in Curiam, quam frequentissima hominum vis & multitudo compleverat, esset introductus, sine ulla orationis præmunitione: *Ego*, inquit, *Regii Legati nomine publicus vel pacis, vel belli nuncius adveni. Si vos in Regis fidem ac potestatem restituitis, pacem, summamque Regis indulgentiam vobis affero; sin parere recusatis, bellum, incendium, omnesque cruciatus atque acerbitates denuncio; itaque, utrum placati Regis clementiam, an irati potentissimam manum experiri malitis, considerate.* In tam frequenti armatorum celebritate, atque concursu, maximo strepitu, confusisque conclamantium vocibus tota Curia concrepabat. Quare Ambrosius Gentilis Senarega publicus scriba, suggestum conscendere jussus, silentio indicto, hanc Galli orationem, quam pauci in proxima tantum corona excipere potuerant, pleniori voce pronunciavit; quod eo consilio factum esse comperio, ut, cum omnes intelligerent secum tam minaciter agi, verbis iis, quasi telis altius adactis, omnium aures ferientibus, eorum animi, quos jam concordia amorque libertatis concalefecerat, libera indignatione magis etiam accenderentur. Sane amor atque

ira,

iracundia duæ ſunt a natura datæ homini faces, quarum utraque multum per ſe potens pollenſque eſt; verum ubi altera alterius ſibi auxilium aſſumſit, rapimur inflammati in omne periculum, nullusque unquam terror tantus impendet, quem ſubire non ſimus parati. Ea audita oratione, parum abfuit, quin is Internuncius occideretur. Verum in multitudine irarum ſtimulis concitata adfuit quorundam prudentia moderatrix perturbationum, qua per ſummam contentionem factum eſt, ne jus in eo legationis violaretur: ubi vero clamor reſedit, armatorumque concurſus repreſſus eſt, Auguſtinus Pallavicinus, cui reſpondendi poteſtas eſt permiſſa, *Regem*, inquit, *Gallorum hæc civitas omnibus officiis, & quibuſcunque potuit ſtudiis præcipue ſemper coluit, deque illius amplitudine & majeſtate, quam & ſalvam, & diuturnam eſſe cupit, nihil unquam niſi amice atque honorifice cogitavit. Hæc obſervantia & voluntas nihil immutata eſt; & quoad ille patietur, non immutabitur: ſed rerum natura una in re nos disjungit, quod Regibus hoc fere eſt innatum, ut omnia ſuo ipſorum imperio ſubjecta eſſe velint, & ſi quæ civitates eorum ſe tutelæ ac fidei commendant & tradunt, in eodem item loco reponant; nos vero libertati ſtudemus, atque*

ad hanc unam referimus omnia. Hanc vim & cupiditatem nobis natura insitam frangere, eique obsistere nec possumus, nec debemus; & nunc quidem in novo hoc nobis statu rerum constituendo, ab ejus imperio minime diffidemus, sed magis inter nos ipsi consentimus. Regis benevolentiam sane plurimi facimus; pacem vero, quam affers, cum non pax, sed servitutis pactio ea sit, repudiamus. Quod si ad bellum vocemur, non libenter quidem huc descendimus, sed tamen non ita excidimus animis, ut lacessiti armis contendere recusemus. Proinde Regis Legatus etiam atque etiam cogitet, quid suscipiat, & quo prorumpat, memineritque eum ipsum locum, ubi consedit, ex Gallorum calamitate nomen olim accepisse. Illius minas, ut non pertimescamus, ratio suadet, cogit necessitas, suadet libertas, patriæque ipsius vox superiores nobis seditiones exprobrantis. Quare aut retinebimus libertatem, aut simul cum ea urbem, regionem, vitamque ipsam relinquemus. Verum quoniam Dii justis causis favent, qui hunc etiam ardorem mentibus nostris addiderunt, speramus fore, ut illum potius audaciæ suæ, quam nos consilii nostri pœniteat. Gallus hoc responso accepto discessit, quem aliquot cives ex Curia ad certum usque locum deduxerunt, unde ad suos sine ullo incommodo se recipere posset.

Porro,

Porro, ut majori militum numero, majoribusque præsidiis urbs communita esse videretur, admonitu Paridis Gentilis factum est, ut quacunque ille per urbem iter haberet, ita copiæ disponerentur, ut quæ primo visæ fuerant, alio rursus loco, atque alio, quo tectioribus viis antevertentes se profundebant, eædem conspicerentur: cujus ille ostentationis ignarus, menteque perculsus, cum in castra ad Borbonium pervenisset, præterquam quod retulit, Genuenses animis esse ad dimicandum paratos, præsidiorum etiam rerumque omnium opinionem uberius auxit. Quæ res & audaciam hostium imminuit, & spem, qua concitati ad exorientem Genuensium splendorem extinguendum communemque vitæ societatem perturbandam venerant, infregit. Maximis itaque laudibus ornanda concordia est, de qua mihi sæpenumero est dicendum; neque verebor, ne ineptus existimer, si in hujus mentionem frequens oratione incurram; præsertim cum hæc præcipua virtus sit, cujus divinis consiliis salus civitatis sit constituta, & qua sublata, civilis omnis virtus intereat, omniaque præclara facinora ad perniciem dilabantur. Civium quidem communio instar est unius hominis, multos sensus, & pedes,

multaſque manus habentis : atque ut corpora noſtra, ſi bene conſtituta natura ſint, morbis fere non tentantur, omniaque incommoda facillime perferunt; ita hæc ſocietas, ſi eam ſibi temperationem adhibuerit, ut ſumma conjunctione ea congruant, e quibus conſtat, valens, vigenſque diu ab omni externa vi ſe facile tuetur, atque conſervat.

Perſuaſerat ſibi Franciſcus Borbonius civitatem hanc nondum ex inveteratis diſſenſionum morbis convaluiſſe, atque intra cutem aliquid ulceris latere; cui rei ille potiſſimum confiſus, nullo prope negotio voti ſe compotem futurum arbitrabatur: at vero ubi aliud comperit, quam quod ejus opinio ferebat, non ultra ſibi progrediendum exiſtimavit. Sed profecto vir ille, ſumma nobilitate, egregiaque virtute ornatus, moderatiſſimi ſenſus fuit : præclare poterat, ſi acerbior hoſtis eſſe voluiſſet, regioni detrimentum, ædificiiſque, & duabus navibus, quæ in ſicco erant, inimicos ignes inferre: veruntamen ab omni prorſus injuria & maleficio temperavit. Ex eo die nihil præterea accidit, quo uberior mihi ſcribendi facultas ſuppeditetur.

Deſcenderat Sinibaldus Fliſcus ex montibus, qui ad Gallorum caſtra pertinebant : hunc

hunc ab hoſtibus circumventum magno in diſcrimine verſari fama dimanarat; quæ rumoris aura repente excitata fecit, ut pleniſſima cohors ex urbe procurreret laboranti Fliſco ſubſidium allatura; ſed cum parvo confecto ſpatio, ei redeunti atque incolumi occurriſſet, ſe repreſſit, eoque, unde diſceſſerat, regreſſa eſt. Hoſtes vero interea terrorem inferre, propius adequitare, ſpeciemque pugnæ objicere atque oſtentare non deſiſtebant; ſed tum, cum aliquo in periculo res eſſe videretur, nunciatum eſt, eos caſtra moviſſe, celerique ſe profectione ſubducere. Quod cum eſſet auditum, initum conſilium eſt, an abeuntes hoſtes inſequi præſtaret. Sane pleriſque ea ſententia probabatur, ſed tamen itum eſt in ſententiam eorum, qui diſſuadebant, non ob id ſolum, quod tutior viſa ſit, verum etiam quia rectior: non enim bellum aliis inferre, ſed illatum tantum defendere Genuenſibus erat propoſitum. Hujus oppugnationis, ſi ita appellare velimus, hic fere exitus fuit. Qua in re Sextrini, atque accolæ Porciferæ Vallis præclaram virtutem atque operam præſtiterunt; quapropter iis immunitates datæ.

Poſtridie vero ejus diei Duodecim-Viri, quorum ſumma auctoritate totius civi-

tatis consensu omnia gerebantur, unum in locum convenerunt, ut quod fuerat ante in eorum Collegio multis lucubrationibus, longaque accuratione consideratum atque compositum, id jam ederent in lucem, & Rempublicam constituerent. Ac primum quidem, ut seditionum seminaria, pestiferaque factionum nomina tollerentur, civitasque non vel unius, vel paucorum privatæ utilitati serviret, sed communi omnium æquabilitate contineretur, inventum est illud temperamentum, ut omnes, qui vel dignitatis splendore, vel integritate morum, merito in civium numero reponendi essent, in octo & viginti familiis describerentur. Ex quibus unus duntaxat civium ordo conflatus est, iisque omnibus pro cujusque natura & meritis aditum ad omnes magistratus patere voluerunt. Hac igitur æquali civitatis descriptione constituta, ut jam ipsi Duodecim-Viri ex amplissima, quam gerebant, potestate decederent, civitasque suum statum, suamque moderationem, ac formam acciperet, Ducem, octoque Gubernatores Reipublicæ pari potestate ex iis viris, quorum de bonitate atque virtute magna opinio erat, creaverunt. His præterea octo Procuratores adjuncti sunt. Dux primus fuit Ober-

tus

tus Cattaneus Lazarius, cui, quod esset sine liberis, ad opinionem integritatis plurimum valuit; quod consentaneum esse videretur, quem rerum privatarum cura minus afficere atque impedire posset, eum in publico officio & munere multo diligentius atque incorruptius invigilaturum. Gubernatores fuere Nicolaus Justinianus, Petrus Lercarius, Thomas Cattaneus, Laurentius Fliscus Ragius, Hieronymus Lumellinus, Joannes Baptista Saulius, Nicolaus Negronus, Pantaleo Imperialis Ballianus; Procuratores vero Baptista Lumellinus, Andreas Justinianus, Hieronymus Vivaldus, Franciscus Spinula, Nicolaus Grimaldus, Simon Auria Buzallus, P. Joannes Cibo Clavica, Augustinus Pinellus. Quinque præterea Censores creati sunt, qui *Supremi* nominantur, Andreas Doria, Baptista Spinula, Sinibaldus Fliscus, Thomas Negronus Bigna, Paris Gentilis: his quatuor annorum spatium est constitutum; Doriam tamen propter singularia ipsius merita Respublica perpetuo Censorem esse voluit. De ceteris autem magistratibus, quot sint, & quam habeant auctoritatem, quantumque cuique magistratui temporis præstitutum sit, ex quibus, a quibus, & qua ratione eligi soleant; item de judiciis, &

quadringentorum consilio; de institutis & legibus, harumque omnium constitutiones & differentias accurate explicare atque distinguere, non est mihi hoc loco propositum. Novarum institutionum liber publicis in monumentis a scribis custoditur, in quo hæc diligentissime scripta sunt, quæ si quis cognoscere voluerit, ex eo petat licebit.

Interea de Savona oppugnanda consilium initur: paratus jam erat exercitus: cum eo Augustinus Spinula, & Philippinus Doria ad eam oppugnationem profecti sunt. Savonenses, qui in Francisci Borbonii firmamento & robore spem suam collocaverant, cum eum, reflante fortuna, Alexandriam cessisse cognovissent, fracti animis supercilium ac spiritum, quem sumserant, remisere. Itaque ad belli duces, quos commemoravi, de communi consilio legatione missa ad deditionis conditionem, polliciti, nisi intra septimum diem subsidia sibi non venirent, se, suaque omnia Genuensium potestati permissuros, hac una exceptione adhibita, ut Moreta Regius Præfectus tormenta bellica, quæ Regis nomine eo erant adducta, & res suas privatas sibi exciperet, fieretque ei potestas, ut abiret incolumis, atque in hanc pactionem dati sunt obsides ex primis civitatis.

Ab-

Abbas quidam Fondratus Alexandriam profectus erat ad auxilia evocanda; sed cum id frustra tentatum esset, & jam dies effluxisset, quæ ex pacto deditioni erat constituta, Savonenses se dediderunt. Postero autem die Andreas Doria, & Sinibaldus Fliscus eo profecti, Reipublicæ nomine, oppidi possessionem acceperunt: idque Joanni Baptistæ Lasaniæ, & Baptistæ Lumellino custodiendum regendumque tradidere. Recuperata Savona, quid in eam statuendum sit, publico consilio exquiritur; qua in deliberatione multi censebant gravissime vindicandum, ut non aliquibus urbis partibus, tanquam nervis in feroci corpore exsectis, urbem ipsam solutam debilitatamque relinquerent, verum, ne quando exsurgere iterum posset, funditus excidendam: ceterum qui mitiori ingenio fuerunt, hoc de se nimiæ acerbitatis exemplum posteris suis prodendum non existimarunt. Itaque in hanc sententiam factum est Senatus consultum: *Cum Savonenses a Genuensibus per perfidiam defecerint, placere, muros Savonæ funditus everti, nova propugnacula, omnesque munitiones complanari, fossas urbis compleri, portum obstrui, cives vero ipsos cum eorum bonis incolumes esse:* quæ omnia paucis post diebus confecta sunt.

Cum

Cum ad hunc locum perveniſſem, & infirma mea valetudo paulum me a ſcribendo retardaſſet, alter ex Procuratoribus, qui huic officio meo præſunt, in Negroni locum ſuffectus, hacque ipſa in cura obeundi muneris ſui diligentiſſimus, multis, gravibuſque verbis de totius Collegii conſenſu admovere mihi ſtimulos cœpit, ut feſtinarem. Homini alioqui intelligenti de modo ac facultate ſcribendi res graviores, quid auctores optimi ſenſerint, demonſtravi, dixique, *ſeu naturæ, ſive artis opera inſpiceret, in pulcherrima quaque re conficienda celeritatem minime probari; opus eſſe maxima diligentia; diligentiam vero tempus requirere. Ingenia etiam hominum haud omnibus horis eſſe parata, liberumque eſſe debere Scriptorem, & nulla ejuſmodi, qualem mihi afferebat, temporis lege circumſcriptum: non cito ſcripſiſſe Salluſtium, non Virgilium, non item ceteros, qui recte ſcripſere, quique luce poſteritatis perpetuo fruentur*. Ad hæc ille mihi reſpondit: *Me non Hiſtoriam, aut Poeſim, ſed Annales conficere; habere me præterea in manibus ſcripta Franci Parthenopæi, quæ ſequerer, & quæ plurimum moleſtiæ allevarent meæ; porro delectum verborum, nitoremque eloquentiæ non eſſe admodum in iis rebus quærendum*,

dum , in quibus simplex veritas attenditur. Tum ego : *Si quæ Parthenopæus dolavit , ea mihi tantum perpolienda , & stylo persequenda sunt , paucis commutatis , quæ a duobus Senatoribus animadversa ac notata sunt , bene habet* , inquam : *detractus erit mihi operosus labor singula conquirendi , sed profecto vereor , ne in rebus ipsis parum , in celeritate vero absolvendi operis nimium accurati simus . Ego tamen soluto animo sum , nam si laus meum scriptum sequetur , integra ea fere mea futura est , si reprehensio, hæc mihi vobiscum erit communis* . Hæc ubi collocuti fuimus , conclusit ita , ut diceret *placere sibi* , *& Collegio ut festinarem* , meque dimisit . Proinde ubi hæc nostra in lucem venerint , si cui forte videbor gracile quoddam corpus confecisse , & quasi ex ossium tantum compositione compactum , neque adjecisse sanguinem , aut colorem , non vestitum , ornatumque aliquem circumdedisse , is , cum legerit intra quæ consepta contrusus fuerim , haud male de me existimans facile judicabit , officio meo satis a me factum fuisse , cum id præstiterim , quod a me requirebatur , eisque satisfecerim , a quorum consilio atque præscripto recedere non poteram , nec debebam . Nunc redeo , unde digressus sum .

Re-

Rebus ita compositis, temporis opportunitate Genuensium alacritatem & studium incitante, ad ea quæ erant reliqua, se converterunt. Ovada est oppidum trans jugum Apennini positum, non omnino contemnendum, quod Trottorum familia Alexandrina jam aliquot annos occuparat: ad hoc oppidum expugnandum Bartholomæus Spinula cum exercitu profectus est, cui oppidani rebus diffisi statim se dediderunt. Id cum audisset Antonius Guascus, veritus, ne idem exercitus ad oppugnandum Gavium (quod oppidum antea Genuensium fuerat) contenderet, Paulum Elmium Jureconsultum Genuam misit, qui suo nomine de ejus oppidi deditione cum Senatu Genuensium ageret, commodamque, si posset, conditionem super ea re constitueret: sed Grechetus Justinianus, antequam nuncius Guasci Genuam pervenisset, Gavium aggressus nullo fere negotio cœpit. Arx vero, quæ oppido imminet, difficilem oppugnationem habebat, ut quæ & loci natura munita, & positis præsidiis, copiosoque commeatu firmata a Guasco tenebatur. Itaque cum Genuenses de dimittendis copiis cogitarent, facile per Paulum Elmium res ex utriusque partis commodo ita composita est, ut Guascus

ſcus Gavium, arcemque, & omnia ipſius jura vacua liberaque Reipublicæ Genuenſium traderet, acceptis ex ærario Divi Georgii aureorum nummûm quindecim millibus. Hunc in modum res tranſacta eſt. Gavienſes Hieronymo Furnario Juriſconſulto, & Joanni Baptiſtæ Lercario, Reipublicæ Genuenſium nomine id expoſcentibus, vitæ ſanctiſſimo jurejurando confirmarunt, ſe perpetuo manſuros in fide. Cuſtos loci Antonius Spinula Canetus inſtitutus eſt. Rebus terreſtribus explicatis, ad ſtatum patriæ, atque ad omnium ſalutem pertinere viſum eſt, ad res quoque maritimas ſtudium transferre, ſcilicet ut ſtabilitæ libertatis vires omni ratione communirentur. Itaque duodecim triremes ædificandas curavere, quæ hyeme confectæ ſunt.

Interim Gallorum exercitus, qui ab oppugnatione Genuæ, ut ſupra demonſtratum eſt, infecta re in citeriorem Galliam ſe receperat, & Alexandriæ in hybernis ſe collocarat, menſe decembri, Montejano & Vallicerchio ducibus, ad novum rei militaris opus ſe accinxit. Audierant ex fama ipſa, multorumque indicio cognoverant, Genuenſes, omnibus copiis dimiſſis, ſtudium belli remiſiſſe, otiumque agitare. Quare obla-

oblata ſpe vel Genuæ potiundæ, vel Andreæ Doriæ comprehendendi, quem maxime oderant, atque in ſuburbio Faſciolano habitare probe norant, ii duo duces celeritate itineris, atque opportunitate temporis freti, cum ſatis firma manu delectorum militum ſub primam vigiliam Alexandria egreſſi, Lelmum, quod Spinularum oppidum ab urbe Genua circiter viginti millia paſſuum diſtat, prima luce pervenerunt. Ibi tantiſper commorati, dum ſe ex nocturno labore reficerent, Genuam contendunt, & ne de clandeſtina eorum profectione quicquam enunciaretur, quoſcunque obvios habent, comprehendunt, ſecumque perducunt: ex pleriſque interim eadem certius cognoſcunt, quæ primo intellexerant, exercitum Genua diſceſſiſſe, omniaque ibi improviſa atque imparata. Quare alacres, & fiduciæ pleni, atque ad omne genus immanitatis ardentes, tanquam ad paratam prædam ſublatis tendebant animis: verum fortuna, qua pridem etiam minus proſpere uſi erant, eorum conſilia & ſpes fruſtrata eſt; nam cum jam Genuam appropinquarent, is dies fuit ad XIV. kal. januarii, ex montanis hominibus unus, & item alter, eorum agmen ex alto loco conſpicati rem celeriter ad

Do-

Doriam deferunt. Ille ubi de improviſo Gallos infeſtis ſignis ad ſe tendere videt, ab animi virtute auxilium petens, qua Gallis ad ſuas ædes iter erat, tranſverſariis tignis, opportuniſque munitionibus pro tempore objectis, viam obſideri jubet, eique munitioni nonnullos ex iis, quos circum ſe habebat, præfecit; quibus adverſariorum impetum acerrime ſuſtinentibus, ſupellex interim, quæ erat carior, periculoque expoſita, intra urbem eſt importata. Erant tunc ædes Doriæ mœnibus urbis prope conjunctæ, quæ mœnia ex humilibus, debilibuſque in eam poſtea altitudinem & firmitatem exſtructa ſunt, ut hoſtibus terrori, ceteris autem ea contemplantibus admirationi eſſe poſſint: ipſe, cum vehementius pugnaretur, & civitati timeret, intra portam ſe conjecit, eaque occluſa, & ferreis repagulis obfirmata, ſumma vi propugnans, omnem ſpem, quam magnifice conceperant, hoſtibus adimit. Dum hæc in ea parte geruntur, cives improviſo malo trepidare illi quidem, ſed tamen virtutis memores arma capere, alius alium adhortari, & catervatim ex omnibus partibus, uti eos locus aut caſus conjungebant, ad hoſtium vim repellendam concurrere. Quare Galli, cum nonnulli eorum vulnerati

ceci-

cecidiſſent, roburque propugnantium redintegratum, pertimeſcendumque videretur, direpto Faſciolano, excitatoque in Auriæ ædes incendio, fuga ſibi conſulentes ſub veſperum diſcedunt, eodemque, quo venerant itinere, Alexandriam revertuntur. Sane haud erat difficile Genuenſibus eruptione facta illam hoſtium aciem profligare, ſi in eam deliberationem incubuiſſent. Ceterum audacia, quæ ex conſulto ſuſcipitur, plerunque eorum, quos aggreſſa eſt, conſultationem ancipitem reddere ſolet, præſertim ſi adſit celeritas. Itaque hoc in primis hoſtibus ſaluti fuit, & illa præterea ratio, quod Genuenſes, qui diuturnis malis attriti, non ex audacibus facinoribus famam quærere, ſed ex providentia cauti, incommoda ſubterfugere ſtudebant, veriti ſunt ne majora hoſtium ſubſidia Vallicerchium ſubſequerentur.

JA-

JACOBI BONFADII

ANNALIUM GENUENSIUM

AB ANNO MDXXVIII.

RECUPERATÆ LIBERTATIS

USQUE AD ANNUM MDL.

LIBER SECUNDUS.

HÆc mihi in præfentia tractanti, & vetera Genuenfium facta cogitatione complectenti, venit in mentem addubitare, num hujus ætatis homines fatis eorum laudibus refpondeant, qui hac in urbe fuperioribus feculis floruerunt. Exftant monimenta rerum, quas Genuenfes gefferint abhinc annos paulo fupra quingentos; nam fuperiora aut injuria temporum interiere, aut Scriptorum negligentia non funt tradita literis. Ejus igitur antiquitatis memoriam fi repetamus, natura & inftituto veteres illos cives eo potiffimum fpectaffe comperiemus, ut ad præclara facinora & ad laudem omni ftudio contenderent. Domi probitate inter fe atque induftria certantes moderatis fortunis, quas obtinebant, ita utebantur, non ut

avaritiæ, aut ambitionis instrumenta, sed ut subsidia essent rerum gerendarum. Divitias pulcherrimas se assequi arbitrabantur, si quæ ejusmodi perficerent, ex quibus ipsi bonorum opinione maxime essent probati, & liberis suis aliquam gloriam relinquerent; foris res arduas, plenasque periculorum sæpe aggressi, urbem nacti commoditate præstantem, magnam sibi comparaverunt in rebus maritimis potestatem; ut non solum finitimis, verum etiam extremas oras incolentibus, vel terrori, vel præsidio fuerint. Interim nationes fere domitæ, urbes in disjunctissimis terris captæ, vel auctæ, vel etiam conditæ, honoresque a Regibus & Pontificibus illis habiti, eorum nomen maxime illustre reddiderunt. Hæc sunt ab antiquis; veruntamen majori eos studio in rebus bellicis, quam consilio in urbanis & in Reipublicæ moderatione usos esse vere affirmare possumus. Etenim in iis constituendis, qui summam rerum tenerent, confusa atque incerta disciplinæ civilis ratione utebantur, & cum apud eos multæ, magnæque varietates ac commutationes exsisterent, sæpenumero fœde diffidentium factionum contentiones valde Rempublicam perturbabant; quemadmodum etiam nos ipsi recen-

centiore memoria civitatem laborantem videbamus, cum variarum seditionum tempestatibus agitata, & more fluctuantis navis, modo ad hunc, modo ad illum dominum, tanquam ad duros scopulos, delata miserandum collidebatur. Verum, stabilita in composita civitate concordia bonorum, virtute unius potissimum præsidio aucta, atque adjuta, aliquando tandem fundatus est paci ac tranquillitati portus.

Equidem non is ego sum, qui cujuspiam gratiam eorum, qui vivunt, aucupari studeam, homo recondita natura, & satis cognita fide; neque profecto causa ulla subest, quamobrem assenter alicui, qui, animi mei libertatem quandam secutus, nemini me unquam addixerim. Vere eloquor, quod sentio, cum mecum ipse considerate perpendo graves actiones, industriam, præstantes animorum motus multorum civium, eos audeo partim cum antiquorum laude conjungere, partim etiam ipsis anteponere. Classibus non navigant in Orientem, non jura sibi constituunt in exteris populis, fateor, & est in promptu causa, quod viribus Turcarum nimis in immensum auctis & corroboratis, omnia sunt ipsorum armis longe lateque occupata; & propterea via illa, quæ usque ad Eu-

xinum Pontum gloriæ antiquorum Genuensium patebat, jampridem est interclusa. Itaque hac tempestate deest materia propagandæ bellicæ gloriæ, & non deest tamen in civitate vigor ille priscus, non robur, non magnitudo animi ad eam comparandam. Cujus rei hoc argumentum habeo, quod si Andreas Doria, quem unum omni antiquitati oppono, eos labores tulit, eaque pericula alacriter adiit, quæ norunt omnes; si tantas, toties, & tam præclaras res gessit, ut nulla prope maria sint, quæ incredibilem ipsius tum animi, tum consilii vim non admirabili famæ commendatione testentur; si quibus se Regibus adjunxit, eorum inclinatam fortunam erexit ad victoriam; sane non est existimandum seminarium, & fontem, ex quo ille profluxit, sic exaruisse, ut alios item non tulerit, qui haud multo inferiorem lauream domum referre possint, si ita ferant occasiones. Sed hæc tempora aliam vitam, aliosque mores afferunt: non negligitur quidem res militaris, quatenus Reipublicæ expedit; ceterum ad actiones urbanas, bonasque pacis artes vigent majora studia, quæ studiis militaribus anteferenda videntur, cum illorum causa hæc expetantur; viget religionis sincerus, &
sum-

ſummus honor; viget beneficentiæ erga indigentes exprompta, quotidianaque exercitatio; inerti otio nullus locus; vigilantia, labor, & navitas omnia occupat. Studium autem augendæ pecuniæ maximum illud quidem; at, ſi Genuenſium montes & ſaxa nihil ferentia ſpectes, haud magnopere reprehendendum, quoniam neceſſarium; ſi ejus pecuniæ uſum in nonnullis conſideres, ſumme etiam laudandum. Tulit hæc civitas quoſdam, quos ego admirari magnopere ſoleo, divitiis atque opibus longe ceteris ſuperiores (Craſſos diceres, aut Lucullos) victu & cultu inferioribus pares; quorum præpotens fortunæ ubertas in hominum commodis provehendis propenſa ſemper atque parata, illuſtris quidam eſt quaſi triumphus virtutis. Quocirca & de civibus ſuis quotidie bene merentes, & quicunque divinis animati mentibus, cum ſe ipſis, tum illis rebus caducis recte ſunt uſi, digni ſunt, qui famæ monimentis inſerti, clari ſint, atque æterni. Leguntur paſſim libri doctiſſimorum hominum, quibus aſſidue admonemur, quid bonum in vita, & quid vere expetendum videri debeat; ſed quoniam parum attenditur, vulgi opinione turpiſſime omnia obſçurante, id ſæpius eſt inculcandum: ad

laudem, ad decus, atque ad communem hominum utilitatem, patriamque in primis conservandam nati, & suscepti sumus; nec quicquam omnino est dignum hominis præstantia, & quod in cœlum nobis aditum paret; immo vero quod bonum ducendum sit, aut privatim alicui, aut publice civitatibus, nisi sit cum virtute conjunctum. Cetera terram subeunt, & crassis occultata tenebris in fœdum interitum cum pecudibus obruuntur. Sed ne provehar longius, redeo ad institutum meum.

Cum, Republica constituta, proximum opus sit, diligenter, ut conservetur, providere; cumque nondum satis esset adhibita solertia in eam partem, quæ rem militarem attingit, præstetque, ut securitas adsit, principio anni, qui est insecutus, Senatui visum est necessarium, ut duces belli deligerentur, qui idoneis urbis locis distributi ad repentinos tumultus, si qui forte inciderent, sine ulla trepidatione e vestigio accurrere possent. Eorum singulis centum viri ex flore juventutis attributi sunt. Duces decem & septem fuere: Andreas Spinula, Joannes Baptista Pallavicinus, Joannes Baptista Lercarius, Hector Fliscus, Melchior Doria, Nicolaus Grimaldus, Philippus Cattaneus, Andreas

A. C. 1529.

Impe-

Imperialis, Adamus Centurionus, Vincentius Saulius Rapallus, Vincentius Negronus Merellus, Bartholomæus Lumellinus Paſſanus, Joannes Uſuſmarius Roveretus, Octavianus Juſtinianus Monelia, Hieronymus Francus Julia, Leonardus Interianus Paſſagius (*xvii. deeſt*). Cum igitur ad Curiam frequenti Patrum conſeſſu excepti univerſi conveniſſent, brevi oratione, quam Baptiſta Grimaldus Zinus habuit, de ſcripto de ſuo ipſorum officio & ſtudio commoniti ſunt, Reique publicæ nomine ſuum cuique ex belli ducibus vexillum traditum eſt, jurejurando dato, quo ſingulorum virtus ad munera præclare obeunda acrius confirmaretur, omniumque patriæ præſtanda magis obſtringeretur fides. *Hæc vexilla*, inquit ille, *virtuti veſtræ traduntur, o cives, ut reliquis civibus, ut patriæ terræ, & parentibus præſidio, decorique futuri ſitis. Quotieſcunque hæc præ oculis veſtris poſita conſpicientur, toties erit vobis de libertate pugnaciſſime defendenda cogitandum, quæ iiſdem ſane rebus retineri ſolet, quibus etiam parari, concordia, jure æquabili, atque armis. Concordia conjunctiſſimi ſumus; leges item conditæ, atque præſcriptæ ſunt; relinquebatur, ut ab armis certum nobis ipſis domi in poſterum auxilium conſtitueremus: id*

nobis manus vestræ conficiant, oportet; quibus pro communi salute rerum bellicarum cura permittitur. Est Scipionis sententia, plus animi inesse inferenti periculum, quam propulsanti: ea profecto non est usquequaque vera existimanda, nisi cum ii, qui periculum inferunt, imparatos offendunt eos quos adoriuntur. Etenim improvisus ille terror mentem hominibus eripit, majoraque sibi quisque fingit, quem ob rerum inscitiam pavor occupaverit. At qui discunt nihil extimescere, & quæcunque impendent, antecepta animo diligenter explorant, ita ut ad audaciam consilium, ad providentiam armorum usum atque exercitationem adjungant, hi bene præparato animi robore omnes venientes impetus facile frangunt. Quocirca vestrum est, nullum periculum, antequam inciderit, non incidere posse arbitrari, atque ad illud præclare sustinendum vos comparare. Vigilandum est, perinde ac si semper hostiles urgeant insidiæ, vobis præsertim, quibus patrium est, per res asperas atque arduas virtutem quærere. Ita cœtu dimisso, omnis illa juventus opportuna atque idonea rebus gerendis novitatis amore accensa, bellicis studiis sub his ductoribus se exercere cœpit, interdiu sæpe per convalles & planiora loca armati in numerum exire, ordines habere, signa sequi,

qui, atque omnia belli ſimulacra referre: noctu, juxta ac ſi hoſtes adeſſent, ſtationes obire, vigilias agere, & laboribus omnibus aſſueſcere, quos poſcit diſciplina bellicæ virtutis. Interea, quoniam qui ſibi finem aliquem proponunt, non ſolum ea debent ſummo ſtudio parare, quæ ad propoſitum finem pertinent, verum etiam amovere contraria, cenſuit Senatus, ut arx Caſtelleti, de qua ſuperiore libro latius commemoravi, funditus everteretur. Nam munitiſſima ejuſmodi propugnacula eorum quidem rationibus, qui vel pauci, vel ſoli dominantur, maxime conducere; in civitate vero liberorum hominum, in qua omnibus inter ſe æquo jure vivendum ſit, nimium perſæpe obeſſe judicavit.

His rebus confectis, cum Genuenſes Caroli ſummi Imperatoris egregiam erga ſe voluntatem exploratam haberent, & multæ juſtæque cauſæ hortarentur, cur ejus ſibi amicitiam & patrocinium adjungerent, de communi conſilio Sinibaldum Fliſcum Legatum ad eum in citeriorem Hiſpaniam mittunt. Is, audita legatione, Sinibaldum cum civitatis nomine, tum quod ipſe vir fuit & majorum dignitate, & ſua ipſius virtute, fortunaque ornatiſſimus, ſingulari comitate complexus eſt, hominem-

minemque aliquot ibi menſes ſummo in honore habitum ita dimiſit, ut pollicitus ſit, ſe pro Genuenſium Republica conſervanda, eorumque commodis ſtudioſius adaugendis, nullum unquam laborem recuſaturum.

Per idem tempus cum duodecim triremes (de quibus ſupra commemoravi) jam propemodum eſſent ad navigandum paratæ, ut deduci poſſent, totidem cives egregia virtute cogniti, qui illis præſſent, curarentque, ut omnibus rebus inſtruerentur, delecti ſunt. Verum paucis poſt diebus, cum hujus rei magna eſſet in exſpectatione civitas, nocte intempeſta repente ignis adhæſit, omneſque cum ea ſimul contignatione, quæ navalibus tegumento fuerat, incenſæ ſunt: id caſus ne, an alicujus conſilium tulerit (quoniam plane non conſtat) nihil habeo quod affirmem. Philippo Doriæ urbis Præfecto in primarii templi propylæis magna frequentia conſeſſuque totius Senatus (quæ res ſumma cum religione, cæremoniaque confici ſolet) ab Oberto Cattaneo Lazario Duce vexillum publicum traditum eſt, utpote cui ob præclara ipſius merita rei bellicæ ſumma permittebatur. Et ipſe Andreas Doria, tametſi conſcientia recte factorum contentus, non aliud ſibi

vir-

virtutis præmium quæreret, tamen passus est, pedestrem e marmore statuam ad Curiam sibi collocari, neque ædium donationem recusavit, quæ Auriana in regione decreto publico illi facta est, cum inscriptione, PATRIÆ LIBERATORI: tum ut judicio, grataque voluntate suorum civium memori mente perfrueretur, tum quod sciebat, hujusmodi honorum & monimentorum exemplo, ut virtus trahat homines ad verum decus, eosque, qui vegetiore animo sunt, ad aliquod opus illustrius excitet, & tanquam splendore quodam arripiat ad amorem studiumque de Republica bene merendi.

Iis diebus Augustinus Spinula, vir bellicis laudibus clarus, cum firmo exercitu trans Apenninum ad oppugnandum Novium contendit. Id oppidum, quod sub Genuensium ditione fuerat antea, Origa uxor Petri Campofulgosi, audaci atque elato animo mulier, Gallorum præsidio eo tempore tenebat. Cum Puteolos pervenisset, qui locus est Noviensibus finitimus, parum absuit, quin in hostium insidias inciderit. Tempus erat antelucanum, iique duce quodam Belliforte intra silvas, loco fraudi maxime opportuno, se occultarant, eo consilio, ut cum Spinulæ copiæ in eam

par-

partem processissent, qua necessario iter facere oportebat, subito ex omnibus partibus sese ejicerent, inopinantesque & in locum iniquum progressas adorirentur. Verum re per exploratores patefacta, quos dolos in alios præparaverant, eis ipsi circumclusi sunt: aliqui ex illis interfecti; pauci capti, in quibus fuit Bellifortis; reliqui fuga sibi salutem petiere. Cum ad oppidum accessisset, oppugnationemque pararet, qui in eo se continebant, facta pactione, ut sua omnia conservarentur, illi se dediderunt. Horum deditionem Ovatenses, qui a Genuensibus defecerant, statim secuti sunt. Sed jam ad alium rerum ordinem transeat oratio.

Carolus Cæsar, qui altissima quæque spectans in apertum sibi cursum ad gloriam dies noctesque toto ferebatur animo, Barcinone consederat, eoque præter egregium comitatum, quo pro amplitudine Imperii semper ornatus esse solet, multi insuper clarissimi viri Hispaniarum principes illum erant secuti. Cumque constituisset in Italiam velle navigare, Andream Doriam, cujus virtuti & felicitati summe confidebat, ad se accersi jusserat. Itaque Doria delectis ex Genuensi nobilitate quadringentis viris cum XV. triremibus rebus omnibus

in-

instructissimis eo profectus est. Sane ineptus sim, si illius diei, illius congressionis splendorem, atque insignem comitatem, qua a Cæsare ipse tum exceptus sit, oratione complecti velim. Tacita cogitatione id sibi quisque subjiciet, secumque reputabit, fuisse illum longe gratissimum utrique, omnibus jucundissimum; quanquam ex Hispanis non defuere, qui, cum id dissuasionibus obtinere non potuissent, ne in Italiam tenderet, illud tacitis consiliis aggressi sunt persuadere, ut cui ductori, & quibus hominibus se committeret, etiam atque etiam deliberaret: Doriæ voluntatem, qui nuper a Rege Gallorum discessisset, tanta subito in re tanquam exploratam judicare, valde esse periculosum: Regem ipsum, per cujus fines navigandum esset, anxiis irarum curis excubare & meditari, qua maxime ratione posset ulcisci dolorem suum: magnum imminere ab illius classe periculum, quam Massiliæ habere ferebatur paratissimam: postremo novas oras, & gentes, nova loca, atque incognitos portus adeunti, omnia illi esse magnopere circumspicienda. Cum hæc atque hujusmodi multa Cæsari ad timorem, suspicionemque proponerentur, kal. augusti, quo ex omnium animis omnem dubitatio-

nem

nem atque ancipitem deliberationis difficultatem eximeret, pene ſolus prætoriam triremem conſcendit, & celſa in puppi cum Doria ſermonem conferens, remorum pulſu paulisper pelago aperto invectus eſt, eodemque die, cum videret idoneam eſſe ad navigandum tempeſtatem, ſolvit, & quos ipſe ad profectionem delegerat, omnes ſtatim naves conſcendere, ac ſe ſequi juſſit. Septimo die Savonam attigit: eo obviam miſſi ſunt octo viri, qui Reipublicæ Genuenſis nomine Cæſarem ſalutarent, ultroque ei offerrent omnia, quæcunque ab univerſæ civitatis facultate in ipſius amplitudinem & commodum proficiſci poſſent. Hi fuere Baptiſta Lumellinus, Francus Fliſcus, Anſaldus Grimaldus, Auguſtinus Pallavicinus, Baptiſta Spinula, Thomas Doria, Auguſtinus Uſuſmarius, & Bernardus Juſtinianus. Ex eo loco majorem copiarum partem Placentiam præmiſit, mox placido mari, cœloque admodum ſereno Genuam pervenit. In portum ingredienti plauſu maximo, incredibilis eſt illi ex omni parte gratulatio ſignificata, inde in Senatoriam Curiam aſcendit: aſcendentem magnifico rerum viſendarum apparatu, Dux, & Senatus, magnaque omnium ordinum frequentia celebravit. Claſſis, qua adve-

advectus est, unius & triginta triremium fuit; navium, quas onerarias vocant, trium & triginta; armatorum vero copia, quos tum ibi circum se habuit, ad quatuor millia hominum. Legati confestim ad eum undique convenerunt, atque hic multarum rerum componendarum, pacandique Italiæ status inita sunt primordia, quæ concordiæ consiliis aucta, non ita multo post partim Placentiæ, partim Bononiæ auctore Cæsare ad exitum perducta sunt. In legationibus audiendis Florentinorum durior fortuna fuit. Hi popularem statum temporibus adjuti in civitatem introduxerant, illis ejectis, qui Clementis Pontificis Maximi nomine principatum tenuerant, petebantque, ut eam sibi civilem vivendi rationem retinere liceret. Verum Cæsar ad eorum postulata aures prorsus obstruxerat: nam cum non mediocri dolore affectus esset ob calamitatem insignem, quam urbi Romæ Borbonius invexerat, cuperetque, quibuscunque officiis posset, Pontificis incommoda sarcire, proximis diebus ejus Legato omni confirmatione receperat, se in pristinum statum Pontificem restituturum. Huc accedebat, quod justissimis de causis animo erat in eam civitatem offensiore. Quibus rebus effectum est, ut paucis post men-

menſibus ſuis ipſius copiis paſſus ſit Florentiam oppugnari, atque in ejus poteſtatem venire, a quo pridem ad motum fortunæ ſe ſubtraxerant. Cæſar VIII. kal. ſeptemb. Genua diſceſſit, Placentiam, & mox Bononiam profectus eſt. Nec quicquam præterea hoc anno publice actum occurrit mihi, quod memoriæ prodendum eſſe videatur.

A. C. 1530. Anno inſequenti ad VI. id. febr. noctu octo triremes, de quibus ſupra dixi, incendio conſumtæ, placitumque eſt Senatui, ut aliæ ædificarentur. Cæſar jam Bononiam ad Clementem Pontificem Maximum pervenerat, exſpectabatque ex Germania literas, quibus certior fieret de Rege Romanorum creando quid ſtatueretur. Hæc res aliquot illum dies obſcura ſpe incertum, ſuſpenſumque habuit: ubi vero in certam ſpem venit Ferdinandum fratrem ita eſſe a cunctis ſuffragiis paratum, ut, quin ipſe Rex declararetur, non eſſet dubitandum, voluit, ut per Pontificem Maximum Romani ſibi Imperii Corona imponeretur. Id actum eſt in Divi Petronii templo ad VI. kalend. martias. Ad hujus tantam celebritatem diei, ad quam ex omnibus paulo notioribus Italiæ locis ornatiſſimæ legationes convenerant, Reipu-

blicæ

blicæ Genuensis nomine, Francus Fliscus & Nicolaus Justinianus eo profecti sunt, & his Jo: Baptista Lercarius tertius Legatus additus, qui paucis ante diebus publicæ rei causa eos antecesserat. Hujus in nobilissima contentione pulcherrimum factum non videtur silentio prætermittendum. Exiturus Cæsar ex primo sacrario, in quo iis se vestimentis ornarat, quibus indutum sacro cæremoniarum ritu in medium eum procedere oportebat, jussit, ut præirent Oratores, qui aderant, & cum æquum videretur, ut Senenses, utpote Genuensibus inferiores, antegrederentur, id audacter recusarunt. Orta ex utraque parte controversia, præfectoque cæremoniarum honorem Senensibus adjudicante, nimirum qui esset in eam partem voluntate propensior, ibi tum Lercarius contra disseruit, demonstravitque sententiam, quam is dixerat, vim potius habere officii, atque amici erga Senenses animi, quam auctoritatem hominis recte judicantis: habere a Cæsare rescriptum, quo Ferrariensibus & Florentinis hoc ipso honore fuerant antelati: cum Senensibus nullam illis unquam contentionem fuisse, ut qui deteriori jure censerentur. Tum Cæsar, cum dirimendæ controversiæ locus opportunus non videretur, primus

 ipse

ipſe egreſſus eſt; Legati permiſte ſubſecuti. Erat illis deinceps in ſupremum templi ſacrarium aſcendendum, ubi præcelſo in ſolio, celeberrimo conventu Pontifex ſedebat. Cum Lercarius eo introgreſſus, a Ferrarienſi Legato aſcenſu prohiberetur, reſque eſſet in controverſiam adducta, pronunciavit Pontifex, ut Ferrarienſis loco cederet: eo cedente, ecce hic iterum unus ex Legatis Senenſibus eam in ſedem irrumpere conabatur: tum Lercarius loco ſuperior hominem commotiori animo & voce monet, quod alienum eſſet, ipſe ſibi præripiendum putaret: cum ille projecta audacia contra inclamans ſe magis attolleret, manum in ejus mentum obnixe conjicit, facileque detrudit: cum acceſſiſſet alter, atque utraque manu Lercarii veſte correpta, eum deturbare ſumma vi niteretur, veſtem ille quidem conſcidit, ſed dextro reluctantis pede acerrime concuſſus, retro cum gemitu projicitur: ita, utroque repreſſo, probe perfecerat, ut duo ſeniores, quos collegas habuit, quieti conſiderent. Cum clamarent adverſarii, Senas vetuſtate antiquiſſimas eſſe, iniquum videri, ſi per eos, quibus ſæpe fuerat impoſita ſervitus, de Senenſium dignitate quicquam derogaretur, ad hæc ille reſpondit, raro admo-

admodum esse animadversum, quin magnæ civitates magnas item mutationes perpessæ fuerint: Genuenses quidem non externa vi fuisse subactos, sed laborasse dissensione civili; quocirca si aut a Rege Gallorum, aut ab aliis, qui civitati præessent, accersiti sunt, cum ii non domini, sed pro ducibus fuerint, vel alterius civium factionis propugnatores & patroni, quod de servitute objicerent, id esse falsum. Generis autem vetustatem se quidem Senatum urbi non adimere; at si utriusque urbis originem ex literarum monumentis repetere vellent, fore, ut se minime anteponerent: porro si res gestas, si nominis gloriam, si potestatem, & in Pontificiam Sedem utriusque civitatis antiqua studia & merita conferrent, facile eos cognituros, nullum illis ab æquitate dari non modo controversiæ, sed neque dubitationi locum: & tunc quidem quod Cæsar Italiam teneret, quod summi Imperii coronam acciperet, postremo quod eo conventu, eoque loco sederent, id esse Genuensium opibus acceptum referendum. Is dies illi sane pulcherrimus atque honestissimus fuit, cum omnes ei summæ laudi darent, quod non solum manibus pedibusque adversariorum impetum fregisset, sed eorum etiam argumentationibus sedata gra-

vique oratione reſpondiſſet; maxime tamen nitebantur adverſarii ſuffragatione & gratia Joannis Piccolhominei, qui tunc aderat, Sacri Senatus principis. Refertur ad Pontificem. Is, quod illi eſſent ad Cæſarem Legati, ad eum rejecit. Defertur res ad Cæſarem, qui medio in templo ſubſtiterat: decrevit, ut aut inter ſe cauſam componerent, aut loco excederent: cum res nullo pacto conveniret, priores Senenſes digreſſi ad eos qui ſtabant, ibi conſtitere: Genuenſes in partem, qua propius Pontificem erant acceſſuri, converſi ſunt, ubi ſub ipſius oculis fuere. Tum Lercarius, ita ut exaudiretur, *haud ſatis æquum ſibi videri*, inquit, *ſi non eſſet Genuenſium Legatis apud Pontificem locus*. Eo permotus Pontifex innuit, ut ſubſiſterent, eiſque, quo ſeſſum irent, ipſius mandato honorifica aſſidentium conſurrectione locus eſt datus. Ita Lercario non ab initio conſilium & virtus, non conſtans animi propoſitum ad extremum defuit: ſuam quoque ſeniores collegæ omnium judicio laudem tulerunt, quod juniori omnem altercationem reliquiſſent, &, tanquam res minime dubitanda eſſet in contentione poſita, taciti eademque ſemper conſtantis oris æquabilitate perſtitiſſent; quæ res viſa eſt eorum

rum gravitati fuisse maxime consentanea.

Cæsar, rebus Italiæ compositis, in Germaniam ad conventum agendum profectus est. Premebat infestis armis Pannoniam Turca; hujus rei summam rationem habendam existimabat: vigebant Lutheranorum pertinaces de religione controversiæ; eorum quoque turbulenta consilia sedare magnopere studebat. Sed cum res varia dissidentium altercatione extraheretur, & valde difficilem explicatum haberet altera, altera nullum, ubi parum profici posse intellexit, conventu soluto, Aquisgranum se contulit, ibique quod summis votis optarat, ut Ferdinandus frater Rex crearetur, perfecit. Sed iis relictis, quæ altioris historiæ sunt, ad meum me pensum revoco.

Mense majo Andreas Doria, qui summam rerum maritimarum Cæsaris nomine tenebat, ad majorem Balearem insulam concesserat. Erat ei triremium XXIX. classis parata, eo nomine ut in Africam trajiceret, & Careadino Mitylenæo, cui Barbarossæ cognomen fuit, damnum aliquod inferret, si posset. Inde noctu cum solvisset, idoneam tempestatem nactus, paulo ante lucem ad continentem proxime Circellum pervenit: quod oppidum mœnibus cir-

cumseptum domiciliis & vicis succinctum est, ex altera parte mari alluitur, ubi sinus inflectitur, intra quem sinum biremes & naves longæ numero ad XVI. se continebant, quas Careadinus eo commeatus causa ex Algerio miserat. Cognito ab hostibus nostrorum adventu, & de more suo inter se significatione facta, Andreas Doria, qui omnem Careadini classem eo in sinu latere arbitrabatur, suos paratos in acie & sub armis esse jussit: oppidani, orta jam luce, nacti interim spatium, vicinos in montes confugerunt: qui vero fuerant in loci præsidio collocati, & qui e biremibus desilierant numero ad ccc. hi se ad propugnandum compararunt. Litus proximum nostri occupavere, & mccc. militibus expositis, Christophoro Pallavicino, & Erasmo Doriæ negotium datum, ut locos diligenter cognoscerent, & oppidum oppugnarent. Cum paulum processissent, levi prælio patentibus in campis cum hostium parte commisso, eos in fugam dedere; cohortibus vero distributis, & Erasmo cum earum parte eo loco relicto, qui, ne hostilis manus adoriri a tergo posset, custodiret, Pallavicinus ad oppidum contendit. In suburbio fossæ inventæ, in quibus captivi ad octingentos pro tempore impositi asservaban-

bantur: omnes soluti sunt; deinde magno impetu oppidum oppugnatum & captum, perpaucis vulneratis. Turcæ amisso oppido in arcem confugerunt. Verum illud profecto est, in virtute militari non solum magnitudinem animi requiri, sed etiam timorem: illa facit, ut vincamus; hic vero vigilantibus curis ad omnia circumspicienda excubans cavet, ne parta nobis victoria e manibus elabatur. Nimirum victoria maximam cum fortuna cognationem habet, variæ, facileque commutabiles ambæ, ambæ e bello ortæ, atque altera alteram consequitur: illa tamen, generosa quadam nobilitate superbior, accuratissimam diligentiam amat & vigilantiam; nam ubi animum remiseris, aut paulum dejeceris oculos, ea tanquam indignans e tuis castris ad adversarios repente avolat. Cum in arcem confugissent hostes, nostri, quod abesse a periculo viderentur, libere ac sine timore, partim etiam prædabundi, vagabantur: id cum illi animadverterent, unde occultus erat ex arce exitus taciti egrediuntur, & cum iis conjuncti, qui se ex fuga receperant, additis præterea nonnullis equitibus Arabum, nostros ita remissa cura incompositos, & inter eos, qui e fossis fuerant erepti, magnopere impeditos, repentino

incurſu adoriuntur. Quo factum eſt, ut cum ſubito malo oppreſſi, ſui colligendi facultatem non haberent, perturbati ad proxima litora, & ad ſalutem contendere coacti ſint. Deſiderati circiter cccc. ceteri Andreæ Auriæ diligentia ſervati, qui de claſſe omni genere tormentorum, & quacunque ratione potuit, hoſtibus obſtitit, ſuoſque in tutum reduxit; mox abductis novem biremibus ex iis, quæ in proximo ſinu, quem diximus, ſtationem obtinebant, in Hiſpaniam contendit: inde aucto triremium numero in Carieram inſulam, quæ eſt inter Baleares & Africam ſita, profectus eſt eo conſilio, ut cum Careadino, quem ibi eſſe fama perceperat, prælium committeret. Verum eo non invento, cum non ſatis idonea videretur maris tempeſtas, Genuam reverſus eſt kal. julii. Sed jam ad res urbanas redeundum.

Hoc ipſo anno in proximis montibus, qui ad Porciferam Vallem pertinent, duæ arces exædificatæ, & quod *Caſtellatium* vulgo vocant, magna ex parte vetuſtate collapſum, refectum eſt: renovata item compluribus locis urbis mœnia, quæ vitium fecerant. Pridie kalend. januarii Hieronymus Furnius Juriſconſultus, & Hieronymus Grimaldus Ceba Oratores in Galliam

illam missi, qui Eleonoræ Austriæ in frequentissima celebritate ipsius in Lutetiam adventus, Reipublicæ nomine, honorarium officium tribuerent; id quod optime præstiterunt.

Initio anni sequentis Baptista Spinula Dux renunciatus est, vir & ingenio, & rerum usu maxime spectatus. Calamitosus hic annus fuit: calamitatis caussa bellum, quam fœdissimam pestem Reges & Principes, perinde quasi vitam in terris beatam sibi cæterisque invideant, nimium sæpe e sedibus suis, id est ab orci faucibus evocant: exit illa quidem sane libenter, & diris ultricibus, discordia, luctu, atque egestate comitantibus, omnes ærumnas mortalibus affert, non solum vastitatem terris adducens, sed horrendis tenebris vel solis ipsius radios nobis interstinguens. Hujus igitur teterrima vi, quæ Italiam late pervaserat, inhorruerant tempora, & Genuensium fortunæ cum privatæ tum publicæ, valde erant attritæ: jacuerant nonnullæ artes, multorum fides conciderat, & mercatura, qua omnis eorum ratio præcipue nititur, admodum refrixerat. His incommodis Senatus diligentia, quacunque ratione fieri poterat, occurrebatur: & ne mercatores, qui Genuam ventitare

A. C. 1531.

titare consueverant, alio commearent, propterea quod graviora vectigalia iis in asperitatibus rerum mercibus fuerant imposita, decem viris adhibitis, qui vectigalium rationem accurata perpensione cognoscerent, data opera est, ut ex ejus pecunia summæ, quæ portorii nomine exigebatur, tolerabilis decessio fieret: præterea cum annona quotidie ingravesceret, magnaque pars civitatis a mercatoribus frumentariis, pistoribusque suo tantum commodo servientibus nimis acerba venditione premeretur, curavit Senatus tanquam magnus quidam paterfamilias, ut media in urbe ædificia exstruerentur, in quibus suppeditato ex horreo publico frumento conficeretur panis, in quo ex æquitate & officio pretium longe remissiori æstimatione præscriptum; eique venditioni & muneri nonnulli probati viri præfecti sunt. Ita quæstuariorum avaritiæ via, quam sibi latissimam patefecerant, occlusa est, & tenuiorum inopiæ commodum subsidium publicis opibus comparatum.

His fere diebus duo in urbe fures deprehensi, de quibus nullam mentionem sane facerem, nisi callide excogitatum furti genus in lucem proferendum videretur. Sunt tota urbe magna impensa & diligentia

gentia frequentes ducti cuniculi, in quos immundæ proluvies dilapsæ subtercurrentibus aquis in mare feruntur. Illi ita se ex composito comparabant, ut spatio recte prius oculis & conjectura dimenso, alter se in locuplete taberna sisteret, opportuna & probabili aliqua de causa ibi sermonem quærens, alter per cuniculum ingressus usque eo subreperet, quoad illo pede terram desuper feriente signum acciperet, eoque admonitus locum notaret. Nocte vero concubia, cum occlusis tabernis omnes se domum reciperent, fures conjuncti locum mira solertia suffodiebant, atque iis rebus, quæ commodæ viderentur, ita rursus affabre & concinne occludebant, animadverti fraus ut minime posset. Res aliquot menses non sine magno nonnullorum civium detrimento in occulto fuit, & frustra custodes persæpe positi; tandem Lugduno, quo furta magna ex parte provehebant, maleficii indicia allata, auctores deprehensi pœnas sceleri debitas capite persolverunt, cuniculorumque ostiola ex eo tempore cratibus ferreis obsepta sunt.

Sexto decimo kalend. februarii, euro atque africo flantibus, tanta, tamque horrida maris tempestas coorta est, ut æqualem in ora Ligustica, similemve unquam

fuisse,

fuiſſe, non ſit auditum. Moles, quæ portum efficit, tota fluctibus diſrupta eſt, eorumque incurſu murus ad carcerem portui proximum dejectus, tabernæ, in quas fera procellæ vis prorumpere potuit, nonnullæ procubuere. Ad Calvorum pontem ex officinis marmorariis grandia ſaxa diſturbata, alioque devoluta; murus item, qui Sarzanæ plateæ latus muniebat, magna ex parte prolapſus; duæ quoque naves onerariæ in portu collabefactæ ac depreſſæ ſunt Ea tempeſtate ſæviente ſubiit cura Patres, ut pii Sacerdotes cineres corporis Divi Joannis Baptiſtæ ad portum veniam a cœleſtibus expoſcentes afferrent: id ubi factum eſt, tanquam Spiritus Dei ſummas undas perlaberetur, ſenſim tumida æquora conquievere. Hoc in quam partem accepturi ſint ii, qui ad naturam, occultaſque ipſius cauſas omnia referunt, non laboro: perſpicua res eſt, de qua loquor, & ſæpe alias omni inſpectante civitate clariſſima ſignificatione teſtata; ut qui tam præſentem vim divini Numinis non toto pectore accipiat, omnique aſſenſione tacitus veneretur, is non dicam impie, ſed plane ſtulte facere judicandus ſit. Qua tempeſtate Urbanus Secundus Pontifex Maximus nobiliſſimum exercitum Hieroſolymam miſit, quo Chri-

ſti

ſti ſepulcrum ex Saracenorum manibus vindicaret, claſſis Genuenſium, quæ ea in expeditione longe inſignem operam præſtitit, hos cineres ex Stamira Lyciæ oppido Genuam tranſtulit.

Sequitur annus XXXII. quo Andreas Doria Melphium oppidum, quod eſt in Apuliæ finibus, a Cæſare dono accepit, ab eoque Princeps eſt appellatus. Cæſar his temporibus cum Ferdinando fratre in ſuperiorem Germaniam contenderat, eo conſilio, ut Sultano Solimano, qui ingentibus copiis Auſtriam urgebat, ſeſe opponeret; atque ut facilius adminiſtratio belli procederet, omniumque voluntates & ſtudia ſibi, quibuſcunque rebus poſſet, adjungeret, Lutheranorum cauſæ facilem ſe præbuit, omnemque eorum cum Pontifice Maximo controverſiam in futurum Concilium rejecit. Quamobrem ſingulari totius Germaniæ conſenſione cumulate, quæ petebat, conſecutus eſt; maximoque, & fortiſſimo exercitu celeriter comparato, iis additis auxiliis, quæ Alphonſus Avalus ex Italia adduxerat, adverſus Solimanum profectus eſt.

A. C. 1532.

Dum hæc in Germania geruntur, interea Genuæ Cæſaris juſſu apparatui maritimo Andreas Doria intentus claſſem cogebat;

gebat;

gebat ; nam cum e Conſtantinopolis portu maximam triremium vim in altum evectam , quæ oram Italiæ depopularetur , fama percrebuiſſet , neceſſario huic quoque bello occurrendum exiſtimavit . Movit e portu Doria ad XVI. kalend. julii, ſecundaque navigatione uſus Neapolim , atque inde Meſſanam paucis diebus advectus eſt : XL. naves , totidemque triremes eo coactæ ſunt , in quibus aliquot fuere Clementis Pontificis Maximi , & quatuor equitum Hieroſolymitanorum : his Bernardus Salviatus , illis Antonius Doria præfectus erat : milites claſſi impoſiti ſunt circiter quinque millia : Italis præerat Hieronymus Tutavilla, Hiſpanis Hieronymus Mendoza , omnibus vero Andreas Doria præpoſitus ſummam imperii adminiſtrabat. Hæc claſſis ita inſtructa atque parata VII. kalend. ſeptembris Meſſana ſolvit, & III. idus Sphragiam inſulam , quæ nunc vulgo *Sapientia* vocatur , incolumis pervenit : ibi cum certior eſſet factus , hoſtilem claſſem longius provectam Helleſponti fauces petiiſſe , de oppugnanda Corone conſilium iniit . Acrita eſt eminens promontorium Peloponneſi, quod ad Auſtrum illuſtri proſpectu in altum procurrit , vulgo *Caput Galli* vocant . Hoc ubi prætervectus fueris ,

ris, introrſus ſecundum promontorii latus curſum flectenti, & circiter x. millia paſſuum naviganti, Corone occurrit: urbs prominenti in rupe poſita, quæ fluctibus alliditur; qua vero ſpectat in Septentriones, altius aſſurgit: hæc urbis pars, qua eſt a terra aditus, arcem habet, cum montis dorſo, tum firmiſſimis muris obſeptam, egregieque munitam; qua vero prominet in mare, inſulaque appellatur, præruptis cautibus ſuccingitur. Nunciata per Eraſmum Doriam loci difficultate, qui quatuor triremibus ad omnia diligenter exploranda anteceſſerat, nonnulli eam oppugnationem diſſuadebant, ut qui aut irritam, aut certe longam futuram arbitrarentur. Sed tamen re deliberata, locus ille animi, in quo virtus habitat, omnibus concaluit. Itaque cum acceſſiſſent propius, præmiis propoſitis iis, qui primi muros aſcendiſſent, diſtributis pro ſitu locorum copiis, urbem ex omni parte circumſederunt. Expoſito e triremibus majore militum robore, Hieronymus Tutavilla in ea parte Italos collocavit, quæ ſpectat in Orientem; Hiſpani mediocri intervallo disjuncti collem occupaverunt; tota vero claſſis ab Auſtro ſeſe explicuit. Circumſeſſa igitur hunc in modum Corone, undique omni vi tor-

men-

mentorum oppugnari cœpit. Turcas, qui urbem tenebant, non pavor, ut in re non opinata, non tumultus incessit, sed summa omnium voluntate atque constantia ad oppugnandum se comparaverant. Ab aurora pugnæ principium factum erat, jamque in vespertinum tempus inclinabat dies, & nostrorum impetum hostes acerrime sustinebant. Tum vero Aurius in appellandis, cohortandisque suis pondere verborum addito, & spe uberiore proposita, alacriores nonnullos ad subeundum rupes effecit, qui per saxa & cautes, qua minus præceps aditus videbatur, in muros, qui erant ab ea parte humiliores, ascenderunt. In iis primus fuit Lamba Doria, egregiæ virtutis adolescens, explicatumque vexillum perspicuo affixit loco: hunc quidam Corsus, & duo Navarchi cum duobus signis, multique deinde subsecuti sunt: hostes e munitionibus repulsi in arcem confugerunt. Ita ea pars urbis, quæ insula dicitur, capta est, atque ibi vallis & aggeribus Doriani se communierunt, murumque arcis suffodere, & cuniculum ad hostem agere instituerunt. Interea Græcus quidam, qui Naupacto literas afferebat, capitur, ex quibus cognitum est, maximam manum comparari, quæ hostibus propediem subsidio

ſidio ſit adfutura. Ejus internuncii caput arrecta in haſta præfixum eſt, ingenſque clamor factus, ut id hoſtes cognoſcerent, confeſtimque adhibita eſt diligentia, ut Theodorus Spinula, nonnullique alii Centuriones ſuis cohortibus idoneo loco non longe ab urbe vias obſiderent, atque arborum truncis impedirent, ut iis, qui ſubſidio adfuturi credebantur, adeundi facultas adimeretur. Ei operi dum intenti eſſent, atque equites circiter centum ad urbem procurrere ſecundum mare animadvertiſſent, regreſſum illis interclufſerunt, qui mox circumventi, cum a tergo & a fronte premerentur, omnes fere interfecti ſunt. Multorum capita haſtis affixa formidoloſum ſpectaculum obſeſſis præbuerunt; qui cum omnem ſibi auxilii ſpem præciſam viderent, rebus ſuis diffiſi non tulere diutius obſidionem, pactique, ut ſine detrimento liceret abire, ex arce incolumes exceſſere.

Auria biduum ibi commoratus, rebuſque omnibus, quæ ipſius diligentiam requirere videbantur, accurate compoſitis, Hieronymum Mendozam cum præſidio mille & quingentorum militum loco præfecit: inde in ſinum Patrenſem proficiſcitur. Urbem Patras cum oppugnare ag-

grederetur, oppidani ſtatim ſe dediderunt: Eraſmus Doria cum præſidio ibi relictus. In faucibus ſinus Corinthiaci duo ſe caſtella attollunt, quæ, brevi ſpatio maris interjecto, adverſis frontibus oppoſita utrunque latus tuentur: mox ad hæc oppugnanda contendit. In altero magnus noſtrorum adventu inceſſerat timor, ideoque nullo negotio in Auriæ ditionem venit: viri cum uxoribus & liberis incolumes dimiſſi, arx vero funditus everſa eſt. Qui alterum oppidum, quod ad Naupactum vergit, obtinebant, extremam pati fortunam parati, ſeſe ad id defendendum pertinacius obfirmarunt. Cum muros noſtri aſcendere conarentur, & contra adverſi hoſtes, mulieribus etiam operam ſuam egregie navantibus, acerrime reſiſterent, multi præcipites acti, & vulnerati, confecti ſunt. Hæc igitur pugnæ ratio cum maximum detrimentum noſtris afferret, majoribus tormentis rem gerere viſum eſt opportunius, quorum aſſiduo concuſſu muri magna parte dejecta, aditus ad irrumpendum patefactus eſt. Tum vero clamor auditus infirmorum miſerabili voce ſalutem implorantium, ſed ardens iracundiæ furor miſericordiam non recepit: non ætate confectis, non mulieribus, non infantibus furor ille

peper-

pepercit; & arx ipsa penitus eversa. His rebus gestis, cum consilium iniret Doria, quemadmodum Naupactum expugnare posset, secundi rerum eventus, ut victoriæ cursum non omitterent, suadebant. Contra durum anni tempus (jam enim inhorruerat hyems) & oppidi situs, quod in prærupto atque aspero colle positum, omnem aditum difficilem habet, ne id tentaret, dehortari videbantur. Hæc cogitanti nunciatum est, Naupactios magna in lætitia esse, id quod etiam ex ignium significatione cognitum est, quod fama tota regione percrebuerat, Solimanum, qui, ut supra dicebamus, in Austriam concesserat, omnem exercitum dimisisse, jamque ipsius adventum appropinquare: quæ res causa fuit, ut eo abjecto consilio, celerius opinione sua in Italiam redierit. Genuam x. kal. februarii pervenit, omni civitate ipsius laudes & facta celebrante. Cæsar item ex Germania hostili metu liberata Bononiam reversus est. Nam cum Solimanus gravissima detrimenta accepisset, & in oppugnatione Guntii, quod oppidum est in finibus Pannoniæ, invictos defensores non sine acerbissimo multorum interitu expertus esset, adverso marte perculsus inceptum deseruit: eoque, unde spe elatus venerat, dolore fra-

ctus, regressus est. Ita difficilium rerum initia, quas hic annus habuit, celerem & secundum habuerunt exitum.

Ad vi. kal. julii incendium in urbe accidit dignum memoratu. Domus erat prope Senatoriam Curiam, in qua pulvis inflammandis tormentis bellicis præparari solebat. Forte accidit (sicuti ego accepi) ut mula, quæ lapidem molarem ejus artificii trahebat, pede silicem feriente, scintillam excuderit: ea in pulverem dilapsa, subito arido in nutrimento fera vis ignis exagitata flammarum nubem horribili fremitu ad cœlum extulit, omniaque ruinis complevit: domus illius parietes eo concussu repente discluſi late dissultaverunt: disjectæ trabes, avulsaque saxa non solum proximis tectis incendium, & cædem hominibus attulerunt, sed per urbis vicos nonnullos suis in rebus occupatos oppressere: milites xv. ex iis, qui in vestibulo Curiæ stationem tenebant, incendio absumti: Cristophorus Calverius ejus pulveris artifex cum tota familia combustus inventus est. Cum Senatoribus, qui tum in Curia adfuere, feliciter actum; nam quamvis e tecto lapides, tegulæque collapsæ in id conclave, ubi considebant, deciderint, & fenestrarum columellæ suis e se-

dibus

dibus perturbatæ in diversas partes dissiluerint, ipsi tamen illæsi atque incolumes abiere. Paulo post Ansaldus Grimaldus, Thomas Cattaneus, & Paulus Baptista Calvus Judex Bononiam Oratores missi, qui Cæsari exitus rerum secundos, faustumque in Italiam reditum Reipublicæ nomine gratularentur.

A. C. 1533.

Anno, qui secutus est, ineunte, Baptista Lumellinus, F. Hieronymi, Dux Reipublicæ creatus est. Appetente autem vere Legati ex Senatus auctoritate lecti, qui Cæsari Genuam redeunti obviam procederent, Stephanus Fliscus Ragius, Joannes Baptista Lumellinus, Philippus Niger, & Simon Centurionus. Gavium usque processerunt, ut intra fines agri Genuensis ingredienti honoris causa præsto adessent: quos cum esset ingressus, milites, quos suæ custodiæ causa circum se habere consueverat, hilari admodum fronte ad eos conversus, securiori gradu, ut consequerentur, jussit, quod intra eos terminos venissent, ubi nihil jam erat eis hostile metuendum. Sexdecim præterea subsecuti rebus omnibus ornatissimi viri jam ad urbem appropinquanti eadem munia præstiterunt. Maximæ de rebus gestis, de victoria, & felici reditu gratulationes fa-

ctæ, eaque omnia illi Reipublicæ nomine delata, quæ ab amantissimis & cupidissimis animis proficisci potuere. Tertio loco ad Porciferam Vallem Dux Reipublicæ, universo Senatu comitante, ei obviam prodiit: ita illustri gratia, summaque omnium voluntate exceptus, & ad portam Fasciolanam deductus, in Dorianis ædibus diversatus est. Is dies fuit ad v. kal. april. Illum Doria, ac quoscunque circum se Cæsar habuit, rebus omnibus ad victum cultumque magnifice suppeditatis, suis sumtibus aluit. Regius ædium apparatus & cultus rerum præclarus speciem & majestatem hujusmodi habuerunt, ut cum amplitudine & splendore laudum Cæsaris contenderent. Duodecim dies Genuæ commoratus, summaque benevolentiæ significatione testatus, Genuensium Rempublicam esse sibi in primis carissimam, atque ejus erga se studii atque officii memorem semper futurum. Cum XXXIV. triremibus, quibus Doria præfuit, Alphonso Avalo triduo ante Savonam prægresso, qui quinque millia peditum navibus imponeret, in Hispaniam contendit. Iis fere diebus Antonius Doria, vir ingenio atque animo præclarus, tres Barbarorum triremes ad Corsicam insulam cepit, complures-

resque e nostris captivos, qui juncti catenis in servitutem abstrahebantur, libertate donavit, & abeuntes pecunia juvit. Haud ita multo post auspicium Cæsaris secuto quatuor triremes, quibus præesset, attributæ sunt.

Interim Solimanus, qui Coronem oppidum sibi ereptum summe indignabatur, XXXVI. triremium classem ad ejus obsidionem miserat. Hispani, qui in præsidio loci, Hieronymo Mendoza præfecto (ut supra est a nobis demonstratum) fuerant collocati, graviter premebantur; jamque ad omnium rerum inopiam pervenerant. Id cum ad Auriam esset allatum, eo statim intendit animum, & ad nonas julii Christophorum Pallavicinum cum una trireme præmisit, qui Hispanis significaret, subsidium celeriter adfuturum, eosque hortaretur, ne animis deficerent. Audaciæ & celeritati Pallavicini, quibus adhibitis iter aggressus est, fortuna adfuit; nam cum ad hostes, qui sinu Messenio eum obsidebant, pervenisset, noctu triremi acri remorum pulsu incitata per mediam eorum classem incolumis trajecit; & cum mandata, quorum causa eum cursum susceperat, diligenter esset exsecutus, spemque obsessis auxisset, paulo post manifesta in luce regres-

ſus hoſtiles impetus ſubterfugit. Ejus adventu Doria, de eo rerum ſtatu certior factus, e veſtigio Meſſanam proficiſcitur. Ibi coacta XXVI. triremium, totidemque navium ornatiſſima claſſe, ad Sphragiam inſulam navigavit. Interea aucta erat hoſtibus claſſis, nam ad XXXVI. triremes, quas ſupra diximus, aliæ XX. totidemque biremes acceſſerant: idque non ignorabat Auria ex ejuſdem Pallavicini diligentia, qui Meſſana cum tribus triremibus iterum præmiſſus Hiſpanos de noſtræ claſſis profectione per actuariam navim noctu in portum intromiſſam certiores fecerat, claſſemque eo numero fere auctam cognoverat. Ad eam inſulam igitur cum conſediſſet Doria, rebus omnibus ex ſententia conſtitutis univerſos cohortatus, ut magno eſſent animo, atque ut fiducia rei bene gerendæ virtutem exſuſcitarent ſuam, ad VI. idus auguſti ex portu exiit. Præcedebant totam claſſem duæ naves longæ, multitudine tormentorum & rebus omnibus paratiſſimæ. Ceteræ naves, quibus Francus Auria præerat, mediam aciem tenebant, poſtremæ ſubſequebantur triremes. Ab Acrita promontorio, quod nunc *Caput Galli* vocari diximus, parva inſula Tinganuſa, quæ *Veneticus* appellatur, mille paſſus,
aut

aut paulo amplius, abest ad Orientem versa. Hostium classis late explicata ad proximam promontorii frontem excubabat. Jubet Auria nostros inter promontorium & insulam cursum tenere, quod, ut faceret, ventorum ratio a terra surgentium suadebat; nam si insulam circumisset, cursum in portum ad oppidum circumflectenti, ventis reflantibus erat illi navigandum. In hostium igitur conspectum cum nostri pervenissent, qui duabus navibus longis præerant, eoque consilio antecedebant, ut adversus hostes consisterent, eorumque impetum sustinerent & morarentur, dum cetera classis trajiceret, obliti & decoris sui & sociorum salutis id non fecerunt. Ubi id animadvertit Doria, minore Mathalani cujusdam navigio celeriter expedito, ei mandat, ut ad naves procedat, & Francum Auriam admoneat, ut ipse subsistat. Id navigium, dum ad mandatum conficiendum excurrit, valido tormenti ictu petitum medias in undas deprimitur. Tormentis ab utraque parte acerrime pugnabatur, & circiter viginti triremes hostium, quæ primam stationem tenebant, jam se e litore in nostros incitaverant: eo concursu, nescio quo casu, factum est, ut duæ naves e nostris cornibus antennarum sese complicave-

caverint : qua re ab hostibus animadversa , in eas impeditas impetum fecerunt: nostris primo repentina res terrorem injecit , deinde præsens periculum timorem expulit : acri pugna commissa multi interfecti sunt, summaque utrorumque virtute certatum est. Interim , occupatis ea in contentione adversariis , triremes Doriæ , quæ majorem usum celeritatis habebant , prætervectæ ad oppidum accesserunt , subsidiumque obsidione laborantibus attulerunt: quo successu lætior Auria acriori studio ad opem duabus navibus jam pene oppressis ferendam reversus est. Tum hostes, seu quod jam nostros propositum tenuisse cognoscerent, sive quod vererentur , ne secunda maris tempestas commutaretur, seu quia subita perturbatio angustiores animos eorum ducibus reddiderit, pugnam deseruerunt, celerique fuga potius quam profectione elapsi Methonem versus regressi sunt. Itaque duæ naves, quæ oppugnabantur , statim recuperatæ , & ex cc. fere Turcis, qui in eas pugnantes transcenderant, cum in mare se præcipites dedissent, partim capti, partim vulneribus confecti. Eodem temporis momento , qui terra oppidum obsidebant , ad sex hominum millia cum Dorianam classem in tuto vidissent, impedimentis & aliquot tormen-

tis

tis æneis relictis, sese fugæ mandaverunt. In oppidum cum ingressus esset Doria, Hispani milites, qui id tenebant, pene seditione facta querebantur, in magnis incommodis, quæ sustinuerant, bina sibi stipendia haud esse persoluta, & diutina conclusione defessi contendebant, ut in Italiam reportarentur. Itaque novis præsidiis eo in loco collocatis, paucos post dies facili aura usus circiter nonas octobris Genuam rediit.

Iisdem diebus Clemens Pontifex Maximus cum classe XXIV. triremium Gallicarum Massiliam ad Franciscum Gallorum Regem profectus est. Cum ad portum Veneris appropinquaret, Ansaldus Justinianus, Jacobus Grimaldus, Vincentius Pallavicinus, & Franciscus Doria Inurea ad eum Oratores missi, qui Reipublicæ nomine illum viserent, summaque observantia prosequerentur. Paulo post Joannes Baptista Lercarius D. F. & Benedictus Vivaldus Massiliam missi. Venerat ex Gallia paulo ante P. Franciscus Nocetus Vivaldi gener. Is Senatum monuerat, gravem Regis iracundiam, quam adversus Genuenses superioribus annis conceperat, jam penitus resedisse, illumque in eam cogitationem & mentem esse traductum, ut sensum aperte præseferret bonæ erga ipsos voluntatis:

hic

hic addiderat, illud ſibi tempus valde opportunum videri, quo de reconciliatione gratiæ ageretur. Judicio & conſilio hominis probato, propterea quod & vir prudens erat, & patriæ amiciſſimus, & in Regis aula aſſidue admodumque familiariter verſabatur, duo ii Oratores Maſſiliam miſſi, qui cum Anna Momorantio hac ipſa de re agerent, ut Genuenſibus, vetere inſtituto, libere tutoque in Galliam commeare liceret. Erat hic apud Regem magnæ vir auctoritatis, utpote magnus in ipſius aula Magiſter: itaque hujus ampliſſimi viri ſtudio adjuti facile ſummaque gratia rem obtinuerant. Sed tamen ad extremum, quo minus decretum obſignaretur, cauſa non ſatis mihi cognita impedimento fuit. Opinio eſt pudorem obſtitiſſe; nam cum per quoſdam perditos homines oblata Regi ſpes eſſet, facile fieri poſſe, id quod ipſi ſe facturos pollicebantur, ut Genuam iterum in ſuam ditionem redigeret, & fortunam tentare haberet in animo, non decere Regem exiſtimavit, tunc cum iis neceſſitudinem conſtituere, quos paulo poſt, ut ſuæ poteſtati ſubjiceret, clandeſtinis conſiliis aggredi cogitabat, ne honeſta ſimulatione officii rem turpiſſimam texiſſe videri poſſet. Quamobrem Oratores in aliud tempus rejecti,

jecti, optima illi quidem spe, sed tamen re infecta, Genuam redierunt.

Insequenti anno, eorum consilia, qui Rempublicam adversus moliebantur, cum nullo certo inniterentur firmamento, parumque considerata ratione dirigerentur, corruerunt. Augustinus Granarius, & quidam Corcianicus, nullius homines potentiæ, aut cognationis, neque tam improbi, quam imperiti, cum essent Massiliæ, Regis consiliarios in spem adduxerant, se Genuam perfacile Regi prodituros, ob eamque rem mercedem acceperant, longeque uberiorem exspectationem, si consilia processissent. Res stulte jactata, facileque deprehensa est. Captus statim Granarius, &, adhibita quæstione convictus, pœnas dedit, quæ ipsius temeritati, tantoque sceleri debebantur: non ita multo post Corcianicus comprehensus a Doria in mare depressus est. Paucis item post mensibus Thomas Saulius, Alexandri filius, quod proximis annis Bononiæ cum Cardinali Agrismontano ea hac de re consilia inierit, in carcerem conjectus & securi percussus, ejusque cadaver in prætorio positum universis civibus spectaculo fuit. Errant improbi homines, si fœdas consiliorum latebras semper in occultó futuras existimant: sol justitiæ, qui in exor-

A. C. 1534.

dio

dio mundi lucem ſecrevit a tenebris, radios ſuos aperit, in iis præſertim civitatibus, quæ pietatem & concordiam colunt, ſinitque, ut impii cum cogitationibus ſuis concidant, omnique auxilio deſtituti turpiſſimum in exitum miſerrime prolabantur.

Menſe junio Marcus Uſuſmarius, cum Eraſmum Doriam in Hiſpaniam proficiſcentem cum quinque Aurianis triremibus comitaretur, paulo citra Stœchadas inſulas Maurorum biremem, qui ſpe prædandi eo curſum tenuerant, cepit: mox cum reverteretur, ſex triremibus Pontificis Maximi ſibi conjunctis, cum intellexiſſet, prædonum manum ad inſulam, quæ *Mons - Chriſti* appellatur, conſediſſe, eo celeriter contendit; & primo ſtatim adventu duas eorum biremes, ac paulo poſt ad *Caput Corſum*, quod vocant, tertiam expugnavit. Prædones ad centum comprehenſi, atque in ſervitutem addicti: ducenti vero ferme captivi e noſtris a ſervitute ſoluti. Sed ecce iterum nova ab Helleſponto collecta tempeſtas per oras Italiæ magno cum multorum detrimento ſeſe effudit. Nam Careadinus Mitylenæus LX. triremium & biremium XII. ope ſuperbus, maria noſtra ingreſſus, infeſtis ſignis in Siciliam ferebatur: quo tenderet, & cujus rei cauſa,

caufa, juvat breviter commemorare. Muleazanes eo tempore Tuneti regnum obtinebat, expulfo fratre, qui eandem fibi coronam appetebat regni. Ille ubi fe ejectum vidit, fecum gemens cafum fuum non deftitit agitare, & moliri omnia, quibus fperaret fuperbi victoris fortunas fe poffe contundere. Ceterum cum id fruftra fæpe tentaffet, alia omni fpe deftitutus Conftantinopolim ad opem Sultani implorandam confugerat: ibi Careadinus, vir impiger, avidufque potentiæ, Sultano perfuadet, ut tam commodam occafionem nactus id regnum invadat. Demonftrat id effe perfacile factu; in duas factiones divifos effe Tunetanos; meliores extero fratri favere; concurfuros omnes ad arma, ubi optatum fibi Regem tantis adjunctis viribus adeffe crediderint; Muleazanem armis diffifurum fuis, aut fi refiiterit, facile oppreffum iri: id quod facilius Sultano perfuadet, quod, cum fecundis majorum fuorum aufpiciis fretus, totius orbis terrarum fibi deftinaret imperium, fortunæque fuæ in primis Italiæ, & Caroli Quinti Romanorum Imperatoris vires obftare intelligeret, videbat ad eas obterendas Africam opportuniffimam fibi fedem futuram. In hanc igitur expeditionem Careadinus elato contendebat animo,

mo, vir sævitia, rerumque maritimarum ſcientia atque uſu inter omnes fama celebratos archipiratas facile princeps. Hanc tempeſtatem Andreas Doria longe ille quidem præviderat, eratque ipſius conſilium, ut Cæſar validam claſſem, quæ advenienti hoſti ſeſe opponeret, in Siculo mari collocaret: quod ſi eſſet perfectum, non eſſent ea conſecuta, quæ vidimus. Repentinus tanti hoſtis adventus omnem illam humilis Italiæ oram maritimam tumultu ingentique terrore compleverat, & incertum erat, quo iter intenderet, & quam in partem hominis fera vis eſſet eruptura: quo fiebat, ut latius dimanaret terror, cum etiam, qui procul aberant, omnes ſibi ab impendente calamitate præcavendum æſtimarent. Ad kal. auguſti fretum Siculum ingreſſus, Meſſanam prætervectus eſt: IX. triremes Andreæ Doriæ, quibus Eraſmus & Hoſpitius fratres præerant, & IV. præterea Antonii Doriæ, quæ ad portum excubabant, Meſſanenſibus ſaluti fuerunt. E portu egreſſæ duas hoſtium biremes, quæ noviſſimum agmen tardius inſequebantur, adortæ ſunt non ſine magna Juliani Gentilis laude: verum occaſionem rei bene gerendæ anguſti æſtus iniquitas interrupit. At non Nocito, non Sperlungæ quicquam ſaluti fuit: quæ

oppi-

oppida Careadinus fœdissime depopulatus est, oppidanosque fere omnes comprehendit, atque in servitutem abduxit. Fundos præterea diripuit: quo minus Julia Gonzaga oppidi domina in prædonis manus pervenerit, fata propitia obstiterunt: pulchritudinis fœminæ in omni genere laudis præstantissimæ fama perculsus mediis in undis exarserat, atque ad eam rapiendam validam Turcarum manum miserat. Cum nondum orto sole id per sedulum nuncium somno repente excitata cognovisset, celeri fuga vicinos in montes elapsa est.

Interea Genuæ cura per Senatum adhibebatur, ut armatis ducibus, opportunisque præsidiis tum in urbe, tum finitimis in oppidis omnia firmarentur; & jam XIII. triremes, quas Messanensibus salutem attulisse diximus, in Ligusticum mare se converterant. Eis Andreas Doria cum reliquis sex triremibus suis ad portum Veneris obviam factus, custodiis longe lateque dispositis, quæ, quam in partem se moveret hostis, observarent, conjuncta classe Genuam rediit; ubi triduum commoratus, cum omnia, quæ ad urbis defensionem erant usui, abunde Genuensibus essent provisa, Neapolim profectus est, ibique tantisper in præsidio fuit, quoad cognitum est Careadi-

 num

num Tunetum illuſtre in Africa oppidum occupaſſe dolo, ibique Regis ſibi ſolium collocaviſſe.

Hoc in rerum ſtatu ad VIII. kal. octobris Clemens Pontifex Maximus vi morbi, quo complures menſes laboraverat, victus tandem exceſſit e vita. In ejus locum Alexander Farneſius, vir Romanus, ſumma omnium voluntate ſuffectus eſt, Paulusque ejus nominis Tertius appellatus, in quo ſumma prudentia pari cum felicitate conjuncta fuit.

Genuæ ſatis tranquilla omnia, neque quicquam præterea in hujus anni actis invenio, quod magnopere ſcriptione dignum eſſe videatur, niſi velim Clavarini hominis memoriam his monumentis inſerere. Eſt in ora maritima ad Orientem Clavarum oppidum opulentum, & non ignobile, quod abeſt ab urbe Genua XXII. paſſuum millibus. Ex veterum, quæ in urbe fuerunt, factionum fonte, quibus hominum ſocietatibus nihil contingere poteſt calamitoſius, odia & ſimultates eo quoque dimanaverant. Iis in diſſenſionibus ad X. kal. novembr. cædes facta: auctor ipſius cædis Battinus Bacigalupus, qui aſſeclarum præſidio munitus, Joannem Roccam, inſigni juvenem virtute, ſed tunc incautum & publico loco forte

forte colludentem, luce palam adortus vulneribus confecit, impigerque se ex oppido arripuit: mox cum audaci assecutorum manu regressus, in prætorium impetum fecit, & carcere effracto, duos ex amicorum numero, qui eo conjecti fuerant, eduxit. Indigna res Senatui visa: jussus est Sebastianus Lercarius eo se cum præsidio conferre, qui exultantem hominis improbitatem coerceret. Ejus adventu, Bacigalupi, eorumque, qui facinoris conscii atque adjutores fuerant, domus complanatæ, & bona in publicum addicta sunt. Nonnulli præterea eorum, factionum affines Genuam accersiti, dataque opera est, ut eorum simultates exstinguerentur. Hic Bacigalupus paucis post annis, cum facem improbitatis suæ adversus Lucensium Rempublicam accendere occulte conaretur, ab iis comprehensus fœda corporis laceratione morte mulctatus est.

Duæ naves longæ & tres biremes, quibus Christophorus Pallavicinus præerat, ex longa navigatione in portum invectæ sunt. Is superiore æstate delecta insigni juvenum manu, Genua profectus totam oram Pamphyliæ, Ciliciæque percurrit, tum ut prædones late vagantes compesceret, tum ut hostiles ipse regiones depopularetur: in Issiacum sinum ingressus clarum & nobile

oppidum, a quo is ſinus nunc nomen obtinet, expugnavit & diripuit: mox aſſumtis octo Anconitenſium biremibus, Sataliam expugnare aggreſſus, omnem illam regionem terrore complevit. Sed cum hybernæ tempeſtates vigerent, inceptum deſeruit, Genuamque cum non minori præda, quam gloria incolumis reverſus eſt.

J A-

JACOBI BONFADII
ANNALIUM GENUENSIUM
AB ANNO MDXXVIII.
RECUPERATÆ LIBERTATIS
USQUE AD ANNUM MDL.

Liber Tertius.

Qui in iis præceptis, quæ de Rebuspublicis sunt, scriptum reliquerunt, latoribus legum non tam id propositum esse debere, ut supplicia maleficiis constituant, quam ut adhibeant accuratam rationem & disciplinam, quibus exculti cives tacito mentis judicio a maleficiis perpetrandis abhorreant, ii sapienter admonuisse videri solent. Nam bonis artibus & disciplinis assueti adolescentes homines, ubi optimum vitæ degendæ habitum consecuti sunt, firmata ætate facile in eo perseverant, & certa rationis regula dirigentes appetitiones suas, nihil aggrediuntur, quod sit ab honestate sejunctum. Veruntamen quosdam invenire licet ita præter hominis naturam affectos, itaque ab omni recte vivendi ratione alie-

nos, ut non de corrigendis eorum moribus, ſed de ſuppliciis illis conſtituendis neceſſario ſit cogitandum. Inſita divina quædam virtus eſt in animis noſtris, quæ propter concretionem mortalem in omnibus minuitur; mox, niſi diligens cultura adſit, depravatur; in plerisque vero penitus evaneſcit: in ejus locum ſenſim ex uberrimis ignorantiæ atque incontinentiæ fontibus pravitates influunt, ex quibus ſcelerum colluviones, quæ detrimenta maxima cum privatim multis, tum publice civitatibus invehunt, redundare ſæpe videmus. Quare ab iis, qui ad Reipublicæ gubernacula ſedent, ſi jam captum tranquillitatis portum & ſibi, & civibus ſuis tueri volunt, non ſolum naſcenti (ut admonet Plato) ſed multo magis auctæ jam civitati neceſſario eſt adhibenda purgatio; cujus cum duo genera ſint, atque alterum admodum mite jam amiſerimus, quo antiqui honeſto coloniæ nomine facinoroſos homines e bonorum cœtu expellere conſueverant, ad ſeverum, quod hujuſmodi peſtes hominum vel morte vel exilio tollit, confugiendum. Commemoratione improbitatis eorum, qui ſunt a me paulo ante literis proditi, & quod video hujus generis hominum ſementem neſcio quo fato late ſuccreſcentem, adducor,

ut

ut horridioris hoc orationis genere hujus tertii libri exordium capiam; ſic enim perverſe ſibi ipſis abutentes, quaſi de ſuperiore loco admonendi videntur, ut ab impendentibus ſibi calamitatibus caveant. O cæcas miſeraſque illorum mentes, qui media in luce diei errorum noctem ſecum circumferunt; & cum ſedatis cogitationibus jucundam felicemque vitam traducere poſſint, odiis, atque inſidiis, noxiiſque criminibus agitati, anima vel metuente pœnas, vel ſecum ipſa aſſidua in ſeditione colluctante, diem & noctis umbram ſibi efficiant amariſſimam. At quam blanda facilique re tranquillum nobis vitæ ſtatum conſtituere poſſemus, nempe amore, cujus puriſſimis mens noſtra ſi illuſtretur radiis, ſe in cœlum reflectens cum amabiliſſimo ſolis ſplendore contendit. Cœleſtium quidem luminum æterni ignes quid aliud potiſſimum agere videntur, niſi ut ſuo appulſu conſopitam in nobis virtutem exſuſcitent, aſpectuque renitentes ſuaviſſimo ex animis noſtris ardorem amoris eblandiantur? & cum eorum radii in terram confluentes ita in unum commiſceantur, ut ad illius gremium tepefaciendum, ex quo uberiores profundantur fœtus, mutua quadam & æquabili conſenſione conſpirent, nonne aperte nos ad-

monent, ut civili communitate consociati in concordiæ sinum, bonorum omnium maxime fœcundæ matris, cogitationes actionesque nostras conjunctissima voluntate dirigamus? Pulchritudo vero, atque ordo, & non enarrabiles eorundem luminum cursus assidue clamare profecto videntur, Dei templum esse totum hoc quod circumspicimus: hominis mentem in terram ex altissimo domicilio ad tempus esse demissam, ut hic quoque divinæ administrationis munere exornetur locus, atque hic interim in mediam templi sedem summum & principem rerum omnium auctorem pietate colat, ad eumque referatur. Miseri, qui hæc non vident; miserrimi, qui cum videant, non agnoscunt tamen: vos autem, quorum causa hunc scribendi laborem suscepi, attollite oculos, diligite inter vos, & concordiam colite, ut instituistis; detque unusquisque operam atque enitatur, ita se in civitate gerere, ut ex optimis ejus studiis & præclare factis perversi homines exempla potius petant recte vivendi, quam ut pœnæ metu, quæ ob aliqua illis admissa scelera luenda sit, a maleficiis deterreantur. Sed ne Annalium scriptor ad tradenda præcepta delabar, neu in re nimis aperta videar velle philosophari, ad id regrediar quod est instituti mei.

Initio

Initio hujus anni, cum Baptista Lumellinus biennium suum magna cum laude confecisset, Christophorus Grimaldus Roscius, vir summa prudentia atque integritate; medicusque in primis maxime honoratus & nobilis, Dux ad Rempublicam regendam ingressus est, celebrique Senatus frequentia magnifice laudatus. Est autem hoc in more positum, ut non solum Duces, verum etiam ii, qui ad Senatoriam amplitudinem ascendunt, publice ornentur laudibus, & de institutis civilibus admoneantur, ut Rempublicam capessentes, ea sibi consilia meminerint esse proposita, quæ ad concordiam spectent, rectaque sint, & ad ea, quæ sunt virtutis munera, quibusdam quasi gloriæ stimulis excitentur: quæ res etiam efficit, ut plerique Jurisconsulti ad Jurisprudentiam bene dicendi studium conjunxerint, multique quotidie succrescant, qui in hujus industriæ curriculo non mediocri cum laude versentur.

A. C. 1535.

In exitu fere januarii, Pauli Pontificis Maximi nomine, Pantaleo Niellus eques Hierosolymitanus ensem, inauratumque galerum, amplissimi honoris causa, Andreæ Doriæ dono attulit. Ea munera ex ritibus Pontificiis consecrata Regibus, maximisque Dynastis dari solent, illustri eorum

signi-

ſignificatione virtutis; &, cum pro Chriſti religione & nomine conſtantiſſime ſemper fuerint ad propugnandum parati, ut ejuſmodi inſignibus admoniti ad eam laudem magis etiam corroborentur. Iis, qui ſecuti ſunt, menſibus omnes Senatus curæ in duo potiſſimum ſtudia converſæ ſunt; primum, quo tutior urbs eſſet ab inſidiis, quas incerti ſæpe caſus afferre ſolent, data eſt opera, ut diligentius communiretur. Itaque ab ea urbis parte maritima, quæ vergit in Carinianum, muri vel male cohærentes, vel quorundam malitia occultis ſuffoſſionibus prævii, grandibus ſaxis obſtructi, accurateque refecti ſunt. Quinque præterea idonei duces delecti, quorum virtute & conſilio ea, quæ ad opportunum urbis præſidium pertinebant, pro tempore adminiſtrarentur. Illud ſecundo loco ſtudium acceſſit, ut ſtipendium armandis triremibus decerneretur, quibus Cæſari claſſem undique ab amicis civitatibus tum conquirenti opem conferrent. Africanum ea tempeſtate bellum is apparabat, quod ſane bellum, tametſi a principio profeſſus ſim, me duntaxat res Genuenſium perſcripturum, non prætermittendum videtur; cum, ſi ducum præſtantiam, ſi copiarum navalium uſum, hominumque robur,

nume-

numerumque respiciamus, magna ex parte eorum opibus susceptum, administratum, confectumque fuisse constet.

Cum igitur Cæsar in Hispania consedisset, & cum animo suo sæpe cogitaret Careadinum Mitylenæum victricia Sultani Solimani in Africam explicuisse arma, Tunetumque nobile oppidum occupasse, minaci flammæ occurrere, eamque, priusquam latius succensa vagaretur, opprimere sibi conandum existimavit. Excitabat ad hoc illum insita quædam animi magnitudo, & communis anxia cogitatio periculi, quod ab inquieta tam propinqua & valida, atque infesta nomini nostro gente Siciliæ, Italiæ, Hispaniæque maritimis populis jam jam imminere prævidebatur. Consilio igitur per Aloysium Avilam cum Andrea Doria, qui tum Genuæ erat, communicato, omnem in ejus belli apparatum curam intendit. Summa totius administrationis in Italia Doriæ permissa: trium vero mensium spatium eo in apparatu consumtum. Rebus omnibus, quæ erant imperatæ, summo studio perfectis, cum jam terrestres copiæ, quæ ex Gallia cisalpina Germaniaque exspectabantur, ad finitima litora portui Veneris convenissent, eo profectus Doria, navibus onerariis triremibusque Ge-

Genuensium eum in locum coactis, dedit operam, ut eas conscenderent, Neapolimque, ac in Siciliam cursum tenerent, Alphonso Avalo duce; eo consilio, ut reliqua parte classis assumta, quæ in iis locis fuerat imperata, in Sardiniam navigarent, & ad *Caput Pollæ* (ita Caralis promontorium vocant) consisterent, quo Cæsar erat venturus.

His rebus constitutis Genuam revertitur, & cum triremibus suis Barcinonem ad Cæsarem contendit. Eo pervenit kalendis maji, qui dies Doriæ maxime honoratus, Cæsari lætissimus, illi vero civitati longe omnium pulcherrimus illuxit. Post ejus adventum, tametsi instituta profectionis consilia ad exitum properarent, tamen iis rebus perficiendis, quæ ad expediendam Hispaniæ classem pertinebant, & præsidiis, quæ nondum omnia convenerant, exspectandis, tot tributi sunt dies, ut totus is mensis effluxerit. Signo profectionis dato, cum etiam tum plerisque incertum esset quo tenderet, dextra parvo simulacro Christi sublato, ad Hispaniæ principes conversus, *cum hoc*, inquit, *ituri estis*, *& mecum*, *qui ejus Aquilifer sum*; ipsoque in Auriana nobilissima quadrireme insidente, læti idonea cum tempestate solverunt. Mox cum aqui-

aquilonibus africo decertante maximis turbinibus & fluctibus conflictati sunt. Ad Meleboden insulam quarto die cum pervenissent, inde asperi maris laborum obliti, quod cum reliqua Italiæ & Siciliæ classe Alphonsum Avalum adesse, & Caralis promontorium tenere nunciatum esset, eo secundis auris adnavigarunt. Ornatissima conjuncta classis, & egregius præclaræ gentis exercitus spectaculum Caralitanis præbuerunt, quale omni seculorum memoria nunquam Sardinia vidit. Hic videretur operæ pretium omnem illum belli apparatum sigillatim recensere, & quasi instructam navalem aciem oculis subjicere legentium, vel ut nobilium ducum nomina in historiæ lucem proferrem, vel ut satisfacerem iis, quos summum percurioso judicio singula cognoscendi studium tenet. Sed hæc distinctius & apertius ex aliis cognoscentur, qui in perpetua rerum universarum historia contexenda studiose cuncta complexi sunt: nos ea summatim percurremus.

Triremes fuere xc. in quibus xv. Andreæ Doriæ, ad quem, secundum Cæsarem, rerum summa respiciebat, Antonii v., Reipublicæ Genuensis XII. quanquam tres duntaxat suis ipsa sumtibus armaverat, duæ Honorati Grimaldi, totidem Viscontis Cigalæ,

galæ, tres Pontificis Maximi, IV. equitum Hierofolymitanorum, reliquæ ex Cæfaris provinciis imperio aut gratia comparatæ. Naves vero onerariæ, in quibus XXXVII. Genuenfium, XXIII. Regis Lufitaniæ, qui Aloyfium filium miferat, una in primis maxima equitum Hierofolymitanorum, & quæ reliquæ ex Cæfaris provinciis convenerant, CCX. numerum explevere. Præter has erant biremes, aliaque minora multorum navigia, qui fpem prædæ fortunamque confectabantur. Exercitus eo fere militum equitumque numero fuit, quo confularis olim Romanorum: legiones erant Hifpanorum duæ, partim veteranorum ad quatuor millia, qui dimiffi a fuperioribus bellis cum præfectis fuis in Italia confederant, partim eorum, qui proxime in Hifpania fuerant confcripti. Erant ex Germania ad VI. millia, quos Maximilianus Petraplanus evocarat, Italorum ad IV. millia, quorum quingentis præerant Neapolitani duo fratres Sanguineti; reliquis tres æquas in partes diftributis Auguftinus Spinula, Joannes Carrettus, & Hieronymus Tutavilla: late vero ex omni prope regione excitata nobilitas, quæ convenerat, & Hifpaniæ principes, quos Cæfar fecum traduxerat, claffem omnibus ornamentis fummaque

que rerum omnium dignitate complebant.

Facta igitur re divina idibus junii, universi exercitus conspiratione, auris adspirantibus, Cæsar solvi jubet: intensis in altum velis, eoque die & nocte, quæ est insecuta, navigatione consumtis, eum attigerunt locum, qui *Farinæ* portus appellatur; inde in Carthaginiensem sinum delati ad *Caput*, quod vocant, *Carthaginis* in ancoris constiterunt. Eo die, quo procedendum, & quid cuique agendum consilio inito, locoque idoneo explorato, quo tutus commodusque in terram esset egressus, admonentur omnes, ut se in posterum diem comparent. Interim Antonius Auria ad arcem cognoscendam cum quatuor triremibus progressus est. Est Euripus aperto in litore sinus Carthaginiensis non natura, sed manu factus, patens in latitudinem passus circiter xxx. in longitudinem vero ccccc. qui ex angustis faucibus, quibus mare incurrens latissimum in stagnum influit, *Guletæ* nomen accepit. Abest directo itinere a Tuneto paulo amplius x. millibus passuum, quod oppidum, leviter surgente in colle in adversa parte stagni pulcherrimo prospectu, sese attollit. Ad hujus Euripi latus, quod vergit ad occidentem solem, classis tuendæ causa, quam in stagnum introduxerat, quadrata

drata forma solum passuum circiter ccccc. amplamque turrim, quæ erat in eo spatio, complexus Careadinus, id ingenti vallo muniri jusserat, atque intra eum locum multitudinem æneorum cujusque generis tormentorum, maximumque Turcarum præsidium collocaverat. Ipse septus armis, & novo regno sublatus, Tuneti sedebat, unde tantæ classis horribilem adventum miratus, simul cum ceteris rei magnitudine & novitate perculsis, dicitur contremuisse animo; & si nulla interposita dubitatione ac mora e vestigio nostri ad vim atque ad arma descendissent, credibile est, quod postea ex captivis est cognitum, nullo prope negotio hostem fuisse profligaturos.

Postridie mane exercitu exposito, & quorundam Barbarorum equitatu facile repulso, qui in aliquot ex nostris maturius, quam præceptum erat, e navibus egressis impetum fecerat, aciem instruit; & proximo in colle magnam diei partem commoratus, cum de ratione belli gerendi inter peritissimos ambigeretur, & proposita essent consilia duo, (erant enim sententiæ, quæ Tunetum prius oppugnandum censerent) tutius esse existimavit Guletæ oppugnationem aggredi. Hoc suscepto consilio in planum litus descendit, & castris idoneo lo-

co

co positis, atque, ut erat triplex ex numero nationum acies, mediocribus intervallis separatim copiis collocatis, adversus repentinos hostium incursus munitiones institui jubet. Interim nulla intermittebatur dies, quin esset contra Numidarum multitudinem prosiliendum, qui per notas campestresque regiones ad prælium effusi, magnisque clamoribus & ululatibus late furentes, audacissime nostros adoriebantur. Genus illud est hominum non minus aspectu fœdum atque horribile, quam feritate pertimescendum; qui quanquam ad pugnam veniunt vestitu ad talos usque defluenti, inermi pectore, ac plerique nudi, vastumque clamorem profundentes, nulla præcepta ducis accipiunt, neque ordinem aut disciplinam ullam militarem agnoscunt; tamen vix credibile est, quam audacter in armis sint, quantaque animi confirmatione prælio contendant: ita eos naturalis furor quidam incendit, & admirandæ vis celeritatis adjuvat, cui maxime confidunt.

Augebantur in dies hostium copiæ, & instar undarum, quæ cum gemitu ingenti irati maris ad litora franguntur, obstantes nostrorum catervas concutiebant. Vario sæpe certamine pugnabatur, ut, qui superiores discederent, incertum esset judicium:

 majo-

majoribus tamen incommodis acceptis adversarii repellebantur ; quorum in summis periculis , quæ præcipiti furore mentis impulsi minime recusabant , præcipuum erat præsidium fuga . Erant nostri his in præliis interdiu , noctu vero in munitionibus proferendis occupati ; cum præter consuetudinem , & opinionem ex Guletæ vallo , cui jam magis appropinquaverant , aliquot Turcarum cohortes repentina eruptione facta in proximum Hieronymi Tutavillæ aggerem , qui ad mare pertinebat , advolarunt . Is Sarni Regulus erat , qui pugnæ avidus temere ad eos progressus , cum prementium impetum sustinere non posset , terga vertere coactus est ; fugientem intra aggerem insecuti , eoque & plerisque , qui circum illum aderant , interfectis , ad suos incolumes se receperunt . Receptum aggerem tenuerunt Hispani , sed non multo sane felicius ; nam biduo post subito matutino tempore eodem impetu rursus adfuere Turcæ , atque imparati ad . repentinum casum Hispani , ut , qui ex diuturno labore quieti se dedissent , vix arma capere potuerint , eorum aliquot occisi , reliqui fuga sese ad agmen conjecerunt . Mox tamen agger Joannis Carretti virtute egregie recuperatus .

Interim ad Carthaginiensis promonto-

rii

rii latus maximus Numidarum numerus in unum confluxerat, qui, majoribus tormentis idoneo loco collocatis, ex quibusdam olivetis a tergo magna detrimenta nostris inferebant. Ea re animadversa, Cæsar peditum manu ex parte equitatus assumta, ad eos profectus est. Commisso prælio, primo acriter utrinque pugnatum: mox tamen Barbari, cum diutius impetum sustinere non possent, relictis tormentis, universi fugæ celeritate salutem sibi petierunt. Iisdem diebus Muleazanes, is qui Tuneti regnum obtinuerat, centum equitum comitatu ad Cæsarem venit, a quo perhonorifice acceptus est: longe ille quidem minor opinione, quæ ipsius adventum antecesserat, non præsidium, non, qui ab eo summe exspectabatur, commeatum ullum attulit, immo vero rerum ipse egenus pecunias a Cæsare sumsit, quas nonnullis, quibus debebat, dissolveret. Equites, qui illum deduxerant, paulo post noctis præsidio circumfusi eo, unde venerant, redierunt. Perducebantur a nostris in dies munitiones, & jam triduo ex Guletæ vallo supersederant eruptione hostes, cum iterum manu facta in eam partem irruperunt, qua Hispani stationem tenebant. Hispani, quibus ex inusta nomini suo nota gravissimus dolor

incesserat, aut conceptum dedecus eluere, aut projicere animas parati, ita se in adversarios incitaverunt, ut eos intra vallum compulerint. Præsentem jam fere victoriam illud interpellavit, quod scalæ, quibus statim vallum ascenderent, non præsto fuere, & quod ejus expugnationi non erat is dictus dies. Itaque cum a propulsantibus undique repellerentur, coacti referre pedem, tormentorum ictibus projecti, maximo cum detrimento se receperunt. Fuit id audax facinus nostris sane acerbum, sed tamen hostibus spem imminuit, & auxit terrorem.

Erant in hoc statu res; & ex eo, quo classis terram Africam tetigisset, die, lunæ cursus jam prope mensis spatium confecerat, cum Cæsar omnia, quæ ad hostilis valli oppugnationem usui erant, apparari jubet: quibus constitutis, majori exercitus robore coacto, plenos imperatorii ardoris attollens oculos: *Videtis ne*, inquit, *milites eminentem effigiem illam, cujus nos auspicia secuti mare trajecimus?* (ostendebat autem Christi imaginem, quam illustri in vexillo expressam prætoria navis præ se alte ferebat) *illic præsentem esse Deum existimate; adest profecto, ac nobiscum est, nosque in hoc certamen vocat; proinde cum augustissimo*

illius

illius numine suscitemus in nobis virtutem. Non caducæ ac fugacis rei nobis est propositum præmium; ad æternitatem, ad immortalitatis gloriam contendimus. Dum erit Africa, vestrum hoc præclarum facinus hæc litora testabuntur, loquentur literæ, omnisque posteritas gratissimo sermone celebrabit. Quod si nobis hac in pugna sit occumbendum, forti animo occumbamus, ad vitam atque ad salutem consortes eorum, qui nunc optatissima divinitatis luce fruuntur, commigraturi: verum eo duce nitimur, hujusmodi præsidio septi sumus, ut si hostes, non dico hoc imbecilli vallo, sed si montibus objectis conclusi adversus nos propugnent, minime sit dubitandum, quin impia eorum arma simus felicissime confracturi. Erat dies ad III. idus julii, cum prima luce tormentis terra marique dispositis, Guletæ vallum summa vi concutere cœperunt, & sex horarum continenti concussu magnam illius partem labefactarunt. Cum Cæsar, animadversa animorum concitatione, qua studio pugnæ omnes efferebantur, prælii signum dedit, subito, ut erant in aciem producti, universi irruunt, primoque impetu vallum occupant. Non sagittarum multitudo, non tormentorum fulmina, non impactorum ignium turbines obstiterunt eorum virtuti: tantum impetum non tulere ho-

 stes,

ftes, disjecti, fractique fe ex vallo in fugam ejecerunt: fugientes ab Antonio Auria male habiti ad octingentos interfecti funt, paucis ex noftris defideratis.

Careadinus, adverfo rerum eventu cognito, dicitur immugiiffe, atque ardenti dolore amens incufaffe Deos. Integram concionem, quam apud eos habuit, qui fe ex fuga in oppidum recepiffent, non libuit adfcribere, ipfius afperitatem verbis latinis me confequi poffe diffifus. *Qui vos nifi victores ad me non redituros juraveritis, quo nunc*, inquit, *ore veniftis? ad fummum Principem quo ego ore revertar? aut quo fenfu confiftam, cum creditam mihi claffem fuam minaci voce repofcet? ubi priftina virtus? ubi fides? vos falutem meam, vos partum omne decus projeciftis*. Eodem orationis impetu hos atque illos appellans multorum aures verborum fulminibus vulneravit, nihilque non effudit, quod recens iracundiæ furor & vis incendentis doloris innatæ hominis acerbitati fuggefferunt: ad extremum tamen mitius fpirans demonftravit, quanta in amplitudine fefe effent collocaturi, fi tenerent Africam, univerfofque hortatus eft, ut adverfus reliquam imminentis belli fortunam obarmarent animos.

Cæfar, his rebus geftis, ad expugnationem

nem oppidi animum intendit. Inito ſupra ea re conſilio anceps fuit deliberatio; nam plures in ea erant ſententia, ut cenſerent non eſſe bello progrediendum. Hujus ſententiæ has afferebant rationes: Careadinum intra oppidum millia hominum centum quinquaginta in armis habere: exiguum eſſe noſtrorum numerum, ſi cum tanta multitudine conferret: defeſſos omnes diuturnitate laboris & incommodorum, complures macie, alvique proluvie confectos vix poſſe conſiſtere: cœlum terramque arenoſam ſolis ardoribus exuri: præterea inopiam aquæ, rerumque neceſſariarum difficultatem circumſtare; quibus tot rebus adverſantibus demonſtrabant, rem eſſe magni periculi fortunam periclitari. Hæc etſi vere in medium proponebantur, tamen Cæſar, cui erant ingrata quæ fecerat, niſi etiam conficeret reliqua, credo, unius Dei præſidio fretus, ſibi progrediendum exiſtimavit. Igitur producto in aciem exercitu prima luce iter ingreditur: cum progreſſus eſſet octo fere millia paſſuum, hoſtis obviam procedit eo prope hominum numero, quem ſupra dixi, ad dimicandum paratus. Cæſar conſiſtere agmen jubet; graviſſima concione omnes confirmat; tum laceſſente hoſte dat prælii ſignum; concurritur, pugnatur. Hic

cognoſci potuit, quantum ſe intendat extremis in rebus pertinacis animi fortitudo. Etenim Itali & veterani milites Hiſpani, qui primam aciem tenebant, tam acri concurſu in adverſarios proruperunt, ut unius horæ ſpatio non ſolum præſentem eorum vim cæde multorum infregerint, ſed etiam, ne iterum concurrere auderent, ſummum illis injecerint terrorem. Ex eo prælio cum ſeſe recepiſſent, nonnulli ſiti & laſſitudine confecti e veſtigio animam efflarunt. Poſtero die propius acceſſum eſt; intra oppidum mirum ſilentium; ſumma in arce propoſitum erat vexillum. Ex duobus Numidis, qui ad Muleazanem conveniendum exierant, compertum eſt, Carcadinum a ſuis proditum, rebuſque ſuis diffiſum, oppidum deſeruiſſe; certos homines ex iis, qui Chriſtum olim abnegarant, arcis cuſtodes, ſolviſſe Chriſtianos captivos, eorumque auxilio Turcas circiter cc. interfectos; vexillum ab iis eſſe ſublatum, quo Cæſarem intra vocarent. His rebus cognitis, noſtri oppidum irrumpunt. Miſerrima ubique cædes facta: cædem ſecuta direptio: liberorum utriuſque ſexus ad xv. millia capta; captivorum, qui ex jugo ſervitutis erepti ſunt, numerus fuit millium circiter xii. Mox refecto ex duriſſimis laboribus exercitu, &

Mulea-

Muleazane Tuneti Rege confirmato, per alteram partem ſtagni, aquarum ſcatebris, & gratis arborum umbris commodiorem, ad Guletam Cæſar revertitur. Cum autem ei nunciatum eſſet, in portu Hipponenſi XII. hoſtium triremes ſupereſſe, re per Adamum Centurionem diligenter explorata, ad eas occupandas Doriam ſumma celeritate adnavigare jubet. Eo cum perveniſſet, comperit Judæum Careadini præfectum antevertiſſe, & pridie ejus diei avectis triremibus Algerium contendiſſe, quo equis admiſſis ipſe Careadinus profugerat. Auria, urbe Hippone expugnata atque direpta, ad Cæſarem rediit, cum viſum eſt operæ pretium, ut novæ ad Guletam munitiones exſtruerentur, in ejuſque loci præſidio Bernardino Mondegia cum mille peditibus Hiſpanis relicto, ipſe cum reliquo exercitu per Siciliam in Italiam contendit. Hujus belli exitus hic fere fuit. Careadinus poſt paucos dies Conſtantinopolim rediturus ex Algerio, minorem inſulam Balearem aggreſſus, Mavum opulentum oppidum improviſo adventu occupavit, & interfectis circiter cccc. ingenti præda facta, maximum oppidanorum numerum abduxit in ſervitutem. In exitu hujus anni Franciſcus Sfortia Dux Mediolani nulla ſobole ſuperſtite diem

ſuum

ſuum obiit. Antonius Levianus Cæſaris nomine in ejus imperii poſſeſſionem venit.

A. C. 1536. Ingredienti mihi in proximum annum occurrit Anſaldus Grimaldus, ejuſque præſtantiſſimum in Rempublicam meritum: id quomodo poſitum fuerit, ut apertius ab exteris etiam cognoſcatur, Curiæ Sancti Georgii inſtitutio, publicaque curandarum in hac civitate pecuniarum ratio, paucis mihi videtur explicanda. * Hic igitur vir ſummus, credo, qui immortalitatis amore raperetur, & cujus animo præclara ſententia illa alte inſederat, omnibus qui patriam adjuverint atque auxerint, certum eſſe in cœlo ac definitum locum, ubi beati ſempiterno ævo fruantur, tribus fere annis antequam e vita decederet, integra valetudine, liberoque judicio & conſiderate LX. millibus aureorum nummûm emit quatuor locorum millia, ea conſtitutione, ut quotannis multiplicata ad LXIV. millia adaugerentur. Ubi ad eam ſummam perveniſſent, voluit, ut ejus pecuniæ fructus in diverſos pietatis uſus, variaque beneficentiæ munera ſingulis annis diſtribuerentur: ad Dei cultum certis in templis amplificandum, pioſque Chriſti ſacerdotes ſuble-

* Hic reliquit Auctor ab altera parte tabulam non ſcriptam, ut in ea (credendum eſt) poneret, quæ de inſtitutione Curiæ S. Georgii ſe ſcripturum pollicetur.

ſublevandos: ad tollenda onera vectigalium, quibus iis in rebus, quæ ad victum pertinent, civitas premitur: ad ſumtus Duci Reipublicæ, Senatoribuſque ſuppeditandos; ad honeſtanda ſtudia literarum, ad alia præterea patriæ ſubſidia atque ornamenta conſtituenda; quæ ſi quis cognoſcere diligentius ſingula voluerit, petet ex graviſſimis ejus Curiæ tabulis, in quibus certiſſimis monimentis ordine omnia conſignata ſunt. Egregium hoc factum nulla a me verborum ornamenta deſiderat; laudabitur cum admiratione tandiu, dum memoria rerum Genuenſium manebit. Quid magni viri, quid Principes Regeſque ſuperioribus ſeculis pro patria præclare fecerint, notum eſt hiſtorias legentibus; mihi quidem veterum exemplar repetenti non ſatis occurrit, quis in hoc beneficentiæ genere ſe unquam ſplendore ornaverit illuſtriori. Donarunt aliqui pecuniam, ſed aut temporibus coacti, aut non ad eum finem, aut non ad eam ſummam: donarunt oppida, ſed quæ ipſi per ſe fortaſſe retinere non poterant. Hic ex arca ſua ſponte ſexaginta millia aureorum nummûm depromſit, & quaſi patria ipſa, quæ omnes omnium caritates complectitur, omnibus Reipublicæ partibus non in unum annum, ſed longa in ſecula

cula consuluit. Pro his meritis Senatus summa civitatis omnis approbatione, Ansaldo ejusque hæredibus onerum omnium immunitatem concessit, marmoreamque ipsi statuam in Senatoria Curia, tanquam in memoriam gratorum civium, collocandam decrevit. Vir fuit Ansaldus Grimaldus pergrato aspectu facileque arridenti, oratione simplici, magno altoque animo, auctoritate gravis, divitiis summus, in domesticis sumtibus mediocribus par, vigilantia nulli secundus: quod erat, esse volebat: cum Regibus admodum liber, & sine arrogantia audax, in primisque mallebat esse, quam videri: attigit annum LXXV. Eodem tempore alii quoque accensi sunt ad bene de Republica promerendum. Nam sacræ aliquot civium sodalitates, quæ postea justis de causis sublatæ sunt, multum pecuniæ, vel (ut orationem meam Genuensium auribus accommodem) multa loca, quæ in Sancti Georgii Curia habebant, Reipublicæ dono dederunt, ea conditione, ut eæ pecuniæ in reparanda mœnia, munitionesque pro urbis tutela conficiendas, erogarentur.

Ineunte vere bellum a Gallis illatum est in Allobrogas; qui mox superatis Alpibus, cum in Italiam descendissent, subjecta

jecta Alpinis montibus oppida, totumque illum tractum, quem Carolus Sabaudius Allobrogum Dux ante possederat, occupaverunt. In hoc trepido rerum tumultu Genuenses militaria officia intenderunt: urbs est aucta præsidiis, novique duces ex civibus delecti, qui essent ad omnes excubias parati atque intenti, Franciscus Spinula, Franciscus Marinus, Nicolaus Grimaldus, Hieronymus Doria Piccamilius, Antonius Calvus, Martinus Fliscus Bottus, Bartholomæus Imperialis, Vincentius Negronus, Octavianus Saulius, Philippus Niger, & Hieronymus Garaventa. Savonam duæ cohortes missæ, quæ ibi essent in præsidio: ex Corsica cum accersiti essent CCL. milites, fortuna illis cessit admodum adversa; nam cum non longe essent in altum progressi, in paratissimas Turcarum prædonum biremes inciderunt, a quibus post acerrimam pugnam capti, & in servitutem adducti sunt. Antonius Doria statim Corsicam navigavit, prædones insecuturus: illi expediti ad fugam in tutum se receperunt. Per idem tempus curata sunt decem millia aureorum nummûm, eo consilio, ut exstruerentur publicæ domus, quibus milites hospitio pro tempore susciperentur, ne privatæ civium ædes ad quoslibet tumultus

occu-

occuparentur ; quod ſane incommodum ac permoleſtum omnibus accidebat.

Cæſar ex Africa victor redierat, ut dicebamus : poſtquam Italiam attigit, novæ illum curæ excipiunt. Audit Franciſcum Sfortiam Mediolani Ducem e vita migraſſe, Gallos eſſe in armis, Subalpinamque regionem jam tenere, Mediolanique imperium animis invadere. Romam, quam non antea viderat, ingreſſus, ampliſſimum quaſi theatrum ſpectavit laudum ſuarum, ſpectandus ipſe in primis cum egregio clariſſimorum ducum comitatu, horridoque exercitu veteranorum militum. Capitolium poſt antiquam Romanorum Imperatorum virtutem deſuetum triumphis, eo die ad veteris ſplendoris ſimilitudinem revocavit. A Pontifice Maximo honore ſummo acceptus eſt. Paucis poſt diebus datus eſt illi Senatus, in quo oratione illuſtri demonſtravit cauſam ſuam, & quo recentiora erant ipſius in Rempublicam Chriſtianam merita, eo gravius atque ardentius Regis factum conqueſtus eſt. Contra Regii Legati Regis cauſam defendêre. Pontifex ad concordiam, paciſque conditiones rem deducere ſtudebat : cum conditiones minime convenirent, Cæſar ad bellum exiit.

Nicolaus Negronus (ut ad res Genuen-

nuensium recurrat nostra oratio) a Senatu honoris causa ad eum Florentiam missus Orator. Sarzanæ post Ansaldus Grimaldus, Baptista Spinula Consularis, Joannes Baptista Saulius, & Stephanus Fliscus Ragius, Procuratorum vero Sancti Georgii nomine Nicolaus Justinianus, & Thomas Cattaneus eodem legationis munere perfuncti sunt. Alexandriam mox cum pervenisset, Andreas Doria perhonorifico comitatu eo se contulit. Inde illum Astam secutus, quo in oppido de bello, bellique apparatu initæ sunt rationes. Igitur comparato peditum prope quinquaginta, equitum vero decem millium exercitu, Cæsar in Subalpinos profectus est, eo consilio, ut in Galliam, si res secundæ cederent, bellum inferret. Fato Regis Gallorum factum est, ut in obsidione Fossani multos dies consumserit; nam si expedita profectione, quo constituerat, recta contendisset, cum nondum Regis auxilia convenissent, ac imperata essent omnia, Regi de rebus suis vehementer erat pertimescendum. Post ejus oppidi deditionem relictis circiter x. millibus peditum, qui Taurinum obsiderent, Nicæam versus iter suscepit: eodem Andreas Doria, qui Genuam redierat, cum quinquaginta triremibus contendit: Anti-

poli

poli capta processum est in Provinciam. Ad Bruniolam haud levi commisso prælio, sexcenti prope Galli interfecti, duoque eorum non ignobiles duces capti sunt.

Iis fere diebus Antonius Levianus vi morbi consumtus obiit. Martinus Caracciolus Cardinalis in ejus locum suffectus Mediolano præficitur. Breviter hæc percurro, tantumque ex actionibus Cæsaris assumo, quantum ad lucem propositis mihi rebus contexendis afferendam necessarium videtur. Premebat bello Provinciam Cæsar, ut dixi; cum idibus augusti Genuam nunciatum est, nobilissimos duces pro Rege Gallorum ad Mirandulam auxilia summo studio cogere, eorumque esse consilium, antequam in Subalpinos tenderent, ex itinere Genuam invadere. Hoc ubi Genuæ increbuisset, re ab optimis auctoribus confirmata, timor incessit omnes; timorem secuta omnium ordinum ad defendendam libertatem conjunctissima conspiratio, summaque diligentia in iis rebus parandis, quæ usui forent ad id, quod instabat, periculum propulsandum. Intra urbem & finitimis in locis delectus habiti: muneris bellici procurationi Francus Auria, Hieronymus Spinula Frissetus, & Stephanus Pasqua præfecti sunt. Andreas Doria, qui tum erat

in

in Provincia, hujus rei a Senatu certior factus, celeriter operam dedit, ut Antonius Auria cum octo triremibus, octingentisque peditibus, quorum dux erat Augustinus Spinula, civitati subveniret: Alexandria item mille Germani accersiti, qui proximis diebus eo convenerant. His auxiliis satis communita civitas, noctes & dies, quem casum fortuna allatura esset, exspectabat; cum ad IX. kalend. septembris nunciatum est, hostes adesse: fuere peditum circiter X. millia, & octingenti equites, gens bello praeclara, & nobilissimi duces, in quibus principem locum tenuerunt Guido Rangonus, Caninius Gonzaga, & Caesar Fregosius, cui hac in expeditione primae deferebantur. Eorum adventu cognito, murorum custodia tribus potissimum ducibus credita est, & suus cuique ad defendendum attributus locus. Ad portam Fasciolanam & proxima loca Augustinus Spinula; ad eam, quae spectat Feritorem, qui nunc *Bisamnis* appellatur, Gometius Friarolus Caesaris Legatus cum Germanorum praesidio stationes habuerunt: inter utrunque suos disposuit Antonius Doria: octo triremibus, quae aderant, Melchior Antonii frater praefectus est, qui maritimam urbis partem asservaret. Cum hostes Riparolum (is locus abest

ab urbe quatuor passuum millibus) pervenissent, e vestigio hominem ad Senatum legarunt, qui Regis Gallorum nomine urbis imperium posceret. Ad caput Phari milites, quos Melchior Auria in præsidio ibi collocarat, illum circumsistunt, & comprehendunt: admonitus hujus rei Senatus vetuit, ne potestas illi fieret in urbem introeundi. Itaque biduum in turri, quæ eo loco ad prospectum late pelago petendum adstat, custoditus est; post tamen ad suos jam abeuntes incolumis dimissus. Fuit is dies ad v. kal. septemb. Nocte, quæ est eum diem consecuta, mœnibus hostes appropinquarunt, urbemque duobus locis paulo ante primam lucem oppugnare instituerunt. Barnabas Viscontius, cum parte copiarum per occultos tramites anfractus montium transgressus, eam portam invaserat, qua via est ad Feritorem: robur exercitus consederat ad Fasciolanum proximo in colle, qui *Granarolus* appellatur. Erat paulo supra portam parva quædam turris, quæ *Turris Speroni* dicebatur, ubi nunc firmissimum propugnaculum occurrit in montem Galletum ascendentibus: huc maxima hostium acies impetum fecerat, acrique utrinque contentione pugnatum est, cum hi muros ascendere conarentur, ii contra fortis-

fortiſſime propugnando defenderent. Eo in certamine ſignifer quidam egregiam ſuis operam præſtitit; qui cum ſcalis aggreſſus uſque eo murum aſcendiſſet, ut eſſet ab ictu propugnantium tutus, ſignum præclare ſuſtulit, magnoque animo in eo proferendo perſtitit. Id tamen Centurio quidam Corſus diutius non tulit; toto enim corpore e turri projectus, atque illud hoſtile ſignum manu prehenſum de manu ſigniferi conatus evellere, magnam illius partem conſcerpſit, ſecumque traxit, graviſſimo illo quidem vulnere affectus, ſed ex quo tamen poſtea convaluit: e ſcalis tandem ſignifer deturbatus, vulnerati plerique, pauci occiſi. Audacter magnaque vi hoſtes urgebant, ut jam, qui mœnia defenſabant, pauliſper remiſſi perturbarentur, cum Antonius Calvus valida manu ſubſidio adfuit. Quapropter reliquit animus adverſarios, & poſtquam viderunt fruſtra inceptum, & nullam in partem ſignificationem fieri ullius conſpirationis civilis, re infecta, pedem retulerunt. Perſuaſerat ſibi Cæſar Fregoſius, ubi cum exercitu mœnibus appropinquaſſet, fore, ut quam primum urbe potiretur, ea re maxime confiſus, quod vel ad paratam, vel certe ad ſperatam conſpirationem veniret veteris ho-

mo factionis atque potentiæ, quæ illum opinio fefellit. Nam aut nihil in urbe latebat inteſtini mali, aut ſi quid erat, Senatus diligentia factum eſt, ut non eruperit. Qui in alia urbis parte pugnabant, defendentibus Germanis, facile rejecti ſunt; & cum Melchior Doria contra Feritoris oſtia triremibus conſtitiſſet, majoribus tormentis æneis ita terrorem illis & periculum auxit, ut in proximos colles, qua iter eſt Montovium, ſe in fugam ſtatim conjecerint: ex Faſciolano, qui, deſperata expugnatione, in Porciferam Vallem ſe receperant, ibi conſederunt. Cum explorarentur eorum conſilia, rumor ſparſus eſt, illos inſtructiorem oppugnationis apparatum moliri, & proxima nocte urbem iterum invaſuros: quæ opinio, ut non mediocrem timoris cauſam afferebat, ita majorem curam, multoque ardentius ſtudium pugnandi omnibus injecit; & eo magis, quod adventus Bartholomæi Spinulæ cum octingentis peditibus majore ſpe civitatem compleverat. Verum hoſtes, alio ſibi capto conſilio, ſilentio noctis inde profecti, per Gabanas iter eo, quo primum intenderant, converterunt. Ita trium dierum ſpatio maximo periculo Genuenſium libertas perfuncta eſt nullo ſuorum interitu: ex adverſa-

riis

riis vero ad lx. aut vulneratis, aut occisis, & ad xl. captis, qui remis addicti. Post discessum hostilis exercitus, cum Senatus censuisset, ut de iis, qui contra Rempublicam fecerant, quæreretur, tres plebeji homines, qui hostibus operam suam præstiterant, capti, capite pœnas dederunt: præterea nonnulli Porciferani, qui commeatum & scalas ad murorum ascensum hostibus præparaverant, perpetuo exsilio mulctati, atque eorum domus eversæ sunt. Eadem item pœna affecti sunt nonnulli Clavarini, quorum factione atque auxilio per eosdem dies, Stratiotus quidam, Cæsaris Fregosi nomine Asturiam vallem, & Clavarum invaserat. Læta post id factum civitas Diis immortalibus gratias agere, non ob id solum, quod illam esset adepta victoriam, sed multo magis, quod cum conjunctissimi cives, alius consilio, alius opibus, alius opera atque industria Rempublicam adjuvissent, & in omnium animis altissimas jam radices egisset concordia, spem certissimam concipiebat, nullam vim, nullas insidias, nullas hostiles opes tantas unquam futuras, quæ talem statum divino præsidio munitum labefactare possent.

Hac in communi lætitia fuere, qui

non tam ob recens periculum depulsum lætarentur, quam metuerent prospicientes in posterum. Metuendi hæc erat causa, quod videbant muros, quos exstruxerant antiqui, nullam prope habere defensionis opportunitatem, ut qui humiles essent & graciles, & propter vetustatem multis locis interscissi, maleque cohærentes: iccirco non desistebant admonere, ut huic rei consuleretur. Horum sermones in hominum conventu semel atque iterum excitati permoverunt multorum animos, indignumque videri cœptum est, quod clarissima in urbe ad quosvis hostiles incursus esset trepidandum. Itaque visum est faciendum, ut primo quoque tempore nova mœnia maximis ac firmissimis cum propugnaculis ædificarentur. Habito super hac re consilio, etsi rei magnitudo ingentes sumtus & pecuniarum difficultates in exhausta adversis rerum temporibus civitate proponerentur, tamen re in utranque partem diligenter recteque perspecta, hæc, quam dixi, sententia superavit; statimque summa consentientium civium frequentia decretum est, ut cogendæ pecuniæ ratio, totiusque rei judicium ac potestas penes Senatum esset. Deinceps inita ratione cum statueretur LXX. millia aureorum nummûm eo nomine curari

rari oportere (hac enim fere summa existimabant id opus absolutum iri) ex ærario Sancti Georgii, propensa participum consensione, decem & septem millia ac quingenta; reliqua partim ex liberalitate privata multorum civium, prout cujusque facultates ferebant, depromta sunt, partim imperata, partim ex publico coacta. Verum postea multo majus opus excrevit, quam principio opinabantur homines, atque in id perficiendum conjecta sunt circiter quingenta millia.

Hæc in urbe præparabantur, & jam præcipitabat autumnus, cum Cæsar commeatus angustiis pressus, parteque exercitus vi morbi absumta, ex Provincia discedebat. Albintemelium cum pervenisset, quod oppidum est sub ditione Sancti Georgii Procuratorum, ipsius nomine a quatuor Legatis exceptus est. Legati fuerunt Vincentius Saulius, Antonius Vivaldus, Hector Fliscus, & Martinus Justinianus Mongiardinus. Paulo post Joannes Baptista Cattaneus Lazania, Joannes Baptista Niger, Bernardus Justinianus, Augustinus Doria, Paulus Spinula Franc. F., Joannes Baptista Grimaldus, Petrus Furnius Camulius, & Simon Cibo Arechus, Savonam missi, qui eadem item honoris significatione Cæsa-

rem acciperent: qui, dimisso inde Alphonso Davalo cum exercitu, ad v. idus octobris Genuam venit; ubi triduum commoratus, cum classe triremium XLIV. in Hispaniam navigavit adversissima tempestate; nam præterquam quod ipse ad complures insulas, quæ contra Massiliam jacent, retentus est, duæ onerariæ naves ex sexdecim, quæ illum sequebantur, interierunt. Alphonsus Davalus in Subalpinos regressus, Casale oppidum, quod oppidani Federici Gonzagæ imperium, cui Cæsar illud adjudicaverat, iniquo animo ferentes, Gallis tradiderant, eorum ope adjutus, qui tenuerant arcem, cepit, multorumque cæde facta, militibus diripiendum dedit. Interea cum fama constans esset, Gallos aliquot naves armasse, & abesset Doriana classis, quæ, ut diximus, in Hispaniam Cæsarem advexerat, Senatus ex Insubria ccc. Germanos præsidio Genuam accersit. Urbani duces creati Joannes Baptista Pallavicinus, Nicolaus Guastavinius, Antonius Furnius, Accellinus Spinula, Leonardus Lumellinus, Paulus Doria, Jacobus Gallus, Ubertus Calvus Bellogius, Pelegrus Rebusus, & Bizaninius. IIII. kal. januarii universus Senatus novis mœnibus constituendis initium facturus, mane ad designatam Speroni

ni munitionem ſumma cum religione proceſſit, quo loco, ſanctiſſimis precationibus adhibitis, in nomine Jeſu Chriſti libertatis & ſalutis firmiſſimo fundamento, Dux ipſe primum fundamenti lapidem poſuit.

Ineunte januario Chriſtophorus Roſcius in Procuratorum ordinem deſcendit, & Joannes Baptiſta Auria, qui tunc Senator erat, ſumma vir integritate, Dux Reipublicæ creatur. Ex Hiſpania rediit Andreas Auria magno cum Hiſpanorum militum numero, quos in Italiam tranſportavit, ut in Galliam ciſalpinam proficiſcerentur. Verum, cum iis diebus Laurentius Medices, juvenis altitudine ingenii ad diſſimulandum facinus incredibili, domi ſuæ per inſidias Alexandrum Medicem Florentiæ tyrannum interfeciſſet, audito ejus interitu, eo miſſi ſunt. * Appetente vere, cum conſtans fama late percrebuiſſet, Regem

A. C. 1537.

* Ne quid eorum depereat, quæ maxime legentium animum explere queant, hæc addenda curavimus ex italica Bartholomæi Paſchetti Annalium verſione, edita Genuæ anno MDXCVII. fol. pag. 54.

Per il che in ſpazio di alcune poche ore fu creato Coſimo de' Medici ſucceſſore, ma con titolo di Governatore perpetuo, che fu opera e deliberata riſoluzione del Cardinale Innocenzio Cibo, il quale a iſtanza di Papa Clemente VII. governava con occhio di prudente ed amorevole padre, e lo Stato, e il Duca inſieme: Ch'io più volte ho ſentito ridire da molti degni di fede, che dopo sì crudele

gem Gallorum maximum exercitum comparare, Sultanum item Solimanum parte ex alia consurgere in arma, ut conjunctis animis Italiæ bellum inferrent, Genuenses de rebus suis admodum solliciti opportuna præsidia intra urbem contrahunt: Duces urbani creantur XVII. Lucas Salvagus Confortius; Philippus Cattaneus, Nicolaus Justinianus, Franciscus Marinus, Hector Fliscus, Carolus Lercarius, Melchior Doria, Andreas Imperialis, Andreas Furnius, Vincentius Negronus Merellus, Franciscus Grimaldus, Joannes Spinula Canetus, Baptista Pinellus Adurnus, Augustinus Centurionus, Franciscus Pallavicinus, Joannes Baptista Lumellinus Sexterius; Andronicus Fran-

crudele eccesso al Cardinal Cibo era facile eseguire ogni deliberazione di quello Stato. Ma egli posto da parte ogni altro interesse della libertà di Fiorenza, e del nome Francese, e di se medesimo ancora, come solamente ricordevole dell' obbligo suo; per osservare la parola data a Papa Clemente, quando lo mandò a quel governo, egli stette sempre saldo e costantissimo; benchè fosse stimolato dalle persuasioni di molti di far altrimenti. M' è paruto non esser fuori di proposito, se in cosa di tanto momento si partissimo alquanto dal corso delle nostre istorie, acciocchè proponessimo agli occhj d' ognuno, per essere veduta, come nobilissimo esempio di virtù, la mirabile e grandissima fede del Cardinale Innocenzio; il quale, essendo nel numero degli antichi patrizii Genovesi, e chiarissimo lume di questa Repubblica, mi è paruto di consegnare all' eterne testimonianze delle lettere la memoria di così illustre fatto.

Francus. In primis vero ſumma induſtria urgent murorum opus, quod inſtituerant; atque omnis generis hominum, ætatum, atque ordinum deſcriptione, officiorumque viciſſitudine conſtituta, naturam ipſam vincere aggreſſi, complanatis anfractuum aſperitatibus, & ſaxeis montibus pertinaci ſtudio conciſis, eam Speroni munitionem, quæ primo fieri eſt cœpta, totumque illum murorum tractum, qui ad portam Aqueſolam pertinet, & nobiliſſimam partem illam, quæ via Faſciolana ingredientibus alte ſeſe oſtendit, ea propugnaculorum magnitudine, quam videmus, brevi tempore perficiunt. Hoc quidem illis feliciter ceſſit, quod Gallorum Rex quo conſtituerat tempore in Italiam non deſcendit. Diſtinuit eum partim bellum, quod in finibus ulterioris Galliæ a Maria Auſtria Cæſaris ſorore ſubito exortum eſt, partim adverſa valetudo, qua laboravit: nihilo tamen ſecius exercitum ex Gallis, Italis, Germaniſque conſcriptum in Subalpinam regionem venire juſſit, verum ibi conſedit. Sultanus vero Solimanus nulla re impeditus terreſtribus & maritimis copiis paratiſſimus Conſtantinopoli movit.

Erat in iis, quos dixi, laboribus occupata civitas, cum Andreas Doria menſe

junio

junio Messanam navigavit : eodem Antonius Doria, & Garcias Toletanus convenerunt. Ille igitur, coacta classe, cum videret eam esse paucitatem suorum, ut immensæ magnitudini hostium non esse objiciendam judicaret, experiendum tamen existimavit, si qua ratione officere atque obstare eorum conatibus posset. Itaque navibus onerariis, ac impedimentis omnibus Messanæ relictis, triremes XXVIII. expeditas educit, & Cephallenem contendit: ibi cognoscit Solimani classem paucis ante diebus attigisse Leucaden. Eo statim profectus, certior fit illam recta Apolloniam contendere, quo Solimanus ipse terrestri itinere jam pervenerat. Postridie mane triremes sex ad Actium mittit, quæ litora illa, & sinus diligenter explorent; ipse cum ceteris in Corcyræum sinum ingreditur, quo loco decem naves inventæ, quæ, quod commeatu erant onustæ, tardius iter fecerant : in eas ita impeditas fit celeriter impetus, & nullo negotio capiuntur. Magna illa quidem atque opulenta præda, si ita tulisset Doriæ voluntas; verum longe illi aliter visum. Etenim conquirendis hostibus intentus, ne remigum & propugnatorum suorum numerus imminueretur, quos iis navibus imponere necesse erat, nocte, quæ est insecuta,

om-

omnes incendi jubet. Si qui res bellicas administrant, & quicunque publica in dignitate versantur, hoc factum imitarentur, neque ad privatum commodum consilia actionesque suas, sed ad gloriam splendoremque revocarent; profecto nos quoque temporibus nostris videremus Fabricios, Papirios, similesque eorum duces, quos incorrupta antiquitas admirata est. Hoc certe factum præclare magnitudini alti animi posteritas adscribet. Inde Auria, conjuncta classe, progreditur ad insulas supra Cassiopen, quas *Merlares* hodie vocant, mox ad portum Panormum trajicit: quo itinere triremes duas Turcarum offendit, quæ decem navium adventum, quas captas atque incensas diximus, venerant exploratum. Eæ momento temporis captæ. Neque ita multo post Janetinus Doria biremem unam, quæ eundem cursum tenebat, intercepit. Regressus ad Merlares insulas Doria biremem captam propugnatoribus instruit, triremes vero duas absumit incendio. Biduo ibi consumto, ab exteriori parte Corcyram insulam obit: medio fere incursu conspicatus in alto triremes quatuor equitum Hierosolymitanorum, ac biremes duas Genuensium, quas tamen primo hostiles arbitrabatur, illis assumtis ad Leucimnam navigat. Eo loco

co rumor erat, XII. Turcarum triremes, quæ Apolloniam versus iter habebant, ad fauces sinus Ambracii subsedisse. Re certis auctoribus confirmata, Auria ad continentem Epiri e vestigio trajicit, opportunoque loco ultra Pracam millia passuum circiter decem, qua iter hostes erant facturi, se collocat, disposita in litore & explicata ad ineundum prælium classe. Paulo post adsunt hostes: fit in eos impetus: pugnatur utrinque acriter: ex tribus armatorum millibus sexcenti fere capti, reliqui cæsi, captæ item XI. triremes, una pugnando depressa est: ex nostris vulnerati circiter mille, desiderati prope CC. Is dies fuit ad XI. kal. augusti.

His rebus gestis, Auria cum captivis & triremibus, quas ceperat, Messanam, atque iis depositis, qui ex vulneribus erant ægri, & classe denuo rebus omnibus instructa, Corcyram iterum advolat. Verum cum hostis hæc accepisset detrimenta, quæ diximus, & commeatus inopia conflictaretur, neque ad eam diem audisset, Regem Gallorum rem, quam proposuerat, suscepisse, spe dejectus statuit Constantinopolim regredi. Id ubi cognovit Doria, jamque ad eum de classis hostilis reditu fama præcurrerat, se in Italiam convertit. Ita hoc anno compressus Solimani furor; quan-

quam

quam dira gentis illius immanitas non usquequaque subterfugi potuit. Nam prætérquam quod nonnullis Apuliæ oppidis, contra religionem datæ fidei, vastitatem intulit, cum regrederetur in Ægæum, ardens iracundia propter navium jacturam atroci direptione Corcyram insulam depopulata est. In Italia interim exsules Florentini magna coacta manu cum libertatem repeterent, & Florentiam irent oppugnatum, ad Montemurlum ab Alexandro Vitellio fusi profligatique sunt: in iis expeditionis illius principes capti imprudentiæ suæ pœnas dederunt. In Subalpinis nihil hostiliter actum, neque tamen destiterunt Genuenses triremes aliquot armare, ut ad incertos casus essent parati. Ineunte autumno Alphonsus Davalus, cum ad exercitum, cui præerat, circiter decem millia Germanorum accessissent, prodiit in bellum, nonnullaque oppida expugnavit, quæ a Gallis fuerant occupata.

Ineunte hyeme Rex Gallorum, rebus per inducias cum Maria Austria compositis, & valetudine firmior in Italiam trajicit: cum eo fuere duo ipsius filii, atque omnes prope Galliæ principes. Hoc Regis adventu Genuenses terrore perculsi, cum robori tam potentis hostis nondum satis firmi

mi ſibi viderentur ad reſiſtendum, inſtant ſumma induſtria cœptis operibus, & quibus locis veteres muri parum defendebant, hæc aggeribus vallisque communiunt, prout quiſque locus hoſti opportunus magnam diligentiam adminiſtrationemque requirebat. Augent ad defenſionem urbis militum numerum, exſpectabantque ex Gallia ciſalpina Germanorum circiter duo millia, quos Senatus nomine Joannes Salvagus evocaverat, jamque Gavium adduxerat; cum interea Genuam affertur, inter Cæſarem & Gallorum Regem trium eſſe menſium pactas inducias, & de pacis conditionibus agi, Regemque in Galliam ſe recipere. Poſteaquam id explorate cognitum eſt, Anſaldus Juſtinianus publicarum rerum cauſa, quæ ad dignitatem libertatemque civitatis conſervandam pertinebant, in Hiſpaniam ad Cæſarem legatur: dimittuntur Germanorum auxilia, omniumque animi fuere ex eo paulo quietiores. Ita hic abiit annus.

A. C. 1538. Interea Summus Pontifex communis concordiæ cauſa non deſiſtebat meditari pacem, atque id per nuncios agere, ut duorum Chriſtianæ gentis Principum controverſiæ componerentur, tandemque perfectum eſt, ut amicius conſenſerint, & congreſſum non recuſaverint. Hoc nomine Andreas

dreas Doria menſe martio in Hiſpaniam navigat, ut Cæſarem advehat in Italiam. Nicæa, Maſſilienſium colonia, colloquio deligitur: eodem ipſe Pontifex profectionem ſuſcipit, ut, qui hujus congreſſionis auctor fuerat, idem præſes adjutorque eſſet conſiliorum. Inito vere Roma diſcedit: ubi Sarzanam pervenit, Curiæ Sancti Georgii Procuratores duo, Vincentius Saulius, & Vincentius Pallavicinus ei comiter præſto ſunt, omniaque ad ipſius, & totius comitatus victum cultumque neceſſaria honorificentiſſime ſuppeditant. Adſunt illi præterea, qui Senatus nomine honorariam operam exhibeant, Anſaldus Grimaldus, Joannes Baptiſta Spinula, Vivaldus Sophia, & Joannes Marinus Davania. Mox Placentiam Legati ad eum mittuntur, Corradus Vivaldus Sophia, Jacobus Grimaldus, Jacobus Auria, & Hector Fliſcus, qui ex auctoritate Senatus obedientiam, optimamque totius in illum voluntatem profiteantur. Gratiſſima Pontifici fuit hæc amoris atque officii ſignificatio; cumque ei maxime opportunum videretur Genuenſium facultatibus uti, Savonam venit, ubi rurſus a ſex Oratoribus, & Joanne Salvago, qui tum Prætor illius civitatis erat, receptus, nullum ſtudij & munificentiæ genus, quod

ad ejus adventum honeſtandum ſuppeditari potuerit, deſideravit. Oratores fuerunt Nicolaus Juſtinianus, Thomas Cattaneus, Auguſtinus Calvus, Andreas Spinula, * Baptiſta Pinellus Adurnus, Baptiſta Lumellinus. Inde Nicæam navigat: Cæſar, & Franciſcus Rex Gallorum ſeorſum quibuſdam oppidis Nicææ proximis conſidunt: cum utroque Pontifex nunc ipſe coram, nunc per conſiliarios colloquitur: ad ſummam, Eleonora Regina Cæſaris ſorore rem adjuvante, obtinet, ut inter eos in decem annos confirmentur induciæ: adfuere a Senatu Genuenſi Legati duo ad Cæſarem, Nicolaus Negronus, & Baptiſta Cicala Zoalius, qui ſingula Reipublicæ cauſa cognoſcerent. His conſtitutis induciis, Cæſar Dorianis, Pontifex Regiis triremibus in exitu menſis junii Genuam veniunt: mox inde digreſſi, Romam alter, alter in Hiſpaniam redit. Eo itinere cum ad Foſſas Marianas veniſſet (*Aquas mortuas* vocant) commemoranda quadam humanitate Rex Cæſarem convenit, Doriæ reconciliatus eſt, & Cæſar egreſſus in terram familiariter ſucceſſit hoſpitio Regis. Atque is fuit illorum congreſſus, ea ſermonum hilaritas, ut mirum

* Baptiſta Pinellus Adurnus, qui in textu latino deerat, ex italica verſione ad pag. 58. ſupplętus.

rum videri possit, quo pacto inter eos ex gravissimis atque iis recentibus inimicitiis eo loco tum insignis amor emerserit, aut rursus, qui fieri potuerit, ut post tam egregiam ac singularem amoris significationem ea inter se bella gesserint, quæ consecuta sunt.

Advecto in Hispaniam Cæsare, nulla interposita mora, Doria Genuam revertitur, & statim Messanam contendit, ut quoniam ex jure fœderis, quo Pontifex, Cæsar, & Veneti nuper erant conjuncti, adversus Turcas navale bellum erat suscipiendum, totus in hanc rem animo instet. Ferrandus Gonzaga circiter decem peditum millia scribenda curaverat, magnamque ibi classis partem coegerat. Inde Corcyram navigant, in quam insulam Veneti omnem suum belli apparatum contulerant. Conjunctis igitur classibus, nacti idoneam tempestatem, ad Ambracium sinum, quo se hostilem classem continere cognoverant, cursum tenent. Careadinus ejus classis præfectus, ubi id animadvertit, ad prælium committendum animo paratus egreditur; undique crudelis imago mortis, terribilisque armorum facies apparet; undique dirus circumsistit horror: mare, quod intra Calpen prorumpit, quacunque excurrit, cædem nunquam similem vidit, atque tum

fuisset, si duæ summa potentia classes concurrissent: fata tulerunt (quid enim aliud dicendum videtur?), ut tot collectæ Christianæ gentis vires, quæ totum Orientem obruere poterant, si consensissent, in ventum effusæ sint. Inde lætus Careadinus vela tendit in Hellespontum; nostri varie affecti, ut quorum pectora pudor, ira, & conscia virtus incendebant, ad Castrum novum feruntur, quod oppidum Epidauro xxx. millibus passuum abest, eoque expugnato, & Francisco Sarmento firmissimo cum præsidio ibi relicto, in hyberna concedunt.

A. C. 1539. Initio insequentis anni, Andreas Justinianus Dux Reipublicæ creatur, vir antiqua probitate. Mense februario Valerius quidam Succarellus, sacerdos haud ignobilis, certis indiciis convictus, quod patriam prodere tentasset, justas Reipublicæ pœnas persolvit. Janetinus Doria per id tempus Francisco Sarmento, quem in Castri novi præsidio relictum fuisse diximus, commeatum, quo se sustentare multis mensibus posset, advexit. Ceterum Careadinus, classis Solimani præfectus, hanc diligentiam, aliosque ad ejus oppidi defensionem susceptos labores irritos fecit; quippe qui haud ita multo post oppidum expugnaverit, miseran-

feranda veteranorum, qui Cæfarem alias enixe juverant, cæde, aut fervitute.

Europæ magnam partem, & potiffimum Italiam, hoc anno infignis & dira fames occupavit, quæ Genuenfibus inter ceteros maximum detrimentum attulit. Nam cum importato frumento utantur, his neceffarium fuit, ceteris rebus omiffis, omnem pecuniam hac una in re collocare; & cum ex Gallia cifalpina fubfidium effet interclufum, quod, qui oppidis præerant, frumentum exportari minime paterentur, Senatus naves duas armandas curavit, eifque Martinum Bottum præfecit, ut per maria excurreret, & fi qua navigia frumentis onufta reperiret, ea jufta neceffitatis excufatione interverteret, Genuamque transferret, habita tamen ratione utilitatis frumentariorum, ut ne quid fui deperderent, fed quatenus communis humanitas ferebat, frumentum fuum quam optime venderent. Ex Sicilia item tantum advectum eft, quantum ea temporum difficultate conceffum fuit, & adhibitis Curatoribus, qui eam difpenfationem fufciperent, data opera eft, facta totius civitatis defcriptione, ut egentibus civibus multo minori pretio, quam publico conftiterat, diftribueretur, quantum neceffarius uniufcujufque patris-familias

lias ufus, fumtufque domefticus expofcere videbatur; & ex hoc tempore Senatus horrea publica conftituenda curavit, unde frumentaria fubfidia tolerabili pretio civitati fingulis annis depromerentur. Hæc certe laudabilia funt, fed tamen non tantam fortaffe laudem habent, cum funt facta, quantam habent vituperationem, fi prætermittantur; cum id munus proprium fit eorum, quibus Refpublica regenda committitur, profpicere civium faluti, curamque in primis adhibere, ne civitas efuriat. At illa, quæ ad pauperes fublevandos conftituta funt, beneficentiam habent eminentiorem, & longe majori quodam præconio funt efferenda. Etenim cum ex tenuioribus quamplurimos egeftas urgeret, qui artificiis tolerare vitam, parvos filios educare minime poterant, & multi præterea omnis opis expertes, ex finitimis regionibus Genuam confluxiffent, non defiftebant quidem locupletiores mifericordiam, opemque (ita ut humaniter fieri folet) illis impertiri, fed tamen eorum multitudini vix obfifti poterat. Cum interea optimi quidam Senatores, in quibus Leonardus Cattaneus princeps fuit, fermonem fuper hac re conferre cœperunt, & cum res in confultationem veniffet, omnium confenfione Colle-

gium

gium VIII. Virorum, qui pauperibus alendis præessent, constitutum est. Primi, quibus hoc præstantissimum munus est assignatum, fuere Leonardus Cattaneus, Benedictus Centurionus, Franciscus Pinellus Adurnus, Martinus Justinianus Mongiardinus, Joannes Baptista Grimaldus, Jacobus Doria Inurea, Philippus Niger, & Andreas Pallavicinus Scalia: ac tanta fuit hujus beneficentiæ magnitudo, ut quatuor prope hominum millibus hoc anno necessarius victus suppeditatus fuerit. Atque hoc institutum a Genuensibus ita receptum est, ut eorum civilis ratio ex hac etiam parte, tanquam necessaria, constare videatur. Quotannis præter eos, qui iis in locis suscipiuntur, quæ *Hospitalia* nuncupantur, tria fere hominum millia ex iis, qui aut nullis, aut paucis facultatibus præditi sunt, ex honestorum civium pecuniis aluntur, iis ministris, eaque prudentia adhibita, ut neque fucus ullus fieri, neque eorum numerus augeri per inertiam possit, occlusa, quæ fert ad desidiam, via, &, quæ ad navitatem atque industriam ducit, omnibus patefacta. Ita sublata est pergravis ac intolerabilis illa molestia, quam exhibere mendici homines solent, id quod in plerisque Italiæ urbibus fieri videmus, cum per vias, per cœ-

 lesti-

lestium templa, per domorum omnium limina occursantes, obducti colore mortis, aut fœdis ulceribus horridi, quæ ipsi sibi sæpe per artem inurunt, improbi opem efflagitant, & totos dies, & magnam partem noctis intempestivis gemitibus, infestisque querelis vitam nostram crudeliter vexant.

Præterea consultum est etiam urbis salubritati, & aucta unanimis civium caritas, quæ mater & fons est salutis, atque omnium rerum bene gerendarum. Enimvero cum quod pium rectumque est, amplecti debeant omnes, & odisse contrarium, id multo magis civitates, quam privatos homines præstare oportet. Nam impurus aliquis ac sceleftus civis fieri potest, ut, priusquam obeat mortem, debitas sceleribus suis pœnas in vita luat; at civitates cum ad multa secula sese propagent, etiamsi supplicium ad tempus effugiunt, aliquando tamen in præparatas sibi calamitates incurrunt. Eadem est in recte factis ratio. Vidit post hoc factum hæc civitas sibi adfuisse in adversis rebus custodem ac propugnatorem Deum, ut minime sit dubitandum, ejus numen præsidio misericordiæ suæ urbem hanc protegere, tandiuque protecturum, quoad ardentia pietatis, ac caritatis studia in ea vigebunt.

Post

Post hæc Senatus quærere ipse secum & cogitare cum reliquis civibus cœpit, quibus locis prædia rustica parari, colique possent, ne semper civitas in frumentario subsidio comparando ex alienis provinciis penderet, sed haberet ipsa agros ad ferendum, unde frumentum abunde sibi quotannis ad victum suppeditaretur. Corsica ad hanc rem idonea proposita est. Itaque Curatores emtionum Sancti Georgii, cui insula est subjecta, duos cives eo miserunt, qui, tota insula peragrata, naturam habitusque locorum cognoscerent, eamque deligerent regionem, quæ ad id, quod quærebatur, videretur accommodatior. Eo Franciscus Grimaldus Bracellius, & Troilus Negronus profecti, terras illas, quæ ad Portum Veterem pertinent, quod late jacentes campos haberent, & cultoribus essent vacuæ, dignas existimarunt, in quibus labor impenderetur, atque ita Genuam reversi retulere: eorumque judicio comprobato, placitum est, communi participum consensu, ut quadraginta nummûm aureorum millia ad id opus decernerentur. Hoc anno ad portam Arcuanam ædificata sunt mœnia; præterea Martino Flisco Botto, Andrea Spinula B. F., & Ceva Doria Ædilibus, turris Palatii culmine aucta, & im-

pensa trium millium & quingentorum purgatus est portus.

A. C. 1540. Insequenti anno data est opera, ut ad portum Veterem (cujus a me nuper mentio facta est) urbs ædificaretur, cui ædificationi præesset Antonius Furnius. Qui vero ædificantes periculis, quæ a piratis imminere videbantur, prohiberet, Bartholomæus Spinula cum firmo præsidio militum eo missus est: coloni deducti quamplurimi. Sationis vero, totiusque agriculturæ administratio privatis nonnullis civibus locata. Sed tamen post multos insumtos labores atque impensas maximas res parum feliciter cessit, cum propter soli sterilitatem, tum ex inclementia cœli, qua victi agricolæ in morbos dilabebantur. Maria, ubi primum ver affulsit, excursionibus Barbarorum valde infesta fuere. Eorum princeps Dracutus erat genere Turca, qui novum sibi nomen ac potentiam quærens, ferus ipse, & aliis effrenata cupiditate prædonibus succinctus, quacunque ferebatur, late terrorem omnibus inferebat. Jam mensis erat junius, & Andreas Doria in Siciliam navigarat, cum nunciatum est, prædones Corsicam circumvagari. Eo statim Janetinum Doriam cum una & viginti expeditis triremibus mittit, qui eos insectetur;

nec

nec ab ipſius conſilio fortuna abfuit. Nam & eo pervenit, priuſquam piratæ ſentire poſſent, & in ſinu Jorlato, ubi ſubſederant, impetu noſtrorum oppreſſi facile ſuperati ſunt: duo ipſorum navigia ſubterfugêre, novem capta, in quibus triremes duæ: liberata e ſervitute Chriſtianorum ad duo millia, quos illi ex diverſis locis, ſed ex Capraria inſula potiſſimum, & Pino Corſicæ oppido paulo ante abduxerant: Dracutus ipſe Genuam captivus ductus. Menſe decembri a Curatoribus emptionum Sancti Georgii Ponzonum oppidum in agro Lunenſi ab Antonio Malaſpina octo nummûm aureorum millibus emtum eſt.

Sequitur annus CIƆIƆXLI. quo Genuenſes ſummum rerum omnium parentem Deum illuſtre beneficium miſericordiæ ſuæ erga ſe declaraſſe commemorant. Reipublicæ Dux fuit Leonardus Cattaneus, civis in primis Reipublicæ amantiſſimus, & civitas maximis rei frumentariæ premebatur anguſtiis: ex Sicilia nullum ſubſidium exſpectari poterat, nullum item ex Gallia ciſalpina, ut quibus in locis fames in arctum omnia contraxerat. Itaque qui civitatem regebant, quo confugerent, aut quo jam animum intenderent, non habebant, reſque erant ad extremam exſpectationem, cum ex

A. C. 1541.

ea

ea parte, ex qua potius incommoda erant pertimescenda, subito auxilium, & optatissima lux ubertatis affulsit. Nam cum ex Provincia mercatores magnam frumenti copiam ad hæc litora advexissent, ex quibus Francisci Regis Gallorum nomine in Subalpinos commeatus supportaretur, hujusmodi occasione factum est, ut frumenti beneficium ad Genuenses quoque redundarit; quo ipsa in primis civitas, atque omnis Liguria, quæ eadem difficultate laborabat, abunde sublevata est: ut qui multos ex tenuioribus fame perituros crediderant, viderint maxima lætitia affectos, summi Dei in re tam inopinata atque admirabili beneficentiam passim laudibus celebrantes. Præterea idem Rex, qui, post instauratam Genuensium libertatem, eorum nomini ac fortunis maxime infensus fuerat, & omne illius commercium in terris suis hostilem in modum interdixerat, tum mutata voluntate sinum amicitiæ suæ illis aperuit, publicoque edicto sanxit, ut tuto liberoque accessu omnibus locis, quæ in ipsius regno ac ditione sunt, Genuensibus negotiari liceret. Hujus regiæ humanitatis suasorem Cæsarem Fregosium dicunt fuisse; qui paulo post, cum Alpes trajecisset, & Padum ingressus tacita navigatione delaberetur, ut Venetias con-

contenderet, in Insubria apud quendam locum, quem *Arenile* vocant, interceptus est, morteque miserrima affectus, una cum Petro Rinconio, qui paucis ante mensibus apud Solimanum legationem obierat.

Mense septembri Cæsar ex Germania Genuam venit; mox Lucam profectus, ut Paulum Pontificem Maximum, qui se eodem ex composito contulerat, conveniret, ab ejus colloquio digressus Spediam regreditur, coactamque in proximum portum classem expedito cum exercitu conscendit, ut in Africam transmitteret ad Algerium oppugnandum. Obstabant illi quidem peritorum hominum consilia, deterrebant sidera, minabatur adversa hyems, quæ etiam eo ipso die, quo solvit, mari vehementer inhorruit; sed tamen ille obniti contra, fortunamque periclitari, & dare vela fatis jussit: interim ex Hispania altera pars classis non minori diligentia comparata est. Itaque conjunctæ classes paulo post idus octobris in proxima Algerio loca pervenerunt, & cœli serenitate undique pulcherrime arridente, Cæsar cum majori parte copiarum in terram admodum lætus exsiliit. Salagerius quidam Sardus Careadini nomine Algerium tenebat. Erant jam acies in armis paratissimæ, omniaque ad oppidum oppu-

oppugnandum terra marique instructa; cum subito atra tempestas, asperrimaque vis ventorum a Septentrionibus pelago incubuit, quæ tres fere dies, & totidem noctes ita immaniter sæviit, ut apertam magnam classis partem in proxima litora & saxa contorserit: XIV. triremes, in quibus Dorianæ XI., & minora præterea navigia ad centum ea tempestate interiere. Terrestres item copias turbidis e nubibus erupti imbres, arenarum æstus, sævæque procellæ non mediocriter afflixere. Ea calamitate factum est, ut ab oppugnatione oppidi Cæsar ad petendam salutem, & colligendas reliquias curam converterit, exercituque fame prope confecto ad Caput Metifontis per summos labores traducto, ibi collectas naves conscendit, & Buzeam delatus in Hispaniam navigavit.

Genua insolitis terræ motibus tremuit. Clavarini, qui factionibus ardebant, multaque per scelus atque audaciam patrabant, & immoderata licentia Rectorem asperrime patiebantur, pacati tanquam in gyrum rationis reducti sunt, idque studio atque virtute Troili Negroni perfectum est, qui eo a Senatu missus, præstanti magnitudine animi atque consilii cuncta composuit. Ad VI. kalend. decemb. Joannes Baptista Lercarius,

carius, & Julianus Saulius a Senatu ad Regem Gallorum legati sunt, cui Reipublicæ nomine gratias agerent pro ejus erga Genuenses humanitatis significatione, de qua supra dicebamus.

Insequenti anno, cum inter Cæsarem, & Franciscum Regem Gallorum res ita fluerent, ut in asperrimum bellum devexæ viderentur, majorque in dies suspicio oriretur, ne Rex Turcarum classem in hæc maria evocaret, Genuenses maritimis locis, quæ periculo essent exposita, mature consulendum existimarunt. Savonam in primis arce communiunt, & admodum sane valida, præsertim quod parum firmam oppidanorum voluntatem norant, & admonebat ratio, sibi a Gallis, qui non procul a finibus aberant, esse timendum. Andreas Ususmarius, & Stephanus Niger Pasqua huic ædificationi præpositi sunt. Castrum item Portus Delphini, & Portus Veneris mœnia vetustate collapsa instaurantur, ipsaque oppida majoribus firmantur præsidiis. A. C. 1542.

Nec res quidem hominum opinionem fefellit: etenim quo anno postea Andreas Centurionus Petrasancta Dux Reipublicæ creatus est, Careadinus cum ingenti classe, ineunte vere, trajecit fretum Siculum, Rhegioque expugnato, recta in Provinciam A. C. 1543.

con-

contendit, & Tolone consedit, ut quarum rerum causa Regis accitu eo venerat, earum mandata ab eodem ibi exspectaret. Cæsar in Belgas profectus erat, ut Geldrensium Reguli, qui ab ipsius imperio defecerat, comprimeret audaciam. Careadinus una cum exercitu Regis ad oppugnationem Nicææ se contulit. Oppidum cepit; arx tamen munitissimo loco posita ejus conatibus egregie obstitit, a qua, maxima re infecta, Tolonem se recepit, cum audisset Alphonsum Davalum cum copiis, quas habebat firmissimas, propediem subsidio loci adfuturum. Eodem tempore Sanremium, oppidum Genuensium, cum maxima piratarum manus, Careadini classem insecuta, ad id oppidum oppugnandum summa vi contendisset, Lucæ Spinulæ virtute egregie defensum est.

Rex Gallorum, qui acerbam iracundiam, qua in Genuenses multis annis exarserat, iis condimentis indulgentiæ atque humanitatis mitigaverat, quæ demonstravimus, quo eos sibi arctioribus amicitiæ vinculis adjungeret, petiit a Senatu, ut Legatum perpetuum ipsius nomine in urbem reciperet: is tum erat Aloysius Alamannus, civis Florentinus, Regi ob politissimam ipsius doctrinam gratissimus: secundo loco postu-

postulavit, ut ne prohiberet, quo minus tum ministri sui, tum ii qui secum erant fœdere conjuncti, Liguriæ portubus uterentur: postremo pecunias poposcit, æquum ratus, cum Genuensium facultates Cæsari, immo vero prope omnibus paterent, ut ne ipsi uni usus occluderetur. Ad hæc Senatus ita respondit, quod ad Legatum recipiendum pertineret, id se minime quidem recusare, præsertim cum id sibi valde esset honorificum, quod ad quam civitatem Legati mittantur, illi splendor atque auctoritas attribuatur; sed tamen vereri, ne ea res aut contentionem inter Regium & Cæsaris Legatum, aut dissensionem inter cives esset allatura, quorum utrunque maxime sibi vitandum statuebat: Rempublicam Genuensem liberam quidem illam esse, attamen novam, & ita Cæsaris rebus adjunctam, ut ipsius habenda ratio esset in primis: proinde videri sibi super hujusmodi re diligentius considerandum. Porro quod ad suorum accessum attinebat, non eum esse, aut unquam fuisse Genuensium morem, ut portubus suis quemquam prohiberent; quin immo solere, quicunque ad se commeant, & comiter accipere, & quibuscunque rebus possent, juvare. Propterea non esse cur Rex pro ministris suis id

poſceret, quod eis fuiſſet amiciſſime ſemper expromtum. Tantam vero Turcarum claſſem ſe nullo pacto adduci poſſe, ut portubus accipiat, quod id officium, præterquam quod impium, nimium eſſet cum periculo conjunctum, atque id Regem pro ipſius ſapientia non iniquo animo ferre debere. Poſtremo de pecuniis vehementer ſibi moleſtum eſſe quod gratificari illi minime poſſent, propterea quod Genuenſium perquam tenue eſſet ærarium, atque id temporum difficultatibus exhauſtum; pecuniam, qua Cæſar ſit uſus, eam fuiſſe privatam nonnullorum civium, qui beneficii ſui cauſa ei commodarint; ejus autem pecuniæ non eſſe Senatus auctoritatem. Ita cum eſſet reſponſum, miſſuſque ob hanc cauſam Benedictus Centurionus in Galliam Legatus, haud ſatis æquo animo res fruſtra tentatas Rex dimiſit. Turris Phari, quæ præciſo ſummo dorſo humiliter admodum inſurgebat, ad eam altitudinem perducta eſt, faſtigii dignitate ornata, quam nunc videmus.

A. C. 1544. Careadinus, qui nimium in Provincia elangueſcere res videret, ineunte vere claſſem ſuam, ut Conſtantinopolim rediret, Paulinum Oratorem Regium, & Bernardum equitem Hieroſolymitanum, & ſex præ-

præterea triremes Gallicas secum abduxit, multisque locis, antequam Italiam relinqueret, depopulationem intulit: in mari Ligustico Savonensium navim mercibus onustam cepit. Genuæ interea omnia tuta atque tranquilla, summaque annonæ vilitas. Ad Andream Doriam aureos nummos mille & quingentos misit, quibus Dracutum captivum redemit, quam liberationem utinam non impetrasset; nam is postea majorem in dies calamitatem Genuensibus intulit, &, sicut leo a cavea missus, fuit indomitus, totoque mari sæviit impius, & maxime pertimescendus. Initio mensis augusti ad novum Petri Strozii adventum civitas in armis excubavit. Nam cum is paulo ante cum aliis bello peritis ducibus, ornatissimo exercitu, in Subalpinos contenderet, fortunaque parum secunda cessisset, nulla interposita mora Mirandulam regressus, ibi novas copias comparaverat, rursusque in Subalpinos proximos Genuensium montes, Vallemque Porciferam ferebatur, laudandus ab animi moderatione, & quod ab omni injuria maleficioque temperavit.

Interim Cæsar, qui Galliam armis urgere non desistebat, & tribus maximis oppidis captis, usque adeo illud in regnum irruperat, ut parum abesse a possessione to-

tius victoriæ videretur, ad pacem descendit. In pacis conditionibus, quoniam fama ferebatur Cæsarem Carolo Regis Gallorum filio Mediolani imperium concessurum, visum est Senatui maximam curam adhibendam, quo pacto ea res transigeretur, scilicet ut Genuensium jus dignitasque incolumis conservaretur. Ob eam causam Vincentius Furnarius ad Cæsarem legatus est, juvenis suavitate morum atque ingenii, omnique officio ornatissimus.

A. C. 1545. 1546. Sequuntur anni duo, quibus Joannes Baptista Furnarius Dux Reipublicæ fuit. In his actiones nullæ sunt, quæ mihi materiam ad scribendum suppeditent; alter interioris portus instaurationem habet, quem portum diuturna maris terræque colluvie oppletum Gaspar Grimaldus Bracellius, Paulus Saulius Casanova, & Cataneus Pinellus Ædiles, cloacis, quæ eo influebant, alio aversis, purgato alveo, scopulisque effractis, ut aquam pedum in altitudinem XVI. introducerent, optatissimum triremibus ad hibernos tempestatis incursus perfugium, mensibus quatuor restituerunt: in altero Joannis Aloysii Flisci consilia de Republica occupanda inita sunt: quam totam rem pluribus verbis exponendam rejicio in sequenti libro.

J A-

JACOBI BONFADII
ANNALIUM GENUENSIUM
AB ANNO MDXXVIII.
RECUPERATÆ LIBERTATIS
USQUE AD ANNUM MDL.

Liber Quartus.

Omnes homines, qui tranquillam beatamque in terris confectantur vitam, fummopere eniti oportet, ut in ea traducenda naturam ducem, tanquam Deum, fequantur, eamque in rebus etiam agendis fæpenumero confulant. Quo magis tritæ, jamque omnibus auditæ eorum funt improbandæ querelæ, qui illam in nobis accufant. Non enim eft cur imbecillos nos quifquam vocet, qui in omnibus dominamur animantibus, aut ævi brevis effe dicat, quibus fingulari quadam conditione præditis ad aliam meliorem vitam fit properandum. Et profecto dum hac in inferiore mundi parte verfamur, quafi in currum mortalitatis impofiti, non tam laborare debemus, ut vivamus diu, quam ut, quandiu vivimus, optimi fimus, affignatum-

que nobis vitæ ſpatium rectiſſime conficiamus. Cui rei ſi pro ſe quiſque diligenter operam daret, nimirum id etiam aſſequeretur, pro quo minime laboraret, neque interim magis ſorte, quam rerum naturalium documentis, virtuteque regeretur. Sed præterquam quod per ambitionem atque ignaviam bonas artes animi & corporis negligentes ætatem agimus, opinionum pravitate abducti aberramus longe, mentemque a tacitis naturæ ipſius præceptis prorſus avertimus; quæ ut ſemper, atque ab omni parte juvet humanum genus in iis etiam rebus, quæ gignuntur e terra, non modo ſe parentem optimam præbet, atque altricem, verum etiam quaſi magiſtram vitæ ac morum omnibus proponit. Id nos ſcilicet parum attendimus: at non ita olim Hebræi, atque Ægyptii, qui propterea ſapientiſſimi omnium mortalium habiti ſunt.

Uno nunc (quanquam in humili re) exemplo contentus, cetera, quæ altiora atque expreſſiora ſunt, prætermittam. Malo punico quis non videat (ſi modo id accurate contempletur) rem contineri præſtantiſſima quadam ratione nobilem atque admodum ſalutarem? mihi quidem ipſius rationem cum animo cogitanti, optime in

eo

eo Reipublicæ formam impressisse videtur ipsa natura. Etenim acini illi, quos grana vocamus, cortice tanquam muro circumsepti, æquales, & sicuti gemmæ perlucidi, atque inter se certis ordinibus & pari quasi consensione copulati, maximam mihi vim habere videntur ad docendos exsuscitandosque homines in eam cogitationem & curam, ut illum sibi deligant civitatis statum, in quo æquali jure vivant, & aperto pectore concordique inter se benevolentia conjuncti, eadem sint ad se tuendos communesque fortunas conservandas voluntate. Porro cum civitatis anima sit ipsa justitia, tenuis intersita membrana, quæ ad eorum conservationem pertinet, subamara illa quidem, sed candida tamen, commode nobis refert quandam justitiæ similitudinem; extrinsecus autem summam in partem imposita corona nonne apertissime monet, eos Reges esse, qui ad civilem cœtum ita consociati æquis legibus vitam traducunt? Et revera qui amplissima in civitate placida æquabilitate compositi, atque ab omni metu soluti, nihil dicunt, aut faciunt, nisi libenter & cum libertate, ii vel soli, vel maxime digni sunt, qui Reges appellentur. Postremo augustum hoc sanctumque concordiæ simulacrum ea est insignitum figu-

ra, quæ eſt omnium pulcherrima, & propria corporum cœleſtium, nimirum ut intelligamus, hujuſmodi civitatum conjunctionem felicitate proxime ad Cœleſtes accedere. Qui unius imperium laudant, recte illi quidem, ſi vel concordem multitudinem, quæ inſtar ſit unius hominis multas manus multoſque pedes & ſenſus habentis, vel legum prudentiam dicerent, quæ ſcilicet ab uno juſtitiæ fonte manant; alioquin aut non legiſſe videntur, quæ Deus Iſraelitis reſponderit, cum ab eo Regem expoſcerent, parumque attendunt, quam male tuta regula ſit ſoluta unius hominis voluntas, qui ceteris præſit, aut commodi ſui cauſa Principibus aſſentantur, faciuntque impudenter, cum vel Solis, vel Dei ſimilitudinem ad unius hominis imbecillitatem revocant, & nimis anguſte, vel dicam injurioſe, de reliquis hominibus ſentiunt, quibus præſtantiorem rationis adimunt dignitatem. Sunt omnes omnium animi excellentia naturæ atque originis pares, vi cogitationis atque conſilii impares; quatenus vel terrenis, quibus ſinguli concluſi ſunt, corporibus opprimuntur, vel diſſimilem cultum accipiunt, qui cum non ad intelligendum ſolum, verum etiam ad agendum & imperandum e cœlo in orbem

terræ

terræ ad tempus dimissi sint, injustissimum videri debet, si proprio officio & munere in rebus publice administrandis defraudentur; & cum seorsum unusquisque aliqua sit ex parte mancus atque imperfectus (nam, ut aliquis absolutæ virtutis & prudentiæ sit, in hominis naturam non cadit) perspicuum est, ex conjunctione multorum, & sententiarum communicatione tutiori prorsus judicio perpensum iri, sive quid jubendum erit, sive vetandum. Interea civilis prudentia late in plures diffunditur, Resque ipsa publica bonorum virorum ac laude excellentium fœtum suscipit uberiorem, & optimi civis virtus pulcherrime efflorescit modeste parendi, recteque imperandi vicissitudine: cujus egregii temperamenti rationem sanctam illam antiquitatem, quæ sapientiam multis rerum fictarum involucris texit, facile adducor ut credam, in Castore & Polluce voluisse significare, quorum stellæ alterno sibi officio ita cedunt, ut una occidente, altera oriatur. Fratres, & salutares navigantibus, filiosque Jovis eos appellavit, quod hujusmodi cives si fraterno pioque inter se amore devincti patriam, variarum perturbationum æstu persæpe fluctuantem, quocunque possint consilio & studio adjuvent, atque confer-

ſervent, cum excedunt e vita, a ſupremo rerum Patre vocantur ad immortalitatem. Talem Reipublicæ formam, & divini illius ſimulacri, de quo principio dicebam, ſimilitudinem quandam Genuenſes ſibi cum conſtituerint, enimvero maxime iis lætandum arbitror, & propterea longiori fortaſſe oratione, quam locus requirebat, in hujus argumenti rationem progreſſus ſum, vel ut eos felicitatis, qua perfruuntur, admonerem, vel ut Reipublicæ gratularer, vel denique ut omnium animos arctius ad concordiam conjungerem, & ad hanc libertatem retinendam magis excitarem. Neque profecto dubitandum eſt, quin hæc civitas bonorum omnium affluentia lætior in dies, atque fœcundior, & ab omni fortunæ concuſſu tutiſſima ſit futura, ſi in hac ſapientiſſima vitæ ratione ſecum ipſa ex omni parte conſenſerit. Id ſi adhuc cuique dubium fuit, nuper graviſſimo maximeque memorabili Joannis Aloyſii Fliſci facinore, quo trepido tumultu concuſſa omnia contremuere, omnibus apertum eſt; cum horrenda in nocte, quæ extremam libertati diem, luctuoſiſſimumque urbi exitum attulerat, manifeſtum Dei auxilium & numen affulſiſſe vidimus. Igitur, poſtquam hujus Reipublicæ regendæ ratio, a quibus ſit orta

prin-

principiis, & quas progreffiones ufque in hodiernum diem fecerit, tribus fuperioribus libris abunde perfecuti fumus, de Joannis Aloyfii Flifci conjuratione, quam veriffime fieri poterit, ingrediemur deinceps fcribere.

Genuæ ex magnis Italiæ urbibus in primis clariffimæ Turriliana Flifcorum familia plurimum floruit, & vetuftate, & genere, illuftriumque hominum fplendore nobiliffima illa quidem, verum ad moderationem civilem minime temperata, & ad factionem ac vim cum multitudine hominum, qui fub ipfius imperio erant, tum ftudio ac voluntate maxime promta, atque propenfa. Hac e ftirpe ortus Joannes Aloyfius vim a natura & moribus infitam altitudine animi, vel potius feritate, longius promovit; nam (ut ego quidem accepi) majores fui eatenus contentione progrediebantur, quoad in civitate divifa auctoritatem ipfi quoque fibi honoribus confequendis amplificarent, idque dum fiebat, nullius fere civis falus periclitabatur. Hic vero ad explendam animi libidinem præceps eo prorupit, quo nullus antea, per fcelus, & cædem, ac fanguinem aggreffus occupare Rempublicam; dignus profecto, cui vel natura motus animi daret quietiores,

res, vel, quos natura dederat, regeret ratio, ad sanioraque consilia converteret, & ad verum decus. Erat facie admodum decora, & sive tractaret arma, sive cursu fatigaret equos, quibus in exercitationibus frequens erat, corporis viribus, & dignitate maxime spectandus, in congressionibus perhumanus, & dulci quodam splendore naturæ, amabilique hilaritate gratus, atque jucundus, ut, quod de Alcibiade Atheniensi legitur, facile alliceret omnes in amorem sui. Hæc quæ in quovis privato homine fuissent illustria, & propter ætatis florem, & propter dignitatem nominis, atque fortunæ longe in eo splendidiora videbantur. Erat enim Lavaniæ, ut nunc parum latino sermone loquimur, Comes, habebatque oppida sub potestate ac ditione sua subjuncta; quæ dignitas morte Sinibaldi patris ad illum, dum puer esset, hæreditario jure pervenerat. Quo etiam factum est, ut laxissimas habenas adolescentiæ in eam partem, quæ libuisset, maturius quam oportebat, effuderit; solers ingenio, nimis alto animo, varius, laudis appetens, sed multo maxime potentiæ avidus, atque imperii. Habuit ille quidem artium liberalium magistros, & vivendi præceptores optimos, tutoresque rerum suarum gravissi-

mos

mos viros, quorum consiliis atque doctrina ad ea studia, quæ virtutis sunt, & ad præclaras actiones dirigeretur. In iis fuit Paulus Pansa, qui & apud illum vivebat, vir, si a literis ac doctrina spectetur, politissimus, si a vita & moribus, integerrimus; sed tamen contra habuit in intimis ac domesticis suis nonnullos perditos homines, qui tenerum illius ingenium de via, quæ ducit ad rectum, turbulentis improbitatis erroribus avocarunt. Fere autem id in communi vita videmus usuvenire, ut non tanta sit vis virtutis in suadendo, quanta est improbitatis; illa enim sola nudaque est, hæc vero multarum rerum, quæ sensus movent, induta simulacris, una secum cupiditates advocat, atque iccirco in nobis est persæpe superior. Creditum est etiam, matrem ejus educationi non mediocriter obfuisse, quæ majori fortuna quam prudentia prædita, illius animum amaris agitare verbis sæpe solebat, modo illum ignavum inertemque appellans, modo coram ipso dolenter atque iracunde conquerens, quod eum in civitate locum non teneret, qui jure debebatur, & quod de domesticæ dignitatis gradu multum excidisset. Nam superiori tempore cum civiles vigerent dissensiones, majores sui honori-

bus

bus ampliſſimis abundaverant, & præſenti concordiæ ſtatu certos pecuniæ fructus a Republica Sinibaldus pater, quoad vixit, habuit honoris cauſa; quibus ille beneficiis atque ornamentis cum careret, enimvero ferendum mater non putabat, eratque, ut dixi, in filii animo, tanquam in ulcere unguis.

Itaque vel a prima ipſius adoleſcentia dare cœpit, quam male animatus eſſet, maximum documentum. Nam cum Cæſar Fregoſius, & Caninius Gonzaga abhinc annis XI. ad hanc urbem oppugnandam diverterunt, hujus cum illis conſpirationem ex literis interceptis deprehendit Alphonſus Davalus; quo ex crimine haud ſatis præclare cum eo eſſet actum, niſi Andreas Doria patrocinium ſuum interpoſuiſſet; cujus auctoritate & gratia factum eſt, ut eum Cæſar beneficiis auxerit, conſtitueritque, quo magnæ potentiæ, ſummæque nobilitatis adoleſcentem ſibi magis adjungeret, ut illi ſingulis annis duo millia aureorum nummûm ex ærario Mediolanenſi dependerentur. Ille tamen ea in ſorte minime acquieſcens aliud ſemper ſpectabat, dicereque inter amicos familiariter interdum ſolebat, *ſi vita non deſtitueretur, aut eſſe res ſuas everſurum funditus, aut ſe in excel-*

celsiori fortunæ loco collocaturum. Et cum Petrus Strozius annis abhinc quatuor per vicinos montes cum exercitu in Subalpinos contenderet, cum eo consensisse dicitur, neque destitit (ut postea compertum est) per internuncium consilia communicare, quæ ad urbem occupandam pertinebant. Ceterum, quo minus facinus tentatum sit, ea res impedimento fuit, quod eo die Bernardinus Mendozius magnum Hispanorum numerum triremibus suis Genuam advexerit. Progrediente igitur ætate illum quotidie acrius incendebat ambitio, ambitionem sequebantur sumtus profusi, reique familiaris parum attenta consideratio; quibus rebus fiebat, ut ære alieno semper esset oppressus, cum etiam pensio Cæsaris (quam supra dixi) minime solveretur. Hinc agitabatur, ardebatque cupiditate rerum alienarum; angebatur mirum in modum, quod nonnullis civibus, quibus dignitate anteibat, ceteris rebus esset inferior, eosque videret auri atque argenti supellectile, atque iis ornamentis, quas vitæ delicias vocant, longe excellere, beatissimosque numerari. Verum ante omnia obversabatur ei ante oculos Janetini Doriæ florens fortuna, quam in dies videbat amplificari. Hunc impigro juvenem ingenio

pau-

paucis ante annis Andreas Doria suis triremibus præfecerat, & mox, spectata ipsius virtute, summa Cæsaris voluntate successorem sibi constituerat. Itaque tantam hunc causam habere celebritatis & nominis, hunc esse potentem, claroque honore per urbem incedere, iniquo ferebat animo, acerrimo dolore conscindebatur: quem sane dolorem incendebant magis etiam quædam pestes hominum, qui maligne omnia interpretabantur, multaque ad eum deferebant, quæ a Janetino aut facta, aut dicta contra illius existimationem esse viderentur. Addebant præterea, ejus auctoritatem hoc Reipublicæ statu minorem in dies futuram, & post Andreæ Doriæ obitum, qui jam erat summa senectute, in unius Janetini potestatem omnia recasura: præterea secunda oratione animum ipsius magis extollere, hortarique non desistebant, ut ne exspectaret id tempus, sed mature anteverteret, sibique consuleret.

His fere Fliscus (sicuti ego accepi) stimulis concitatus omnem animi impetum in hanc cogitationem, curamque convertit, ut alto facinore patrato ad summas opes emergeret, seque Regi Gallorum adjungeret. Quanquam fuere, qui hujus suscipiendæ deliberationis consilia Roma ex

altio-

altioribus etiam profluxisse fontibus existimarint, atque hæc quidem fama valde percrebuit; temere autem, an ex vero, nobis non est compertum, & quod ambiguum est, non videtur pro certo sumendum. Habebat Petrus Aloysius Farnesius, Dux qui vocabatur Placentiæ, Pauli III. Pontificis Maximi filius, triremes quatuor: eas Fliscus, cum Placentiæ aliquot dies fuisset, eo suasore atque impulsore, pretio sane tolerabili mercatus est ea conditione, ut Pontificis stipendio ad eas armandas uteretur. Genuam cum reversus esset, & emtionem illam Pansa, si integrum esset de ea consulere, non satis sibi probari diceret, adduceretque rationes, in quibus illæ erant in primis justissimæ, quod ipse navigaturus non erat, & alteri id negotium committere satis illi tuta ratio minime videbatur, vel quod, cum grandem pecuniam deberet ad xx. millia aureorum nummûm, novo rursus & multo sane majori ære alieno sese opprimere, neque utile, neque honorificum existimabat; respondit esse bene sperandum: se pio justoque officio adductum, ut id faceret, nempe ut fratrum fortunam sublevaret, quibus per eas triremes ad dignitatem & gloriam aditum erat patefacturus. Romam mense majo pro-

 fectus,

fectus, a Pontifice Maximo quæ voluit; facile & insigni cum indicio benevolentiæ est consecutus; nam ad quatuor triremes armandas stipendio illi decreto, Hieronymus ipsius frater iis triremibus officioque maritimo Pontificis nomine præpositus est.

Quibus rebus ex sententia confectis, altius jam erectæ cupiditati suæ elata cogitatione velificans, multaque animo movens, quod ei gravissimi auctores prolixe de Regis Gallorum voluntate promiserant, firmissimamque spem fecerant fore, ut, si se Regi adjungeret, quascunque vellet præmiorum concessiones obtineret, quintili mense Montovium rediit, totamque æstatem in prædiis suis consumsit, venationes, quibus admodum delectabatur, amœnitate locorum secutus. Interim tamen earum regionum homines honesta timoris simulatione, quod novum Placentiæ dominum nova sibi regna quærentem finibus suis imminentem timendum esse diceret, ad arma exercenda excitabat, assidua mentis sollicitudine anxius, & in altis consiliis cogitationum suarum consequendis semper occupatus. Erant horum consiliorum conscii tres, quorum fidei atque calliditati Fliscus magnopere confidebat, Vincentius Calcaneus Varesius, quem fidelem ad cubiculum custo-

ſtodem, & non incautum ſatellitem cupiditatum ſuarum a primis annis ſecum habuerat, Raphael Saccus Savonenſis Juriſconſultus, quo reſponſore ac judice utebatur in dirimendis controverſiis eorum hominum, qui ſub ipſius juriſdictione erant ſubjuncti, & Joannes Baptiſta Verrina civis Genuenſis, qui, cum ædes haberet in Cariniano Fliſcanis proximas, Fliſci amicitiam appetiverat, ut ope præſidioque innixus potentis amici ſpem ambitionemque ſuam altius efferret: quam facile aſſecutus, mutuaſque illi pecunias credens, in eam jam familiaritatem pervenerat, ut rei illius familiaris curationem magna ex parte ſuſciperet, illique in intimis deliberationibus ſemper adeſſet omnium conſiliorum particeps atque adjutor.

Ineunte hyeme in urbem ingreſſus, ſolerti miroque ingenio aggreſſus eſt ſuum negotium agere, & opportunum ratus novas ſibi amicitias comparare, in eam rem diligentiſſime cœpit incumbere. Demonſtravimus alio loco eos, qui hujus Reipublicæ formam conſtituerunt, quo calamitatum fontem, quatenus fieri poterat, e civitate tollerent, conſtituiſſe, ut ex omnibus civibus, infimis, mediocribus, & ſummis, unus duntaxat ordo, vel potius unum

M 2 cor-

corpus conficeretur, sanxisseque, ut omnes pari jure censerentur, appellarenturque *Nobiles*; ne, si dissimilitudinum appellationes & dissidiorum causas quærerent, & qui populares se dici vellent, unam in partem, & qui optimates, in alteram omnia traherent, infelix Reipublicæ corpus, idest semetipsos, crudeles impiique dilacerarent; atque ut oculi, manus, & pedes, etiamsi in hominis corpore dissimili loco positi sint, nulla tamen inter se concertatione discrepant, ita voluerunt, quanquam inter eos aliqua videretur vel fortunæ, vel generis dissimilitudo, ut omnes tamen suo loco, quasi statione a Deo illis attributa, contenti concordissime ac felicissime viverent. Et si qui præstantiorem sibi honoris locum, tanquam oculorum sedem, in civitate peterent, iis potissimum deferri voluerunt, qui de Republica bene merendo, vel rebus foris præclare gestis, vel domi civili virtute ceteros superarent. Fliscus, qui sciebat consuetudinum vi, opinionumque perversitate depravatam esse hominum naturam, ad hanc conjunctionem dirimendam aggressus, plerosque ex ea nobilitate juvenes, qui se populares antea dici volebant, amicitia comprehendere cœpit, ex iis nonnullos in familiaritatem suam blande accipere,

re, partim tueri officiis, aliis benigne polliceri, ab aliis vel fidem accipere, vel pecunias mutuas sumere; atque ita, ut erat mente acri atque vigenti, variis consiliis atque artibus eorum animis illabens, & si quæ dabatur in sermone facultas vocandi in odium atque invidiam veterem nobilitatem, hanc libenter arripiens, eorum voluntates ad id facinus, quod ipse secum agitabat animo, sibi accuratissime præmuniebat. Urbanæ item multitudinis & tenuiorum benevolentiam eodem blanditiarum artificio collegisse dicitur. Etenim, sicuti ab iis accepi, qui id probe norunt, Consulem eorum opificum, qui textrinam exercent, quorum Genuæ magna frequentia est, cum forte obvium habuisset, interrogare, ita fere ut fit, familiariter cœpit, satis ne res ex sententia cederent, quem quæstum facerent, atque homines sui ordinis quam facile vitam traducerent. Ad hæc cum respondisset, haud satis præclare secum agi, artes jacere, artificesque propter difficultatem temporum summa rerum inopia conflictari; tum ille homini addere animum, fronte atque oculis miserari illorum vicem, præterea amantissime polliceri, se, quibuscunque rebus posset, eorum incommodis non defuturum; manda-

vitque, ut quos ille existimaret inopia graviter oppressos, probosque homines, eos admoneret, ut ad se accederent. Postero igitur die cum ex eorum numero complures in Carinianum convenissent, quasi misericors pater pauperum, homoque antiqua virtute, certam frumenti mensuram singulis distribui jussit; illudque addidit, fuisse semper in consuetudine majorum suorum, gratuita liberalitate sublevare inopes, eorumque commodis omni ratione consulere; proinde cum iis deesset, unde familias suas alerent, in ære suo existimarent paratum esse ipsorum calamitati præsidium. Conclusit ad extremum, ut id beneficium tectum tacitumque haberent, propterea quod hujusmodi christiani hominis benefacta nullam ostentationem quærerent. Probi homines nova quadam admiratione commoti, incredibilique perfusi gaudio, in eam opinionem discesserunt, ut omni illum amplitudine & felicitate dignissimum existimarent, nomenque ipsius efferrent ad cœlum cumulatissimis laudibus.

Interim ii tres, quos supra demonstravi, ut erant consiliorum omnium conscii & consuasores, ita omnem potestatem & gratiam apud illum occupaverant, sæpeque noctu, sæpe interdiu inter se convenie-

niebant. Pansa, quem jam inde usque a puero præcipuo in honore semper habuerat, & cui consilia concredere in primis consueverat, ferme jacebat, minusque jam familiariter accersebatur; quod ille secum tacitus mirari, neque ei tamen unquam in mentem venit quicquam de tanto facinore, quod illi obscure moliebantur, suspicari. Flisco id primum meditatum erat consilio ita rem gerere, ut urbem Regis Gallorum imperio subjungeret certis sub conditionibus, quæ ad ipsius dignitatem atque fortunam amplificandam pertinebant, earumque conditionum formulam jam perscripserat, & Antonio Fodrato dederat Romam perferendam, ut regia fide atque auctoritate ab iis, qui id præstare poterant, confirmaretur, eique subscriberent. Verum postea consuasorum monitu factum est, ut & Fodratum cum fasciculo literarum ex itinere revocarit, & animum in eam deliberationem traduxerit, ut urbem, urbisque summum, & nullo alterius jure impeditum, sibimetipsi occuparet imperium. Atque hæc quidem plena horroris & immanitatis statuta deliberatio, reique ad optatum exitum perducendæ facultas, Verrina Saccoque disputantibus, ita ab omnibus partibus explicata, facilisque illis

visa est, ut in hanc curam penitus se converterint ea animorum confidentia, ut jam etiam in conviviis, horisque intempestivis, per risum & jocum tanta in re hilare familiariterque nugari consueverint. Et novis confectis amantium nominibus, Genuam in Flisci potestatem futuram tectius alludentes, novoque jam in dominatu triumphantes, grata se collocutionum jucunditate complebant. Nimirum ita fere fieri videmus, ut cum natura duas animis nostris opiniones affinxerit, boni alteram, alteram mali, & quamvis causa potius sit, cur adversos rerum exitus metuamus, quam speremus secundos, rerum scilicet humanarum ita ferente fortuna, ut fluxæ atque fallaces proclivius in adversa labantur, magna tamen pars mortalium spe alliciatur magis, eaque vehementius commoveatur. Credo equidem, propterea quod malum, nisi propinquum fuerit, difficulter credimus, bonum vero, etiamsi sit valde remotum, libenti assensione complectimur, aut certe quod cum spes semper sit cum voluptate conjuncta, qui motus in sensibus nostris unus est omnium jucundissimus, hæc e suo recessu & considerato judicio mentis evocat, augetque animos; qui ubi aucti, & in rem sibi propositam hilari cupidi-

piditate profusi sint, nos tanquam ebrios ad audendum optimeque sperandum facili momento impellunt. Ita illi, quemadmodum dixi, credula se spe oblectabant, & præterea bona fortunasque sibi locupletum civium partiebantur, ad prædamque proponebant.

Est peramœnus intra mœnia clivus, ad eam urbis partem, quæ vergit ad Orientem, qui se longe lateque explicans, plurimisque domiciliis distinctus atque ornatus, hinc lati maris spatia, hinc Albani suburbana, tractumque illum, quem Bisamnis interfluit, pulcherrime prospectat: *Carinianum* vocant. Prima ejus in parte domum laxe, magnificeque ædificatam Fliscus incolebat, quæ urbi amplæ imminens, quasi dominatum petere videbatur. Hinc ille præpotentem urbem, opibus atque omni deliciarum & ornamentorum genere affluentem, magnumque sub oculis positum imperium acerrime contemplabatur, suæque ardenti cupiditati male amico numine inflammatas succendebat faces. Domi parabat arma, pugnæ simulacra una cum fratribus referebat, atque ita iræ impetum, roburque animo colligens, seque omni exercitationis genere tentans secuturo facinori præludebat. Et cum solus erat, horis suc-

cisivis,

tisivis, ut ex iis compertum est, qui eo familiariter utebantur, Neronis vitam, & Catilinæ conjurationem, eumque Nicolai Machiavelli librum, qui *Princeps* inscribitur, persæpe legebat; nempe ut ex ejusmodi lectione ac disciplina, in media etiam barbarie detestanda, fieret ad crudelitatem eruditior.

Descendebat in Fasciolanum secundo aut tertio quoque die ad Andream Doriam, bonorum exemplo, & pristina ipsius consuetudine, invisendum, familiarissimeque consultandum. Præter causas, quæ Flisco erant cum ceteris civibus communes, erant præterea ipsius privatæ multæ atque magnæ, quamobrem Auriam uti parentem veneraretur, omnique observantia coleret; quippe qui civilis hujus concordiæ causa Sinibaldum ejus patrem ornamentis auxerat, ipsum, domumque ipsius ad exitum labentem sustinuerat; & semper quidem auctoritate, sæpe consilio, nonnunquam opportunis temporibus grandi pecunia juverat. Quorum ille beneficiorum regnandi causa oblitus, fraudem & parricidium crudeli mente tegens, gratissimi animi, optimæque voluntatis officium mira simulationis constantia præseferebat. Et profecto incredibile est memoratu, hominem pene

adole-

adolescentem tantum facinus, tantique rem momenti ea moderatione naturæ occultare potuisse, ut Sergius Catilina, si cum hoc comparetur, ne nominandus quidem inter simulatores esse videatur: color ejus in primis egregius, læti oculi, incessus sedatus ac liberalis, quanquam sæpius equo insigni sublimis per urbem ferebatur: idem vultus, eademque in multiplici actionum varietate similitudo. Hac agilitate ingenii odium summum, quod adversus Janetinum susceperat, cujusque aliqua suffusa nota in ipsius ore apparebat antea, totum intra animæ latebras abdidit, & specie quadam amoris insigni hominem adortus, quicquid in illius animo suberat opinionis incommodæ, id prorsus contrivit; &, cum humanissime persalutando, tum domum conveniendo, tum communicando consilia, in ejus se familiaritatem penitus insinuavit, qua sane familiaritate paulo post multo etiam se arctius devinxit, nactus occasionem nuptiarum, quæ secutæ sunt, cum is sororem Julio Cibo in matrimonium collocavit.

Interim ex urbe, quam *Veterem* vocant, ex quatuor triremibus, quas a Farnesio emisse supra demonstravimus, unam ad se adduci jubet, eamque ad prædam in Ægæ-

Ægæum, Joniumque mare se expedire velle simulat, consilii sui causam afferens, quod ad eam armandam stipendium a Pontifice satis certum nondum obtinere se potuisse diceret: cum Janetino seorsum rem familiariter confert, eoque nomine affingit, se ex oppidis suis plerosque evocari jussisse, ut ex majori militum numero, qui manu atque animo promtiores viderentur, deligeret. Contraxerat autem in ædes suas, partim noctu ac dissimulanter, partim interdiu atque aperte armatos homines ad trecentos. Id commentum, quoniam verisimile videbatur, facile illi persuasum est, ab aliis aliud agentibus, & in rebus suis prorsus occupatis, minime animadversum. Cæsar tum in Germania bellum gerebat; in Italia nullus motus; in urbe summa tranquillitas, atque, ut fit in secundis rebus, omnium animi ad lenitatem conversi lætos dies agitabant; exigua ad Curiam præsidia; remissæ ad portas vigiliæ.

A. C. 1547. Præterea Respublica nullum Ducem habebat; nam Joannes Baptista Furnarius, biennio suo confecto, magistratu abierat: Aurianæ triremes in interiori portu conclusæ otium agebant: in iis rari remiges, quod voluntariorum magna pars aberat, propugnatores nulli, custodes perpauci;

quæ

quæ omnia Flisco prorsus opportuna accidebant.

Hoc igitur rerum statu, cum omnia, quæ ad patrandum facinus necessaria existimabat, essent ex animi sententia composita, honesta officii specie perblande atque hilare, uti solebat, Doriam rogat, ut apud se in Cariniano cœnet, idque ab eo impetrat, diemque constituit: eodem una Janetinum, & nonnullos ex primoribus civibus, & præstanti forma fœminas, quasque ei commodum videbatur, invitat. Erat ad pridie nonas januarii constitutus convivio dies, quo comitia, Ducis creandi causa, erant futura, quæ cccc. civibus in Curiam conclusis, in multam noctem semper fere produci solent. Ceterum cum res instituta non procederet, quod podagræ adversa valetudo Doriam lecto affixerat, & Janetino ante præstitutam diem, casu nescio quo, Genua esset abeundum; simul etiam veritus, ne res jam nimis exagitata patefieret, si diutius differretur, consilium mutat, facinus maturat, eique perficiendo secundam januarii noctem constituit. Dies, qui noctem illam antecessit, festus erat: ejus diei majorem partem consumit in ædibus Auriæ, gratissimo sermone arridens ad omnes, atque ad omnem rationem humanita-

nita-

nitatis se jucundissime versans. Janetinum captata occasione familiariter seducit. Narrat sibi esse propositum, nocte insequenti triremem suam eam in expeditionem mittere, quam cum illo proxime communicaverat, rogatque, uti suos admonitos velit, ne e portu exeunti sint impedimento. Ad hæc ille, alto artificio simulatæ rei deceptus, benigne respondet, amicissimeque pollicetur in ea re præsidium suum. Fuit hæc profecto fatalis quædam calamitas; quandoquidem Auriæ quoque mentem certo indicio omnia hominum, rerumque momenta acerrime ponderantis occupavit. Redditæ illi fuerant, & Cæsaris item Legato paucis ante diebus vel horis a Ferrando Gonzaga literæ, quibus commonebantur, uti sibi, atque urbi diligenter caverent, quod e Gallia certior esset factus, Fliscum quendam Doriæ, Reique publicæ insidias, perniciemque machinari. Eas literas illi cum legissent, & præ oculis haberent eum, in quem cadebat suspicio, adduci tamen Auria nullo modo potuit, ut in eo, quem mirifice semper dilexerat, & a quo merito se amari, veroque interioris animi sensu observari existimabat, & cujus in ore purpureum quoddam lumen hilaritatis atque modestiæ semper viderat, tumque insigniter

ter

ter elucere videbat, tantum concipi posse facinus suspicaretur. Fliscus in scelere suo cogendo felix, postquam omnia tuta sibi esse vidit, cum jam advesperasceret, Doriam ægrum atque in lecto jacentem blando verborum lenocinio consolatus discedit, & ne ab usitatæ hilaritatis consuetudine recederet, in via, quæ se amplissimo spatio ante Aurianas ædes ornatissima dilatat, juvenili excitatus ardore, forma insignem, variisque assultibus in auras assurgentem ludibundus ostentat equum, ita spectantium oculos oblectans, eorumque animos jucunda quadam festivitate rapiens in amorem sui. Cum hac animi relaxatione Fasciolanum relinquit, seque recipit in Carinianum. Pansam accersit, mandatque homini, ut, quoniam quoddam sibi negotium esset obeundum, ipse cum Leonora uxore sua interea commoretur; tribus fere domi consumtis horis, rursus in urbem descendit. Vetus est Genuensium consuetudo, ut ab ineunte autumno ad vernum tempus, quoniam cœnas pro ratione temporum in multam noctem differunt, eam interim noctis partem in congressionibus familiaribus, conjunctissimaque vitæ ratione traducant; atque ut communia quædam diversis locis conclavia hominibus commode posita sunt,

quo

quo conveniunt, quæ Græcorum propemodum appellatione a ſermonibus conferendis nomen adepta ſunt, ita matres-familias in ædibus ſuis, prout vel cognationes, vel vicinitates ferunt, grata ſe officiorum viciſſitudine conviſentes, ſuas agitant vigilias, cœtuſque ſuos percelebrant; quæ res in negotioſa civitate ſolatium laboribus affert, temperationemque humanis moleſtiis adhibet, valetque plurimum ad humanitatem, benevolentiamque conciliandam. Hæc noſter Catilina loca atque hos cœtus ſuis ſatellitibus ſtipatus inviſit, omnia odorans, accurataque animi circumſpectione ſingula colluſtrans, poſtremo complures ex ſupra a me commemorata nobilitate florentes juvenes convocat, oratque ut apud ſe in Cariniano cœnent. Laudat ſerenitatem cœli, lucentem lunam, proponitque hilares ludos, & jucundiſſimum ab omni voluptatis genere convivium. Ex iis nonnulli cupide eo proficiſcuntur, nonnulli vero, quod erant quietioris ingenii, non ita libenter; veruntamen alios officii ratio, alios movet hominis dignitas, ut præter naturam & conſuetudinem ſuam ceteros ſequantur. Poſtquam in Carinianum ventum eſt, omnes in unum concluduntur locum; neque ita multo poſt toto animo &

cor-

corpore commotus uxorem adit, & trepidæ, ac nescio quid secum diri infortunii præsagienti, *aut*, inquit, *me non videbis amplius, aut crastina die minora infra te videbis omnia*; summamque rei aperit. Ibi tum illa exanimata, genibusque amati conjugis advoluta, illum miris modis orat atque obsecrat, Pansa preces ipsius adjuvante, *ut tam periculosum consilium abjiciat; sibi imperet, iratamque mentem tanto a facinore flectat*. At ille, qui obduratus animo frangi citius poterat, quam flecti, cujusque præcordiis jam certus additus erat furor, pauca pro causa sua respondens, secreto thalamo conclusam relinquit, mox in cubiculum introgressus, quo invitatos cives concluserat, ad nudam mensam, quæ ibi posita erat, adstitit, eam manu feriens, & præter omnium exspectationem, in hujusmodi fere verba prorumpens. *En*, inquit, *juvenes, tempus fatis volentibus adductum, quod jam diu votis optastis. Patria nobis in manibus est; eam e sæva paucorum potentum tyrannide hac nocte in libertatem sumus vindicaturi. Hæ sunt epulæ, hæc cœna, ad quam vos vocavi, qua nunquam in vita neque vidistis, neque visuri estis honoratiorem. Janetinus Doria, quem intoleranda potentia, novisque opibus auctum supra fines mo-*

ris humani tumidum videtis, jamdudum sibi dominatum, & hujus urbis imperium destinat; idque assentiente Cæsare, cujus rei certissimos auctores habeo, quorum literas vobis aperiam, cum libuerit. Ceterum, quoniam huic rei perficiendæ unum me ante omnia sibi obstare videt, in quo maximum in vestra salute ac libertate defendenda præsidium positum esse intelligit, quod in familia nostra semper fuit, noctes & dies cum animo suo reputat, quibus me insidiis de medio tollere possit. Id quidem semel atque iterum veneno tentavit; ea spe dejectus jam tacite fertur accensus ad vim, ferrumque parat. Jam vero cum vos videatis quantum sibi licentiæ vetus nobilitas quasi suo jure arroget, atque ut cum privatim, tum in Magistratibus primos sibi honores vindicet, vosque despectos habeat, ecquis vestrûm justissimo dolore non accenditur? & tamen multo magis aspera & fœda sunt, quæ exspectantur. Nam si hæc adhuc fuere, quid tandem existimatis futurum, cum istius nobilitatis amplitudo, Janetino dominante, regnum sibi constituerit, & cervicibus nostris acerbissimum servitutis imposuerit jugum? vile vulgus eritis: proinde tantæ, quæ in me, vestrumque in exitium, extremamque patriæ perniciem impendent, ruinæ obviam eundum est. Certum est mihi huic designato tyranno, ipsique Doriæ rerum principi

vitam

vitam eripere , ejusque triremes , mox Palatium occupare , & sublata paucorum potentia , novum popularem statum constituere. Si res eo loco esset , ut de ipsius eventu dubitari oporteret , vos tamen mecum , opinor , pro virtute vestra alacres in id discrimen descenderetis. Nunc urbem tenemus ; delecti milites mihi trecenti sunt , quos hic paratos in armis habeo ; magna pars eorum , qui in Palatii præsidio sunt , mecum facit ; ad portas corrupti custodes a me signum exspectant ; excubat in portu triremis multitudine armatorum paratissima , quibus ætas , animusque vigent ; ex urbanis opificibus , qui mihi parent , mille & quingenti , qui e vestigio ad nos armati occurrent ; aderunt præterea prima luce ex oppidis meis duo hominum millia , totidemque ex Placentia subsequentur ; adversarium nullum habemus ; silet nox ; explorata , fida , tutaque nobis sunt omnia. Vos igitur mecum eritis , non pugnæ comites , sed spectatores gloriæ ; itaque subvenite patriæ ; adnitimini mecum ; vestrasque spes suscitate , quandoquidem quæcunque quæretur gloria & dignitas , ejus in primis , non dicam participes , sed principes futuri estis. Ad has illi horrendas voces perculsi cecidere animis , pavidique obstupuere. Quod ubi ille animadvertit , longe acriorem mentis ardorem spirans , eorum mollitiem & socor-

diam accusavit; perfacilem exploratumque rei exitum demonstravit uberioribus verbis; commemoravit suam erga illos benevolentiam; postremo facti necessitatem proposuit, quod eo jam loci res esset adducta, ut revocari minime posset. Quocirca pauci sane non inviti, ceteri tempore oppressi, spondent se illum, quocunque fortuna cadat, insequi paratos; duobus exceptis, qui ita exhorruere, ut id munus prorsus refugerint, & naturæ, consuetudinis vitæ, imbecillitatisque suæ veniam ab eo precati sunt. Eum in locum cœnulam jubet afferri sine ullo apparatu, quam stantes comederent. Paulo post milites, quos domi inclusos habebat, cogit in arma; civium multitudinem ostentat, illisque auget animos, & pro cujusque conditione hunc atque illum excitans, in omnes partes pugnaci animo curam intendit.

Interea Gigantus Corsus, vir egregia fide & bellica laude insignis, qui in Palatio stationem habebat, in præsidio Reipublicæ collocatus, sensit ille quidem e militibus suis abesse multos, & in Cariniano arma moveri, nec rem tacitam habuit. Sed quoniam in iis, quorum maxime res agebatur, ea pars ingenii, quæ monet ut contra hominum insidias semper vigilemus,

jam

jam penitus erat facili credulitate consopita, illaque recepta opinio de trireme armanda, uti supra commemoravi, suspicionem omnem excluserat, propterea nullus tum fuit accuratæ considerationi locus. Decima jam appetebat hora, & luna, quæ noctis illustrabat umbras, properabat ad occasum, & qui urbem omnesque locos, de quibus suspicari aliquid poterant, exploratum iverant, nunciarant late silere omnia, cum sub arma coactos milites suos jubet silentio procedere. Ipse cum delecta civium juventute in medio se agmine collocat, & ne quis ordine excederet, gravissima sanctione minatur. Duas portas fratribus dispertit, Hieronymo, atque Othobono Fasciolanam; Cornelio autem, materno genere impari, eam, quæ ab *Arcu* nomen habet. Præmittit Verrinam ad triremem suam, qui moneret, ut ad interiorem portum, in quo Dorianæ triremes concludebantur, sensim adnaviget, ibique æneo tormento signum det, quo uno eodemque tempore & conclusas ipse triremes invaderet, & qui ad portas occupandas erant distributi, pugnam inciperent. E clivo cum descenderet, pede prolapsus dicitur concidisse, & propterea paulum hæsisse animo, cum etiam ululatus canis, mœstissimæque

uxoris lacrimas, & susceptam in pulvereo fomite atram flammam, aliaque adversa omina, quæ antecesserant, secum repeteret. *Sed tamen quid animi pendeo?* inquit: *regressum non habet, quo me cunque trahit fortuna, eundum est*; & progressus in Marruphianam viam, in eam descendit, quæ domiciliis tecta, & secundum litus directa pertinet ad interiorem portum, qui tribus quidem ex partibus altis muris concluditur, sed quæ respicit orientem solem a portu Vinario, humili muro interjecto, separatur. Ab hac igitur parte milites aliquot in insidiis dispositi, arrepto navigio, nullo negotio ingredientes, ostium, cæsis custodibus, patefaciunt. Fliscus, qui propinquo loco paulum in via substiterat, propterea quod triremis ad signum dandum nondum præsto erat, moræ impatiens fertur in Deum exarsisse effera vi animi, plenasque horroris & impietatis cæco furore amens effudisse voces; mox clamore auxilium flagitantium audito accurrit, datoque a triremi signo, in portum irrumpit. Complectur militibus locus; triremes occupantur; libertatem Fliscani conclamant. Ad eam vocem exciti remiges alacres prosiliunt, & pro se quisque saluti suæ consulit. Ibi tum ingens strepitus, confusus clamor, & tum

se

ſe ſolventium, tum per tranſtra, remoſque concurſantium præceps impetus horribili terrore omnia complent. Eo in tumultu Fliſcus dum a Prætoria trireme ad eam, quæ proxima erat, tranſcenderet, vel (quod certiorem fidem accepit) in terram deſcenderet, ut ad alias triremes pacandas occurreret, mobili ponte, per quem ferebatur, ad agitationem triremis dilapſo, in mare, vel potius in parvam languentemque maris aquam præceps decidit, ibique cum tribus militibus, qui una eo concurrêre, infelix vitam reliquit. Ita dirum illud malum, quod longo labore conceptum ea teterrima nox in miſerandum hujus civitatis exitium pepererat, puncto temporis præpotenti altiſſimi Patris dextra in undas effuſum eſt. Ubi nunc ſunt, qui impudentiſſima oratione Dei providentiam tollunt, eumque negant conſulere rebus humanis, & tanquam impii Pharaones, ſuperba mente elati ſuis ſe viribus jactant? Hæc quidem dum erit civitas, cœli terrarumque moderatorem optimum adverſus tantam immanitatem ſe ducem & oppugnatorem habuiſſe, gratiſſima confitebitur, tantique memoriam beneficii perpetuo gratiarum agendarum præconio celebrabit. Horret animus meminiſſe, quæ ille, ſi victor fuiſſet, non ex ſuo

N 4 qui-

quidem, ſed ex unius perditi civis conſilio, ut poſtea cognitum eſt, deſignaverat; atque a tam feri, tamque inhumani facinoris commemoratione refugio. Eodem tempore portæ, quas ſupra commemoravi, cæſo uno aut ad ſummum altero, occupantur. Ad Faſciolanam Janetinus, quam ab amicis cuſtodibus teneri credebat, inſcius dum ad triremes ſuas, unde clamor exaudiebatur, accurrit, repente circumventus interficitur. Eodem impetu non concurſum eſt ad ipſum Andream Doriam opprimendum (quod factu facillimum erat) utpote imparatum, ægrotum, & lectulo ſuo jacentem, propterea quod Fliſcus ita præceperat, veritus, ne ſi militum turba in illius ædes, antequam ipſe adeſſet, ſe conjeciſſet, pretioſiſſimæ Dorianæ ſupellectilis, quam ſibi integram reſervabat, magna pars ab iis militari more compilaretur: at cognito Fliſci caſu adverſariorum animi protinus elanguerunt. Ita ille, in quo uno principe maxime civitatis ſalus nitebatur, præſenti prope ipſa in morte incolumis divina plane providentia ſervatus eſt. Qui circa illum aderant intimi familiares, cognito Janetini interitu, cum jam omnia in unius Fliſci poteſtatem eſſe collapſa exiſtimarent, nulluſque ſupereſſe videretur urbis defen-

defendendæ locus, ægre equo impositum, adhibita celeritate, Masonum, quod oppidum ab urbe abest decem passuum millibus, advehunt.

Intra urbem ingens ubique pavor, ubique concursatio, confususque armorum horror, & causa tumultus patefacta; nam primo concursu cum alius ex alio causam quæreret, varia afferebantur. Bonifacius Lumellinus, Adami Centurioni admonitu, paucaque interposita mora Christophorus Pallavicinus, & Antonius Calvus in Palatium accurrunt, eorumque Senatorum qui ibi aderant concessu, Jordanum Corsum, & expeditos milites xxv. assumunt, ut quatenus fieri posset, labentibus rebus succurrerent. In compitum Fossellanum regressi, ibi Fliscano agmini obviam fiunt, & cum eo congrediuntur. Primo in congressu ii, quos dixi, milites per amicas noctis tenebras fuga sibi consulunt. Itaque cum magnum hostium numerum pauci sustinere non possent, cedere coacti, uno amisso, ad ædes Adami Centurioni se contrahunt. Ibi tum Francisco Grimaldo, & Dominico Doria, & aliquot præterea civibus assumtis, ad Fasciolanam portam contendunt, ut, de Doria quid actum sit, cognoscant. Lumellinus ad portæ custodes audacter progressus

greſſus capitur; reliqui, nova re perturbati quod portam tenebant hoſtes, & viribus diffiſi in urbem revertuntur; quos tamen idem Lumellinus ex hoſtium numero elapſus paulo poſt aſſecutus eſt. Et jam frequens Senatus, cujus tum princeps erat Nicolaus Francus, quod Reſpublica Ducem non habebat, in Palatium convenerat, & Cæſaris Legatum accerſiverat. Confluxerant eodem multi præterea cives optimi, vel ut commune periculum ſubirent, vel ut proprium vitarent. Ego Joannem Baptiſtam Grimaldum illuſtri virtute juvenem ſecutus, eo ipſe quoque acceſſi. Cum quanto res eſſet in diſcrimine trepide nunciaretur, captas eſſe portas, occupataſque triremes, Janetinum vulneribus confoſſum, & nonnulli ipſum etiam Doriam occubuiſſe contenderent, & jamjam hoſtes imminere pronunciarent; neque certæ eſſent paratæ copiæ, non firmum præſidium, quod, qui in ſtatione eſſe debuerant milites, ad Fliſcum plerique transfugerant: cum hæc, inquam, omnia adverſa concurrerent, multos quidem ſpes reliquit, quod rem ad extremam prope fortunam adductam videbant, ſed tamen conſilio atque animo præſtantem civium laudem non deſeruerunt. Igitur, ut in tam turbida tempeſtate aliquam expedien-

diendæ ſalutis rationem aggrederentur, placuit, ut duo eligerentur cives, qui Fliſcum adirent, ejuſque voluntatem Senatus nomine cognoſcerent; nam de ipſius interitu nulla adhuc fama manarat. Mittuntur Hieronymus Fliſcus, & Benedictus Fliſcus Canevarius. Verum cum non reverterentur, quod hoſtilis terror moram illis intuliſſet, Hieronymus Doria, Cardinalis ampliſſimus, & propter ſacroſanctam dignitatem, & propter cauſam neceſſitudinis, quæ illi cum Fliſco intercedebat, quod Nicolaus filius illius ſororem habebat in matrimonio, maxime idoneus exiſtimatus, perhumaniter id munus ſuſcipit, aſſumtiſque duobus Senatoribus, Joanne Baptiſta Lercario, & Bernardo Interiano Caſtaneo, egreditur, ut hominem conquirat. Verum in itinere ab amicis quibuſdam etiam atque etiam admonitus, non eſſe tutum acceſſum, apertamque ſe in mortem dimittere, ſi progrederetur, re non tentata, magna multitudine circumfuſus in Curiam redit. Ad Palatii fores dum appropinquat, & trepido concurſu milites, qui intus erant, cum flammiferis tormentis intenti ſeſe objiciunt, unius improvidi militis tormento percuſſus Franciſcus Ritius, haud ignobilis civis, limine in ipſo miſerrime concidit. Et jam

dies

dies adventabat : Senatus, qui non aliud ſibi prius capiendum conſilium exiſtimabat, quam cognoſceret, quidnam Fliſcus propoſiti aut voluntatis adverſus Rempublicam haberet, ſimili ratione ſex poſtremo civibus mandat, ut omni adhibita diligentia Fliſcum conveniant. Ii fuere Auguſtinus Lumellinus, Hector Fliſcus, Anſaldus Juſtinianus, Ambroſius Spinula, & Joannes Balianus. Poſtquam ii exiere, præter omnium opinionem rumoris neſcio quid afflavit, Fliſcum interiiſſe; quo nuncio, quanquam parum conſtanti atque incerto, in ſpem, majoremque fiduciam ſe ſtatim omnes exſuſcitarunt.

Quam nefarie ſceleris inceptor de Reipublicæ exitio cogitarat, tam ſtulte poſt ejus occaſum Hieronymus frater rem cogitatam, fruſtraque tentatam ſuſcepit, tametſi revera non magis agebat, quam agebatur. Juvenis minime malus, ſed rerum imperitus, & non admodum acuto ingenio, percurrere urbem cœperat, & ex ante captis conſiliis ſperans animos egentium atque imperitorum facile poſſe commoveri, populum & libertatem conclamabat. Sed fruſtra utrunque; nam neque populus, ut qui jam ex multorum annorum concordia ad Rempublicam adminiſtrandam in unius

erat

erat ordinis ſocietate conjunctus, neque libertas, ut quæ optime ſentiebat ſeſe ad ſervitutem ſub doloſo libertatis nomine revocari, quicquam reſponderunt. Sed, quos dixi, cives magno comitatu ſtipati cum nobile compitum, quod eſt ad templum Divi Syri, deſcendiſſent, ibi conſtiterunt, præmiſſis, qui facultatem colloquendi a Fliſco peterent, ſi quo eum loco reperirent. Ecce ita commorantibus, furens animi, tardumque ventrem trahens adfuit Hieronymus. Primum militum concurſum Auguſtinus Lumellinus ſubterfugit, & tormento petitus fortunæ beneficio ceſſit incolumis. Hector a militibus nonnullis cognitus, placide cum Anſaldo Juſtiniano exceptus, Hieronymum adit, & ab eo quærit, ubinam ſit frater, ut, quæ Senatus nomine mandata perferebat, illi exponeret: *Frater*, inquit ille, *ubi ſit omittite quærere, eumque me eſſe exiſtimate*; ſtatimque ſubjecit, *velle uti ſibi Palatium traderetur, quod ubi in ipſius poteſtate fuiſſet, tum vero eorum mandata, & quid eſſet voluntatis Senatus auditurum*. Ita colloquio a perditis civibus, quos circum ſe habebat, & a quibus tanquam umbra pendebat, interrupto, digrediuntur. Poſtquam hæc ſunt in Senatu renunciata, ex Senatoribus, atque iis, qui in conſilium adhi-

adhibiti sunt, cum pro rei magnitudine variæ sententiæ dicerentur, ut, quid maxime expediret, statueretur, erant, qui dicerent, manu, quæ jam erat coacta, exeundum esse, & cum hostibus confligendum. Contra alii expeditorum militum paucitatem, & universam civitatem ad arma concurrere, summum afferre posse periculum demonstrabant. Præterea non esse temere abutendum civium sanguine: in dissensionibus civilibus plerunque esse animadversum, ut aliquis nullo impellente corruat; quem si urgere velis, sustineas, multoque magis fulcias: & dubiis in rebus quod malum adhibita vis depellere non potuisset, id interdum sanavisse moram: proinde in Palatii sedibus hærendum esse, ibique Reipublicæ majestatem conservandam. Hæc quidem placuit sententia, sed ita tamen, ut ex eo civium numero, qui aderant, XII. constituti fuerint duces, qui exirent, & in sua quisque urbis regione quos possent armatos contraherent, atque in Senatum adhibita celeritate reverterentur, præsto futuri ad ea obeunda, quæ tempus & periculum monuissent.

Hoc in rerum statu introductus est in Curiam Paulus Pansa. Is postquam quæ de patrato facinore norat, breviter exposuit,

fuit, seque ignarum fuisse consiliorum omnium magna cum doloris sui significatione demonstravit, idoneus visus est, per quem ea, quæ Senatus vellet, ad Hieronymum perferrentur. Interim nonnullis amicis, qui Fliscorum inclinatam jam propeque jacentem miserebantur fortunam, tacito studio rem adjuvantibus, factum est, ut de compositionis conditionibus agi cœptum sit. Et quanquam a nonnullis id consilium improbabatur, qui quasi ignominiæ ferendæ loco ducerent, si ullam ab ejusmodi hoste armato conditionem acciperent; tamen cum accurate perpenderetur, qui rerum casus, & quanta ex controversiis oriri consuessent incommoda, & quam magni excitari motus possent, si res esset in noctem deducta, præsertim quod, quæ de Joanne Aloysio varia nunciabantur, in incerto erant, visum est e Republica, Cæsaris Legato id in primis suadente, ab armis discedere, operamque dare, ut metus e civitate tolleretur. Itaque Pansa ad tractandas conditiones ultro citroque missus rem nonnulla quidem sententiarum varietate extractam tandem confecit. Compositionis hæc fuit summa: *Hieronymus ex urbe excederet, & quam militum manum secum habebat, dimitteret: hæc si faceret, Senatum illi ignoscere, neque*

illius

illius unquam facinoris culpam in quæstionem revocaturum. Ambrosius vero Senarega, vir magni consilii & Reipublicæ Secretarius, ad portam Arcus, una cum Pansa, Senatus jussu profectus, decretam a Senatu veniam Hieronymo, ceterisque suis asseclis palam denunciavit. His conditionibus, publica fide interposita, Hieronymus suos ab urbe educit, & Montovium proficiscitur; a Senatu XII. duces militares, qui jam præsto erant, opportunis locis ad custodiam ac defensionem urbis distribuuntur. Eodem prope temporis momento Verrina, Saccus, & Calcaneus usi beneficio triremis, quam conscenderant, desperatis rebus profugiunt, & Massiliam contendunt, secumque nonnullos abducunt, qui primo tumultu ad interiorem portum ab adversariis capti fuerant, atque in catenas conjecti. In iis fuere Sebastianus Lercarius, Manfredus Centurionus, & Vincentius Vaccarius, qui tamen paulo post ad ostium Vari dimissi Genuam incolumes reversi sunt. Ita rebus compositis, cum jam in postmeridianum tempus inclinaret dies, Senatus solutus est, & quicunque eo convenerant, domum discessere.

Instauratis omnium animis, & Senatoribus ad administrationem rerum, quas tempus monebat, summa cogitationum inten-

tentione conversis, Adamus Centurionus, cui in hujus noctis labore testimonium ab optimis viris tributum est egregiæ laudis, totus animo in incommodum, quod triremes acceperant, sarciendum insistit; hujus enim turbidissimæ tempestatis impetus, nulla Reipublicæ parte labefactata, in Dorianas duntaxat triremes effusus est. Gubernatores, propugnatores apparebant nulli; fugerant remiges, & remis, transtris, ceterisque instrumentis omnibus a multitudine egentium, qui ea in rerum colluvione ad prædam accurrerant, ablatis, deserta, dejecta, vastataque erant omnia: sed tamen, summa adhibita diligentia factum est, ut multa eo etiam die recuperata, atque in integrum restituta sint. At pro trireme, cui *Temperantiæ* nomen, recuperanda frustra est susceptus labor. Eam prima luce, cum tumultu omnia miscerentur, servi remiges circiter cc. nomine conclamatæ libertatis excitati, e portu celeriter eduxerunt, & ad oras Libyæ conversi fuga sibi consuluere. Bernardini Mendozæ triremes duæ, quæ tum forte in portu aderant, nullumque passæ fuerant detrimentum, ad eos consectandos missæ assequi minime potuerunt.

Postero die accersitus a Senatu redit

in ædes suas Doria. Nocte vero, quæ alterum diem est insecuta, sedata atque tranquilla omnia; quod certe in tanto ac tam recenti rerum motu fuit admirabile. Benedictus Gentilis, placido ingenio præstantique vir prudentia, Dux Reipublicæ creatur; ita statim urbis facies exhilarata est. Legationes ad Senatum, atque ad ipsum Doriam amicissimi officii causa undique veniunt, seque statim civitas erigit; multique Reipublicæ gratulabantur, cum dicerent periculo, quod supremum ei fortasse impenderat, hoc casu, fatis ita ducentibus, esse defunctam, & post hujus transitum tempestatis fortunam insequentis temporis tranquilliorem futuram; atque ex arctiore animorum conjunctione, accuratiorique rerum prudentia, accessura libertati firmamenta solidiora. Plerosque vero (ut varia sunt hominum ingenia) timidos, ac rebus diffidentes, metum ceteris augere videres: una quidem præter ceteras nox, qua ferebatur conclamando Adurnorum nomine maximam civium manum ad arma descensuram, sollicitudine ac terrore omnia complevit. Illa vero edita in vulgus opinio, Joannem Aloysium minime interiisse, sed triremem conscendisse, eaque in Provinciam esse profectum, vix credibile est, quam

quam pertinaciter hæserit, & ad quam multos dies, vel potius menses, ex tenuiorum animis evelli minime potuerit. Corpus quidem ipsius quarto die postquam in mare concidit, a Palliano quodam inventum est, eodemque loco Doriæ jussu relictum. Non deerant sane, qui dicerent, ignominiæ causa perspicuo aliquo loco laqueo suspendendum: verum, & quod facile fieri poterat, ut ad id spectaculum multitudo concitata tumultuaretur, & quod mediocris animi esse videbatur in mortuum sævire, id non est permissum, duobusque fere mensibus post ex eo loco noctu sublatum, avectumque longius in altum demersum est.

Postquam Respublica Ducem, suamque formam habuit, Ceva Doria legatus est ad Cæsarem missus, ut de totius conjurationis negotio, deque Reipublicæ Genuensis egregia erga illum fide Senatus nomine certiorem eum faceret. Et quoniam undique fata circumstare videbantur, blanda calamitatis comes est imminuta securitas, excitataque in omnes partes diligentia, auctaque præsidia, pauloque post octo Viri creati sunt, qui, si quid in Republica tanquam in navi tempestatibus agitata ipsis videretur aut a principio male constitu-

 tum,

tum, atque compactum, aut postea in illam infusum, quod ad concordem civitatis statum conservandum vel tollere, vel corrigere opportunum existimarent: id accurato consilio animadverterent, ad Senatumque referrent. Ex oppidis, quæ sub Flisci imperio fuerant, duo sunt a Republica pro jure suo recuperata, cui expeditioni Paulus Monelia, & Manfredus Centurionus præfuere: cetera Cæsaris nomine a Ferrando Gonzaga occupata sunt.

Hieronymus Fliscus, uti supra demonstravimus, cum asseclis suis Montovium se contulerat, ibique rebus omnibus, quæ ad propugnationem necessariæ videbantur, se communiebat. Othobonus, Massilia, quo triremi confugisse diximus, relicta, modo Mirandulam, modo in Galliam excurrens, novas res moliri, & præsidia conquirere non desistebat. His de causis Senatus qui in ulciscendis Reipublicæ injuriis remissior erat, acrius in illos intendere cœpit animum, revocataque in controversiam est paulo ante facta compositio, qua Fliscis, atque iis qui una contra Rempublicam arma sumserant, ignoverat. Consulti super ea re Jurisperiti, quorum prudentia dubiis in rebus Senatus uti solebat, illius actionis approbationem jus Senatoriæ sententiæ non

ha-

habuiſſe judicaverunt, legitimoque jure poſſe reſcindi, vel quod tum cum eſt facta, Senatores ad numerum non eſſent, vel quod turbulente ac neceſſario, formidoloſiſſimiſque Reipublicæ temporibus ita flagitantibus, id captum erat conſilium. In hujus judicii ſententiam cum his rationibus, quas commemoravi, illa quoque cauſa Senatum deduxit, quod in eam partem propenſus erat Andreas Doria, cujus, cum in Senatum veniſſet, ſuper tentati facinoris atrocitate graviſſima fuit oratio. Itaque datum eſt hoc auctoritati ac meritis, dolorique clariſſimi viri; eoque factum eſt, ut id decretum, perpaucis adverſantibus, ſit abrogatum. Mox everſa Fliſcorum domus, quo tam ſceleſtum facinus loci memoria notaretur, ipſique & nonnulli præterea cives, qui cum illis conſenſerant, exſilio mulctati.

Relinquebatur Montovii arx, multiſque de cauſis viſum eſt Senatui omnibus modis huic rei ſtudendum, ut in Reipublicæ poteſtatem redigeretur; quarum illa fuit juſtiſſima, quod cum pene in civitatis cervicibus poſita eſſet, omnium, quæ ætas noſtra viderit, natura atque opere muniſſima, maximum ab ea periculum imminebat, ſi vel in potentiſſimi alicujus adverſa-

rii ditionem perveniſſet, vel perditorum hominum ex cæde atque ex præda viventium fuiſſet receptaculum. Hoc ab omnibus probato conſilio, mittitur Paulus Panſa ad Hieronymum, ad quem loci illius hæreditas pertinebat, qui ei Senatus voluntatem demonſtret, hominique perſuadeat, quæ rationibus ipſius conducere maxime videbantur, nempe, ut quam commodiſſima conditione, quæ a Senatu ferebatur, accepta, ſine ulla contentione ex arce cederet, pro qua offerebantur aureorum nummûm quinquaginta millia. Conditionem recuſavit Hieronymus, quanquam etiam atque etiam admonitus illum, ſi id negligeret, in diſcrimen omnium fortunarum, vitæque venturum, tamen in ſuſcepta ſententia perſtitit; illudque addidit, *non jam eam arcem in ſua eſſe poteſtate, ſed potentioris Domini*, Regem Gallorum innuens, uti ea opinione & ſpecie Genuenſes ab oppugnatione tentanda deterreret. Poſtquam Senatus legitima via ad jus illius arcis ſe pervenire non poſſe intelligit, ad vim atque ad arma deſcendit. E Senatoribus duo deliguntur, qui militari conſilio præſint, Chriſtophorus Grimaldus Roſcius, & Leonardus Cattaneus, nullaque interpoſita mora, curata ad eam expeditionem pecunia, circiter

ter armatorum hominum duo millia eo mittuntur, quæ copiæ, & obſeſſos corona cingerent, & ſi qua forte hoſtilis acies eis ſubſidio veniret, reſiſtere, aditumque prohibere poſſent. Rerum adminiſtrationi Dominicus Francus, & Dominicus Doria præfuere. Summam imperii tenuit Auguſtinus Spinula, vir magni conſilii, reique militaris peritiſſimus. Eodem tempore Lamba Doria, Bernardus Lumellinus, & Gabriel Monelia in agri Genuenſis fines quoquoverſus profecti earum regionum homines contra externa auxilia, ſi qua ſe oſtendiſſent, & ad omnes caſus, quos fortuna ferre poterat, paratos in armis habuerunt. Viarum anfractus, imbreſque aſſidui convehendis Montovium majoribus tormentis maximam difficultatem effecerunt, atque in ea re aprilis menſis totus poſitus eſt.

Moritur interim Franciſcus Gallorum Rex, & de Caroli Cæſaris victoria, quam ad flumen Albin, quo Romanorum arma, duce Tiberio Cæſare, primum penetraſſe legimus, adverſus Janum Fridericum Saxonum Ducem rebus feliciſſime geſtis eſt conſecutus, Genuam nuncius affertur, majoque ineunte arx oppugnari cœptà. Ea erat in colle, ſummo admodum præcelſo loco, præruptis in ſaxis magnifice exſtructa: ejus

collis radices rivi duo tribus prope ex partibus subluunt; ex omnibus vero in circuitu partibus montes, mediocri interjecto spatio, majori altitudinis fastigio illum cingunt, quorumquæ pars ad Aquilonem vergit, imam in vallem declivem quandam planitiem protendit, in qua tormenta collocata sunt. Hieronymus, & qui illum secuti omnia administrabant, loci præsidio freti tantos sibi sumserant spiritus, ut oppugnantium conatus etiam irridere solerent. Adjuvabant eorum fortunam tempestates maximæ, quæ sunt consecutæ; nam magnitudine ac continuatione imbrium fiebat, uti tormentorum opus necessario sæpe intermitteretur, & militum officia animique languescerent; eaque res multum fiduciæ adversariis adderet, quod ii optimi argumenti sumebant loco, seque curæ esse Cœlestibus existimabant. Ad hæc adversa illud etiam accessit, quod tot, toties, tantisque inflammandis tormentis pulvis minime suppetebat, isque ex longinquis locis erat comparandus. Præterea nonnulla tormenta, quæ assiduas inflammationes ferre non potuerant, perfracta, disjectaque sunt miserabili cum administrorum cæde. His de causis, & quod etiam tacitis secum cogitationibus repetebant, ejus arcis oppugnatio-

tionem frustra a Gallorum Rege paulo supra nostram memoriam fuisse susceptam, plerique vehementius perturbati, rem, vel turpem, vel certe non optatum exitum habituram arbitrabantur. Ceterum omnes difficultates vincit assiduus una in re labor, animique magnitudo. Vis tormentorum muri partem tandem perfregit, majoresque in singulos dies edere cœpit ruinas: tum milites stipendii spe eo introducti, quod id non esset persolutum, pene seditionem facere, ceterique, quod & ab omni præsidiorum spe, & a fortuna deserebantur, timidius de salute sua cogitare cœperunt. Quanquam perinde quasi accepta detrimenta levi momento æstimarent, nullam timoris significationem præseferebant, nullamque partem nocturni temporis ad ea resarcienda atque paranda, quæ defensioni opportuna esse viderentur, intermittebant. Ceterum postquam tormentorum impetus magis introrsus penetravit, eorumque domicilia attigit, fœdo pulvere ac tenebris omnia complevit, inopinato malo perculsi illam animi contentionem, quæ in omnibus rebus efficiendis potiorem virtutis locum obtinet, facitque, ut qui etiam duriores partes defendendas susceperint, discedant persæpe superiores, penitus remittunt,

&

& de tractandis deditionis conditionibus deliberant. Hieronymus Garaventa, & Thomas Afferetus deliguntur, qui ad Augustinum Spinulam descendant, & cum eo de compositione colloquantur. Fuit eorum oratio gravitatis atque ostentationis plena, ut non ab eo, qui rebus suis diffideret, sed quasi a victore, cujus arbitrio victi accipere conditiones debeant, venire videretur. Itaque Hieronymi postulata ubi sunt in Senatu audita, mediocrem quendam omnibus risum moverunt. Interim Augustinus Spinula, præconibus circummissis, pronunciari jubet, si quis vellet intra certas horas ad se transire, id ei sine periculo licere; post id tempus non fore potestatem: quo factum est, ut duo ex arce, commodam occasionem nacti, profugerint. Ea spe, quam primum sibi maximam fecerat, dejectus Hieronymus paulo post eo descendit, ut polliceatur, se arcem ea sub conditione relicturum, si cum armis rebusque suis libera sibi abeundi potestas fiat. In hujusmodi compositionis conditionem Senatus, biduo disputationibus exstracto, tum studio eorum qui Fliscorum familiæ favebant, tum pro ea mansuetudine atque humanitate, quæ multis insita est, descenderat; cum interea venit illis in mentem dubitare, ne post-

quam

quam ex arce essent egressi, eos nihilominus Andreas Doria in hostium numero haberet: proinde, quo ab ipsius armis essent tuti, iterque sibi ad salutem, quo vellent, sine periculo facere liceret, postularunt, ut, Doriæ diplomate interposito, sibi caveretur. Re non impetrata, omni spe repulsi, quo jam se verterent, non habebant. De summa rerum inter se deliberantibus id consilium omnibus maxime probabatur, ut silentio noctis ex arce profugerent. Dissensit unus Calcaneus, quod timere se diceret, ne Hieronymum gravitate corporis impeditum, atque pedestri insuetum itineri, vires essent in rupium asperitatibus defecturæ, facileque eum ab hostibus captum iri, præsertim quod summa ab iis vigilantia omnes viarum exitus observabantur, satiusque esse in deditionem venire, Senatusque clementiæ confidere, quam heri vitam in tam apertum periculum dimittere. Paucis contradicentibus superat hæc sententia. Est hoc profecto admirandum, quod cum diligenter quæsiverim, ita fuisse comperi, Calcaneum, & Verrinam, qui, sicuti creditum est, majori scelere se adstrinxerant, graviusque exspectare supplicium merito debebant, non dicam approbatores, sed auctores in primis fuisse dedi-

tio-

tionis, eamque quantum potuerint admaturasse; quos tamen constat homines fuisse acuti ingenii, rerumque non imperitos, ut mihi quidem ad occultum Cœlestium impulsum referenda esse videantur, qui voluntates hominum sæpenumero in eam partem flectunt, qua pœnam admissis facinoribus debitam sint subituri. Qui vero suspicantur, aut etiam affirmant, nescio quid proditionis intercessisse, ii gravissimorum hominum testimonio, qui rebus omnibus interfuerunt, quibusque nulla causa est, cur summam non adhibeam fidem, facile refelluntur. Igitur secundo & quadragesimo postquam oppugnari cœperant die, inermes se dediderunt: nocte quæ est insecuta, Vincentius Calcaneus, & tres præterea, qui Janetini cædi interfuerant, facinoris socii jugulantur; deinceps vero milites, qui jure belli Hieronymi stipendio fuerant usi, incolumes dimissi; ceteri noctis facinore contaminati, partim morti, partim remis addicti. Hieronymus post longam de ipsius facto quæstionem habitam ad IV. idus julii, sententia pronunciata, securi percussus eadem in arce vitam reliquit: de Verrina idem supplicium sumtum: Desiderius Cangialancia laqueo suspensus: data deinde opera est, uti arx everteretur. Hunc exitum ha-

habuit Fliſcana conjuratio, atque ita illi Patritii, qui maxime honorati atque illuſtres hodie viverent, dum in nobiliſſima gente, patriaque clariſſima, qui eſſe poterant, eſſe noluerunt, nulli jam ſunt, æternaque poſteris ſuis acerbæ recordationis monimenta reliquerunt. Maximum ceteris documentum, ut ſtatu rerum ſuarum contenti, certa ratione moderentur appetionibus ſuis, neque aut fallacibus cogitationibus, aut aliorum conſiliis ſe abduci ſinant; memineríntque in primis, cum quid ſecum ipſi meditantur, aut aliquid moliuntur, altiſſimis ſupremi Patris ſedibus aſſidere juſtitiam.

Rebus ſedatis, ad Henricum Galliæ Regem Thomas Spinula, & Antonius Inurea Legati miſſi, qui & de patris obitu Reipublicæ nomine condolerent, & ſuſceptum illi imperium gratularentur; atque ut admodum honorifice a Rege accepti, ita & amantiſſimis verbis dimiſſi ſunt. In hoc curſu rerum Neapoli repentinus eſt excitatus motus, qui multorum animos ſuſpenſos habuit, cum incertum videretur in tam perturbatis temporibus, quem res exitum eſſet habitura. Ejus motus cauſa fuit, quod Petrus Toletanus, qui Neapolitano regno Cæſaris nomine præſidebat, Inquiſitionem adver-

adverſus hæreſes ex eo more, qui jamdiu in Hiſpania viguit, Neapoli conſtituere vellet, plebs vero, & nobilitas, & plerique nobilitatis principes communi conſilio inter ſe conjuraverant, ſe, ne id fieret, omni ratione pugnaturos, & in ea libertate, in qua ad id tempus vixerant, defendenda, eandem omnes ſubituros eſſe fortunam. Ea ardenti in ſeditione cum tres e patritia gente juvenes Petri Toletani juſſu capti fuiſſent, quod lictoribus ſuis vim attulerant, & more pecudum jugulati, itum eſt ad arma. Antonius Doria cum parata Hiſpanorum manu eo accurrit: ibi interim cædes, direptiones, incendia, teterrimique belli ex omni parte horribilis facies. Inito vero menſe auguſto, Neapolitani, cum ex legationibus ad Cæſarem miſſis nihil profeciſſent, debilitati ſuccubuerunt, & plerique patriis ſedibus relictis ad ſalutem alio contenderunt, factaque eſt in nobiliſſima urbe miſeranda ſolitudo.

Cæſar tum Germaniam tenebat, graviſſimaque eum valetudine affectum eſſe, & prope deſperatum in Italiam afferebatur. Hæc cum in dies magis confirmaretur opinio, Petrus Aloyſius Farneſius majorem militum numerum contrahere cœpit, remque militarem accuratius admini-

ſtra-

ſtrare. Magnam ea res finitimis civitatibus Cæſaris imperio ſubjectis ſuſpicionem attulit, ne ea adverſus ſe arma compararentur, novarumque rerum exſpectatione magni motus timebantur. Hæc dum ille imperio ſuo ſtabiliendo, ejuſque finibus propagandis intentus agitabat animo, interim de illius interitu clandeſtina aliorum conſilia dies & noctes concoquebantur. Nam Hieronymus Scipio Pallavicinus, Joannes Auguſtinus Anguiſciola, Joannes Aloyſius Confalonerius, & Auguſtinus Landus, cum a Farneſio eorum nonnulli multis eſſent affecti incommodis, opeſque ſuas atque auctoritatem ad deteriorem in dies ſtatum recidere viderent, contra ipſum conjuraverunt. Eſt in urbe Placentia ab ea parte, qua labitur Padus, Caſtellum haud infirmis mœnibus cinctum, quod Petro Aloyſio Farneſio domicilium ſedemque præbebat; quanquam, quod hujus loci præſidio non admodum tutus ſibi eſſe videbatur, aliam ſibi arcem ingenti opere munitiſſimam exſtruebat, eratque jam prope ad ſummum perducta ædificatio. Ubi dies illuxit facinori ab iis patrando conſtituta, quæ fuit ad III. idus ſeptembris, mane, cum jam Farneſius eſſet a cohorte relictus, & pranſus accumberet, Joannes Anguiſcio-

la

la, tribus quatuorve ex usitato more illum comitantibus, in Castellum venit, ceteri eodem modo separatim subsequuntur, confestimque dato quod inter eos convenerat signo, summa magnitudine animi suum quisque negotium aggreditur. Anguisciola, aditu ad Farnesium patefacto, districto gladio illum interimit, & sacerdotem quendam, qui tum forte ibi adfuit, quod clamorem tolleret, una occidit: Confalonerius Germanos octo, qui pro cubiculi foribus stationem habebant, eodem temporis vestigio opprimit: Augustinus Landus, & Hieronymus Scipio Pallavicinus Castelli portam occupant; custodes, & nonnullos præterea, qui eo accurrerant, interficiunt; reliquos, quos inveniunt ad xx. imbelles homines unum in locum concludunt. His rebus confectis, loci præsidio muniti cadaver ex edito loco proferunt; protumultuose concurritur; conclamant illi se communis salutis patriæque libertatis causa Tyrannum interfecisse; circummittuntur amici, auctoresque idonei, qui per urbem tumultum sedent; exeunt ipsi, & portam, quæ est ad Eridanum, occupant. Sfortia Pallavicinus, & Alexander Interamnas, quorum alter equitibus, peditibus alter præfectus, Farnesii nomine, urbis præsidio

erant,

erant, rei novitate perturbati, desperataque defensione, ad salutem alio contendunt, atque ita in conjuratorum potestate omnia relinquuntur. His cognitis rebus, Ferrandus Gonzaga eo magno cum equitatu celeriter accurrit, factumque est, iis potissimum quos dixi procurantibus, ut illa civitas earum conditionum æquitate, quæ communi consilio comprobatæ sunt, se ad Cæsaris imperium aggregaverit.

Omnino fuit hic annus multis perturbationibus, maximarumque rerum varietate insignis, ut terror, fraus, seditio, & Martis (ut ille inquit) insatiabilis horror per totam Europam late pervaserint. Verum hæc ab aliis scriptoribus fusius explicabuntur: nos pauca complectemur, atque invita in iis etiam ipsis nostra jamdudum versatur oratio. Sed quoniam sumus in conjurationum serie, quæ inter se quodammodo quasi colligatæ esse videntur, tertia breviter est attexenda.

Julius Cibo, quem Janetini Doriæ sororem extremo superiori anno uxorem sibi adjunxisse demonstravimus, post diuturnam de principatu controversiam, quam cum matre habuit, tandem vi atque armatis hominibus Massam occupavit, ejusque oppidi arce Cosmi Medices & Andreæ

Doriæ opibus adjutus deinceps potitus eſt, quod arcis cuſtos horum Principum auctoritatem reveritus in deditionem venerit; quem tamen ille contra interpoſitam fidem una cum liberis, paucis poſt diebus interficiendum curavit. Moretus quidam, qui cædem fecerat, & quo Julius admodum familiariter utebatur, tum primum apud Ferrandum Gonzagam in ſuſpicionem eſt vocatus, quod de ea arce Regis Gallorum imperio adjungenda neſcio quid occulte moliretur. Hac illata ſuſpicione Ferrandus Gonzaga Julium per literas monet, uti privata cuſtodia Moretum aſſervandum curet, nulla præterea rei cauſa commemorata. Julius mandatum efficit, jubetque in oppido Foſdenovo idoneo conclavi Moretum concludi; verum paulo poſt, cum parum diligenter aſſervaretur, ex oppido fugit. Ob hanc cauſam accitus Mediolanum a Ferrando Gonzaga Julius, in quem hujus fugæ cadere videbatur ſuſpicio, eo ſe confert, indiligentiam ſuam fatetur conſtantiſſimo animo, probabilique excuſatione allata, omnem a ſe culpam dimovet. Ferrandus adoleſcentis ex familiæ dignitate maxime commendati excuſationem ille quidem accipit, hominemque dimittit, ſed quam de illius ingenio atque

que animo opinionem jam mente comprehenderat, minime deponit, ex eoque die ejus actiones accuratius observari cœptæ.

Interim Cæsar de Massæ arce a Julio occupata certior factus, rem ita probare videbatur, si ad concordiam deduci posset, ut quod vi occupasset, id etiam de matris voluntate obtineret, quam invitam Principatu privari haud æquum censebat. Hic Julius Cosmi Medices & Andreæ Doriæ consilium, opemque rursus implorat: illi, quod Cæsari placitum sit, demonstrant. Tum ille turbulentis perturbationum jactationibus concitatus Romam ad matrem proficiscitur, eique statim omne jus imperii, summamque rerum omnium potestatem impotenti animo tradit, rerumque novarum cupidus errantes motus cogitationum suarum ad eos scopulos appulit, ad quos paulo ante Joannem Aloysium Fliscum omnium fortunarum vitæque miserrimum naufragium fecisse viderat. Andreæ Doriæ interficiendi, (quod ob familiaritatem, quæ sibi cum eo intercedebat, facillimum fore existimabat) simulque fortunæ tentandæ, an ea occasione in Genuensem Rempublicam aliquam status mutationem posset inducere, consilium suscipit magna spe allectus, confisusque plurimum,

ſi id perfeciſſet, ad majores opes, illuſtrioremque potentiam ſibi aſcenſum comparaturum. Interim cum regio Legato frequens erat, quod quoniam ſuſpicioſum videri poterat iis, qui acutiſſime ipſius facta conſiliaque omnia dies ac noctes odorabantur, callidum commentum effingit, quo & facinus ſuum tegere, & Ferrandum Gonzagam, a quo ſibi vehementer timebat, fallere poſſet. Scribit ad eum literas admodum familiares, in quibus leviter ſignificat, propediem illum intellecturum pro ſua in Cæſarem benevolentia, ac fide, quid ſtruat & moliatur; ſignificabat autem ſe in Subalpinos venturum, & per cauſam familiaritatis, quam cum Regis Legato contraxerat, oppidum neſcio quod Cæſaris adjuncturum imperio. Ceterum ipſi Ferrando ac Doriæ jam manifeſtus erat ſceleris ſui Julius, fruſtraque ac temere ſuſcepto atque inconſultius agitato facinori ſimulatarum inſidiarum duplicis doli ſpeciem obtendebat. Roma menſe decembri egreſſus, Venetias proficiſcitur, & cum nonnullis, qui ex Fliſci conjuratione exſilio mulctati eo migrarant, colloquitur, conſiliumque communicat.

A. C. 1548. Januario menſe paucis, quibus fidebat plurimum, comitatus, exit ad facinus. Pontremulum cum perveniſſet, ibi ab

ab eo, qui illius oppidi præsidio erat, duobus acceptis vulneribus, vi capitur, protinusque Mediolanum mittitur, atque in custodiam traditus, habita quæstione, & cogitato facinore ipsius confessione patefacto, sententiaque a Cæsaris consiliariis pronunciata, ibi satis composito animo vitam relinquit. Genuenses, quibuscum Venetiis Julium conventum egisse ostendimus, hostes a Republica judicantur, eorumque familiæ e civitate exterminantur, & Octavianus Zinus sceleris conscius in carcere securi percussus est.

Interim iis octo Viris, quos ad id munus constitutos fuisse supra demonstravimus, ut si quid, quod ad Reipublicæ utilitatem pertineret, circumspicerent, id ad Senatum referrent, quatuor sunt Senatores additi; qui consiliis cum Andrea Doria diligenter communicatis auctores fuerunt, ut leges quædam, quæ ad rationem summi Magistratus pertinebant, commutarentur, quod, ut proxime cognitum fuerat, seditionem in civitate inducere posse viderentur. Eam immutationis formam non est cur ego hoc loco copiosius explicem, quandoquidem ex tabulis publicis ea promta omnibus esse potest.

Per hæc tempora cum Cosmus Medi-

ces secundus Florentiæ Dux in Plumbini possessionem pedem posuisset, in Ylva vero insula turres ac propugnacula ædificare cœpisset, atque id Genuenses non admodum æquo animo ferrent, quod navigationibus suis magnum ex ea ædificatione redundare posset incommodum, Cyprianum Pallavicinum de hac re ad Cæsarem in Germaniam Legatum miserunt. Accepta oratione illius, Cæsar respondit, *eam Cosmo potestatem ipsius consilio esse factam, illamque ædificationem propter salutem atque incolumitatem eorum locorum sibi placere, seque præstiturum, ut nihil inde incommodi Genuensibus recidere posset, neque illis dubitandum, quin propter eorum merita futuri semper ipsi essent maxime commendati, atque in primis carissimi*. Paulo vero post reditum Cypriani Pallavicini, hoc est mense julio, Maximilianus Ferdinandi Regis Romanorum filius e Cæsare Genuam venit. Ei circiter centum maxime spectandi, atque omni insigni vestimentorum genere ornatissimi juvenes ad Pontem-Decimum, & Senatus ad Porciferam Vallem, immo vero tota pene civitas obviam processerunt, omninoque ei habiti honores amplissimi. Dorianis ædibus exceptus, ibique quatriduum commoratus, maxima, quæ jam parata

erat,

erat, classe in Hispaniam profectus est, ut Mariam Austriam Cæsaris filiam matrimonio sibi conjungeret. Ei comes erat Christophorus Madrutius Cardinalis amplissimus, quem hoc seculo tum ob egregiam aspectus dignitatem, tum multo magis propter singularem animi in omni illustri genere virtutis præstantiam amant & admirantur omnes. Andreas Doria cum his una profectus est eo consilio, ut Philippum Austrium, unum atque unicum Cæsaris filium, in Italiam veheret, ædificata ad id munus maxima & rerum omnium ornatissima quinqueremi. Genuæ interim, temporibus ita exposcentibus, & quod triremium præsidium aberat, novi conscripti milites, visumque est e Reipublicæ XXVIII. nobilibus familiis, ex quibus civitas constat, XL. belli duces creare, qui in magna multitudine hominum, qui confluxuri erant, varietate atque frequentia ad tranquillam tutamque in urbe quietem retinendam advigilarent; eorumque singulis XXV. noti probatique homines attributi, qui arma ferrent.

Interea Henricus Gallorum Rex, tum animi causa, tum ut regio more ac modo populos sibi subjectos inviseret, Alpes transcendit, & Taurinum venit, paucosque

ibi dies commoratus, ita, uti venerat, admodum quietis rebus, se in Galliam recipit. Philippus Austrius triremibus, quæ erant in oris Hispaniæ, ad Dorianam classem conjunctis, cum Barcinone solvisset, intermissa profectione propter summam navigandi difficultatem, Rhodi complures dies subsedit; tandem paulo leniorem tempestatem nactus Genuam pervenit. Cum eo fuere totius fere nobilitatis Hispaniæ principes, & præsertim ætate florentes; is vero tum annum agebat xxv. Advenienti Oratores quatuor Intemelium obviam prodiere, Franciscus Lumellinus Baptistæ filius, Lucianus Spinula, Lucas Justinianus, & Bartholomæus Majolus: Savonam decem, Augustinus Lumellinus, Philippus Cattaneus, Leonardus Spinula Turrius, Vincentius Pallavicinus, Nicolaus Saulius, Dominicus Doria Nicolai filius, Joannes Grillus Vignolus, Nicolaus Grimaldus, Nicolaus Pinellus Cepolina, & Vincentius Ferrarius. Qui vero & quam insignes in urbe tum a Senatu, tum ab ipso Andrea Doria, in cujus magnificentissimis ædibus exceptus est, illi honores habiti, qui clarissimarum ex tota Italia legationum concursus facti, qui civitatis splendor, quæve amplitudo rerum fuit, longum ineptumque sit oratio-

 ne

ne perſequi. Surgebat ad Dorianas ædes pulcherrimo artificio exſtructum aſſeribus templum, in quo virtutes imperatoriæ affabre pictæ viſebantur. Templum auguſtiſſimus ille hic Princeps equeſtri ſtatua adumbratus tenebat: ad portam, quam *Vaccariam* vocant, fides ac libertas virginali habitu alto atque ad aſpectum præclaro loco poſitæ, manuumque inter ſe complexu devinctæ, fideliſſimam civitatem, plurimiſque officiis cum invictiſſimo Cæſare patre conjunctam, creſcentis illius imperii patrocinio commendare, egregiamque ejus voluntatem atque operam utilitatibus illius præſto ſemper futuras, apertis pectoribus teſtari, amantiſſimeque polliceri videbantur. Multis vero locis vel jucundarum gratulationum, vel verarum laudum, vel bonorum omnium alte ſuſpenſa elogia, atque ad ea varii, iidemque apparatiſſimi ornatus additi, illuſtrem decori ſpeciem, incredibilemque prætereuntibus oblectationem afferebant. In nobili compito, quod eſt ad templum Divi Syri, duo in unum conjuncti poſiti erant triumphales arcus, in quibus partim egregia bellicæ laudis, victoriarumque monumenta patris, quæ illi eſſent ad imitandum propoſita, partim rerum gerendarum ſimulacra, quæ

de

de illo sunt in spe posita, oculis legebantur. In Italiam primo advenientem humilis excipiebat Genua, & tanquam aditum illi, quod etiam augustissimo patri ante præstiterat, ad maximos triumphos, & ad immortalis gloriæ cursum patefaciebat. Sed quo me vis animi rapit? qui ingrediar ad ea commemoranda, quæ neque pro dignitate satis explicari possunt, & quanquam, dum spectantur, admirationem habent & pulchritudinem, non tamen cum leguntur eandem habent delectationem, eaque gravissima historiæ scribendæ ratio respuit. Quindecim omnino dies Genuæ commoratus est, atque interim in tanta hominum frequentia, quanta convenerat, ad summam rerum omnium libertatem illud accessit, quod ex moderatissima disciplina atque optimo more pacatissima visa sunt omnia.

Verum in tam moderato rerum statu ad VIII. idus decembris repentinum incommodum accidit. Hispanum hominem, nobili loco natum, qui huc ex patria fugerat, homicidii reum, legum ac justitiæ ministri, qui cohortem Principis sequuntur, casu comprehenderant, & Senatus consensu in Palatio publica custodia asservandum collocaverant. Eo igitur, quem dixi-

diximus, die, ut hominem e custodia abducant; in Palatium iidem ministri, suis cum apparitoribus stipati redeunt; libere ingrediuntur: verum ubi milites, qui in Palatii præsidiis collocati primo in aditu stationem tenebant, animadverterunt apparitorum numerum maximum subsequi, quod cum iis alii complures se conjunxerant, atque omnes ab armis igneque tormentis imposito admodum paratos, cum eorum parti introeundi facultatem fecissent, reliquos ingressu prohibent. Ibi tum, cum nonnulli paulo minus considerati, immo decertatione verborum licenter usi, vi conarentur irrumpere gladiis districtis, fit in eos celeriter impetus, duoque e vestigio interficiuntur: ceteris Gigantus Corsus, & duo Senatores, qui eo accurrerunt, salutem attulere. Eodem temporis momento ex hujus tumultus fama nescio cujus imperiti vox in vulgus emanat, Palatium occupari, libertatemque Genuensibus eripi. Ad eam vocem universi opifices ac tenuiores repente excitati, desertis domibus, tabernis occlusis, ultro auxilium Palatio ferre contendunt, eoque armati advolant. Quæ tum urbis facies fuerit, quis horror, quisve animis additus furor, vix possumus cogitatione comprehendere. Tantus tamen is armorum

rum

rum atque animorum ardor ad nutum Senatus eodem ipſo pene temporis veſtigio reſtinctus eſt, omniſque ſedatus tumultus. Dignum id quidem ac memorabile exemplum, quod Genuenſium memoriæ atque poſteritati tradatur. Id factum ſatis æquo animo tulit Philippus, quod quonam caſu, vel potius cujus imprudentia id acciderit, probe intellexit. Urbem bis inviſit: ſemel ad ædes Divi Laurentii ingreſſus tam inſigni pompa, eoque comitatus ſplendore, ut nihil in vita viderim admirabilius: iterum animi cauſa, ut Cariniani amœnitatem, murorumque amplitudinem videret. III idus decembris Mediolanum diſcedens in Germaniam ad Cæſarem ſumma rerum omnium tranquillitate profectus eſt.

J A-

JACOBI BONFADII
ANNALIUM GENUENSIUM
AB ANNO MDXXVIII.
RECUPERATÆ LIBERTATIS
USQUE AD ANNUM MDL.

LIBER QUINTUS.

NON eram nescius, cum hæc literis mandarem, fore, ut hunc laborem nostrum varia genera reprehensorum invaderent; erunt enim, & ii quidem admodum eruditi, qui me reprehendent, quod in singulis libris utar procœmiis. Quibusdam vero, cum in patrio sermone verborum splendore abundemus, & copia, ineptum videtur totum hoc: displicet latine scribere. Quidam autem acerrimi æstimatores, qui orationum formas severa trutina examinant atque distinguunt, certosque sibi proponunt auctores, quos accuratissime imitentur, genus hoc scribendi nostrum minime probabunt. Postremo complures futuros arbitror, qui me male accipiant, quod nimium exiles Annales confecerim, qui multo erant & splendidiores & gra-

gratiores futuri, si plura his essem complexus. His igitur ad singula breviter mihi hoc loco respondendum existimo.

Qui meum institutum non probant, quod procemia libris singulis adjungam, ea maxime ratione moventur, quod dicant ceteris historiarum scriptoribus cum Græcis, tum Latinis haud id esse usitatum. Atqui si de iis, quorum historiæ leguntur, vere id affirmare possunt, quod tamen nescio an de omnibus possint, quid habent explorati, quod eorum plerique, quorum scripta non exstant, præsertim in Annalibus conficiendis, quod per se sint aridiores, non hujusmodi quadam procemiorum jucunditate elegantes homines ad legendum allexerint? Hoc quidem meum institutum nonnullorum, qui ætate nostra res gestas literarum monimentis ornatissime prodiderunt, auctoritas comprobavit; neque rationem ullam certam video, quæ id refellere possit. Sit oratio nostra plana, non horrida, non inculta, plena spiritus si potest, plena veritatis. Ceterum si vel defessa, vel paulo hilarior ex brevi sua rerum circumscriptione, tanquam ex angustiis latiori campo ad non incommodam delectationem evagari interdum velit, eruditi isti, & ad tenue omnia elimantes,

quæ-

quæso ne sese opponant, ne illius crimen (si id crimen est) in musarum concilium deferant, cum sive id recte fecerim, sive non recte, si cui hæc principia minime arriserint, is inter legendum nullo negotio prætermittere possit.

Quibus autem ineptum videtur hæc latinis literis persequi, cum nostrati lingua, quæ omni orationis vel copiosæ vel elegantis ornamento abundat, præclare id facere possimus, vere dicam, iis ego quoque libenter assentior, sed tamen latina oratio veteri sua nobilitate in longinquiores regionum fines excurrit; & iis parendum fuit, qui me ad hanc provinciam vocaverunt.

Quod ad formam orationis attinet, equidem fateor, nullum mihi certum auctorem proposuisse, quem imitarer: sed cum legissem, gravissimos olim viros historiam non tam historico, quam oratorio genere conscripsisse, & probe nossem varia esse hominum judicia, nec satis explicari potuisse unquam, quæ dicendi forma maxime excellat, eam scribendi rationem sum secutus, ad quam mea me natura ferebat; atque id quidem interdum non negligenter: majorem tamen partem amare me, aut certe non odisse vel hoc nomine debe-

debebunt posteri, quod hoc tam ingenue fatear, non admodum accurate, vel quod tenuitate valetudinis haud ferre possum laborem, vel quod amici studio delectationis alio me sæpe avocarunt. Illud etiam accedit, & quidem non in postremis, quod nonnulli eorum, qui muneri nostro præsunt, attentissimi scilicet homines, & minime mali, ut ego quidem arbitror, cives me sæpe compellare, urgere, & subaccusare non destiterunt, quod non intra paucos menses opus absolverem; quibus sane admonitoribus factum est, ut sæpe mihi suboffensus fractusque animus in cursu ceciderit, & elanguerit ingenium. Abfuit igitur a me illa scribendi alacritas, quæ facit, ut ex aridis etiam naturis interdum aliquid efflorescat, quod gratum sit atque jucundum, & sine qua nihil tractari, aut exprimi potest, quod eorum, qui legunt, moveat approbationem. Quod vero plura, id est res gestas exterorum non sim complexus, facilis ea est, atque expedita defensio; nimirum quod iis ita sit visum, ad quorum judicium atque præscriptum mihi fuit elaborandum, quibus ego non valde repugnavi. Equidem (ut hunc sermonem concludam) ita mecum ipse statuo, quicunque non vel animi vel gloriæ causa, sponte

sua,

ſua, & ad arbitrium ſuum ſcribat, eum in illorum numerum, qui paulo illuſtriorem laudis obtinent locum, vix, vel potius nullo modo poſſe pervenire. Hæc ego cum a principio minime cogitarem, durum omnino munus ſuſcepi, ſuſceptum abjicere nolui, ne ſimul etiam abjicerem, quam ceteris rebus omnibus ſemper antepoſui, fidem. Quamobrem hæc paucis ante annis conſtituta, &, ut ita dixerim, infans Reſpublica infantem ſcriptorem habebit; hæc eadem præpotentis Dei fulta præſidio adoleſcet, & corroborabitur quotidie magis. Succedent item mihi ſcriptores, qui grandioris eloquentiæ lumine futuri ſint illius ſplendori & magnitudini pares: quos quidem ego ſaltem ea re juvero, quod ex meis erratis magnopere cavebunt ipſi ne errent, & incommoda, quæ me torſerunt, noſtra commemoratione admoniti vel levius ferent, vel majori anteceptæ virtutis robore muniti facile ſuperabunt. Hæc dum præclaris ingeniis, atque huic clariſſimæ urbi ſuccreſcet gloria, lateque vagabitur, ego interim una unius fidei laude contentus in ea deliteſcam.

Inſequens annus Gaſparem Grimaldum Bracellium, leni moderatoque ingenio virum, & cum prudentiæ laude, tum

A. C. 1549.

ex nobili familiæ suæ instituto latinis literis, liberalique doctrina ornatissimum, Respublica Ducem accepit: atque anni hujus primi sex menses taciti effluxerunt, neque res ulla exstitit, quæ desideret officium meum. Exierat inito vere more suo cum paratissima classe Andreas Doria, Neapolimque pervenerat. Ibi adversa maris tempestas cum ipsius navigationi aliquot dies obstitisset, interea Dracutus insignis Archipirata prope Drepanum navim Canetorum frumento onustam, rebusque omnibus instructissimam expugnat; quam cum nullo prope repugnante esset potitus, rumor tamen Genuam affertur, magnum illi periculosumque certamen fuisse cum iis, qui navim eximia virtute defenderant, gravissimoque triremium suarum accepto detrimento, saucium ipsum & fractum, non esse per totam æstatem navigaturum. Hæc vulgo credita sunt, quæ vanus scilicet rumor sparserat, nimirum (uti credibile est) callido ipsius latronis commento, quo solutiore animo essent ii, quibus erat feritas ipsius formidolosa, & paulo post, quos designarat, negligentiores factos & nec opinantes opprimeret. Id quod illi sane feliciter successit; nam dum Doria toto pene Tyrrheno mari circumvectus summo labore latronem conqui-

qui-

quirit, & in Siciliam reversus, inde Regem Tuneti, eum, cui cæcitatem filii crudelitas attulit, in Africam advehit, interim Dracutus e latibulis suis tacitus signa movet, & occulta admodum, celerique navigatione usus, pridie nonas julii, paulo antequam dilucesceret, Rapallum, quod oppidum Genua abest xx. passuum millibus, cum oppidanorum negligentia & dissensione nulli ad salutem suam excubarent, improviso occupat, totumque funditus diripit. Quam horribilis ibi tum rerum facies, quanta trepidatio, quamque miseranda omnium omnis ætatis, & utriusque sexus, e lectulis suis sine vestimento prosilientium fuga, tacita cogitatione, non sine sensu doloris sibi quisque subjiciet, beatosque populos illos esse dicet, qui ab ejusmodi periculis tuti in mediterraneis sedes fortunasque suas collocaverunt. Captivi circiter centum abducti, in quibus etiam fuere aliquot amabili forma virgines.

Sane nolim, in tam lacrimabili atque acerbo casu, rerum, quæ risum afferre possint, commemoratione lusisse videri; sed elegantis juvenis haud ignobile factum non est prorsus silentio prætereundum. Is formosissimam virginem misere multos menses amarat, & cum ad moderatum virginis inge-

nium, quid jam ſperaret, aut quid conſilii caperet, non ſatis haberet, acerbiſſimis doloribus, ita uti fit in amoris ardore, conflictatus intabeſcebat; nec ulla fere nox diem, aut noctem dies ſequebatur, quæ mœſtas ipſius querelas non audiret. Hoc igitur tantæ tempeſtatis concuſſu e ſomno excitatus, domo relictis parentibus repente exſilit, & ad amatæ puellæ ædes advolat; illamque cæteris præſenti in periculo ſibi ipſis trepide conſulentibus, metu exanimatam e lectulo arripit, & Barbarorum manibus elabens in proximos montes abducit incolumem. Ita pulcherrima virgo impetum, quem in miſeros Rapallenſes fortuna convertit, amoris beneficio ſubterfugit.

Paucis poſt diebus intra urbem graviſſimus Joannis Baptiſtæ Furnarii caſus accidit, quem breviter explicabo. Clemens quidam, qui ex Provincia genus ducens Clavari domicilium habebat, ex eo ſacerdotum ordine, quem Divus Franciſcus inſtituit, dum ex Gallia Genuam ſe reciperet, Cævæ, quod eſt oppidum in Subalpinis, juſſu Ferrandi Gonzagæ captus eſt, quod injecta ſuſpicio erat, occulte illum rebus Cæſaris inſidioſum aliquid ſtruere. Is quæſtione adhibita conſilia aperit, quæ inter Regis Galliæ miniſtros, & Joannem Baptiſtam

Fur-

Furnarium se interprete agitabantur: ea autem contra hujus Reipublicæ statum suscepta videbantur. Hujus rei Gometius Suarez, Cæsaris apud Genuenses Legatus, certior factus, Senatum admonet; pauloque post Furnarius in Palatio retentus, & in publicam custodiam traditus est. Quod factum magnæ multis admirationi, atque etiam dolori fuit. Dolebant enim, quod is vir semper habitus fuit plenus amoris, humanitatis, atque officii; porro autem mirabantur, quod, qui in rectione Reipublicæ amplissima Ducis dignitate paulo ante perfunctus, in Senatorio Procuratorum ordine insigni cum honore versaretur, is quicquam attentasset, quod esset huic Reipublicæ perturbationem ullam, aut periculum allaturum. Quæstione habita, cui Procuratores duo, nempe Troilus Negronus, & Stephanus Niger Pasqua præfuere, confitetur se per Clementem internuncium pollicitum esse Regi studium suum, & si vel obitu Andreæ Doriæ, vel alio forte casu civitas in seditionem aliquam tumultumque esset deflexa, daturum pro viribus suis operam, ut in ejus potestatem redigeretur; & quoniam amicos sibi ad eam rem complures devincire oporteret, eo nomine petitam esse pecuniam. Hæc, inquam, fatetur Furnarius;

 illud

illud tamen constantissime semper asseverat, non eam fuisse animi sui sententiam; verum eam viam esse ingressum, quod ita sperabat, quoniam alia ratione nondum potuisset, se ad pecuniam, quæ sibi a Rege debebatur, perventurum. Nam quod quæstuariam quandam salis rationem regiis facultatibus augendis accommodatam Francisco Regi per Benedictum Furnarium commonstrarat, eamque ipse Henricus postea instituerat, definitam pactione pecuniam eo sibi nomine deberi dicebat. Adjuvabat ejus causam illa ratio, quod ad facinus exsequendum nihil paratum, nihil constitutum habebat, nullusque facinoris conscius proferebatur. Contra vero multi, an quicquam Rex Furnario deberet, nec ne, haud satis exploratum esse dicebant; at illud quidem constare, tantum ab eo æris alieni esse contractum (contraxerat autem multis mutuationibus plurimum, quod ad eam diem celatum, tum omne repente patuit) ut credibile videretur ad extrema illum omnia descensurum, &, quæcunque mens illius fuisset, rem severius interpretabantur, & pro Reipublicæ majestate gravissime judicandam censebant. Est mos institutumque hujus Senatus, ut omnibus in rebus, quæ paulo majores gravioresque sunt, judicium

ad

ad Jureconſultorum prudentiam referant, quamobrem ad eam rem judicandam tres externi delecti Jurisperiti. Ii cauſa cognita ſtatuerunt, uti Furnarius, amiſſo & Senatoris & civis nomine, quoad ei vita ſuppeteret, eſſet in exſilio, & Antuerpia a Senatu unus ei circumſcriptus eſt habitandi locus; atque hoc quidem judicium, quanquam pro varia Senatorum voluntate non mediocri ſermonis controverſia exagitatum, tamen retentum eſt. Judices vero dixerant, minime ſibi dubium videri, quin tanti criminis reus eſſet morte mulctandus; & propterea nonnulla viſa eſt ſubeſſe ſuſpicio labefactatæ ſententiæ. De dignitatis gradu, in quo locati fuerant, amoti, ex urbe excedere juſſi ſunt. Furnarius autem anno jam exeunte, fide prius amicorum civium interpoſita de præſcripto ſibi loco non exceſſurum, cum jam terris nox tenebras induceret, uno dumtaxat comite in exſilium profectus eſt.

Ad v. idus novembris Paulus III. Pontifex Maximus, idemque, ſi filii cædem excipias, maxime omnium fortunatus, lectis (uti creditum eſt) Octavii nepotis ſui literis, in quibus neſcio quid, quod ad urbem Parmam pertinebat, non ad ipſius ſenſum & voluntatem liberius

ſcriptum erat, vehementiori perturbatione commotus, in febrim ſubito incidit, & ex ea diem ſuum obiit.

A. C. 1550. Initio conſequentis anni ex Mauritania Molimanſorus Valeſii Gamoræque Rex Genuam venit. Ipſius adventus ea cauſa fuit; quod, cum ejus regnum Seriphus occupaſſet, ad Cæſarem in Germaniam proficiſcebatur, auxilium ab eo imploraturus. Nam Seriphus hic (hoc autem nomine ii appellantur, qui ſunt ex Maumethi genere orti) cum adverſus majorem natu fratrem bellum ſuſcepiſſet, eo devicto, multo magis ad imperii gloriam animo accenſus, ſive virtute, ſive dolo, vel potius utriſque, brevi ex humili literarum otio (nam ludimagiſter fuit) in eam magnitudinem pervenit, ut in magna Africæ parte, quæ ad Hiſpaniam ſpectat, & ad fretum Herculeum, Oceanumque vergit, latiſſime dominetur, magiſque in dies novo ſemper finitimis bello inferendo progrediatur.

Per idemque fere tempus Rex Algerii, qui ab eodem ſibi periculo metuebat, Henrico Gallorum Regi ornatiſſimam legationem miſit. Eam quinquaginta electi milites comitabantur, qui mira lacertorum pedumque virtute, & vaſta corporum proceri-

ceritate Massiliensibus, & Carolo Musæ Urbinati, amicissimo sodali meo, qui eos ibi vidit, admirationi fuerunt. Pontificia Romana Sedes VII. nonas februarii Julium III. Pontificem Maximum accepit, qui ita insignia atque illustria beneficentiæ signa dedit, eamque altitudinem, excellentiamque virtutum exstruxit animo, ut si principiis progressus, exitusque consentiant, quemadmodum cetera sidera exortus sol, sic hujus splendor amplissimus multorum Pontificum Regumque laudes sit obscuraturus. Ad eum quatuor Legati missi, Christophorus Grimaldus Roscius, Troilus Negronus ex Senatorio Procuratorum ordine, Vincentius Saulius, & Vincentius Pallavicinus, qui Senatus, totiusque civitatis nomine summum hunc illi honorem gratulentur, & obedientiam & qualescunque sunt hujus Reipublicæ opes, ex perpetuo majorum suorum instituto libentissimis animis polliceantur & deferant.

FINIS.

VARIANTES LECTIONES
E MS. CODICE (*)
BIBLIOTHECÆ DIVI MARCI.

		EDITIO.	*CODEX.*
Pag. 1.	lin. 12.	habuerunt, tum	habuerint; tamen
	19.	nulla difficultates,	nulla difficultatis,
Pag. 2.	lin. 8.	atque acerba,	(*deest*)
	15.	admodum,	(*deest*)
	21.	conflictari.	perflictari.
Pag. 3.	lin. 1.	semper	(*deest*)
	22.	etiam	(*deest*)
Pag. 4.	lin. 19.	ad septenttiones,	ad septentrionem,
Pag. 5.	lin. 10.	omnino,	(*deest*)
	11.	multas	multarum
Pag. 6.	lin. 10.	exercuerint:	exercuerant:
	22.	acceperant,	acceperunt,
	26.	variisque	contrariisque
Pag. 8.	lin. 11.	visa	(*deest*)
Pag. 9.	lin. 3.	summe	(*deest*)
	14.	Monelia,	de Monelia,

16. Doria,

(*) V. Cl. Antonius M. Zanettus Bibliothecæ D. Marci Custos in sua *Latina & Italica D. Marci Bibliotheca Codicum MSS.*, quæ prodiit anno MDCCXLI. Venetiis in fol., Codicem hunc pag. 159. hisce verbis recenset:

CODEX CCCXCVI. (a) REC. IN FOL. CHARTACEUS FOL. 52.
SÆCULI XV. (b)
JACOBI BONFADII SALODIENSIS
HISTORIÆ JANUENSIS LIBRI V.

(a) Transiit Codex hic non multis abhinc annis in D. Marci Bibliothecam ex legato Nobilissimi Doctissimique Viri Joannis Baptistæ Recanati Patritii Veneti.

(b) Perperam librarii pro sæculo XVI. sæculum XV. posuere.

EDITIO.		CODEX.
	16. Doria,	(*ubique legitur*) Auria
Pag. 11. lin.	1. data,	oblata,
	26. qui tepefacti	quæ tepefacta
	23. persistebant,	insistebant,
Pag. 14. lin.	6. molibus	mœnibus
	13. enm	tunc
Pag. 16. lin.	2. Ei	In eo
	4. hunc justitia	hunc justitia invicta
Pag. 17. lin.	1. Erix	Lerix
Pag. 19. lin.	15. præproperaque	præpropera
Pag. 20. lin.	10. ferat,	ferret,
	14. ex arce eo	ex arce ægre eo
	17. at ut	atque ut
Pag. 22. lin.	28. vos	nos
Pag. 26. lin.	11. circumsidebat	circumsedebat
	27. videtur	videatur
Pag. 28. lin.	28. Etenim, &c.	(*Tota hac periodus in Codice desideratur*)
Pag. 29. lin.	11. videretur,	videtur,
Pag. 30. lin.	12. cujus	ejus
Pag. 31. lin.	6. Morigallum	Murigallum
	9. processissent,	pervenissent,
	22. aliquot,	complures,
	26. unus aut alter. &c.	(*Tota hac item periodus desideratur in Codice*)
Pag. 32. lin.	1. quem Heraldum vocant,	(*deest*)
Pag. 37. lin.	24. Sextrini,	Sextini,
Pag. 39. lin.	10. Lumellinus,	Lomellinus,
	12. Pantaleo	& Pantaleo
	13. Lumellinus,	Lomellinus,
Pag. 40. lin.	16. Alexandriam	Alexandria
Pag. 43. lin.	12. mea	mihi
Pag. 44. lin.	4. Ovada	Uvada
	10. rebus	rebus suis
	18. ea re	eam rem
Pag. 45. lin.	11. institutus	constitutus

EDITIO.	*CODEX.*
Pag. 46. lin. 8. Lelmum	Lelmium
Pag. 50. lin. 4. quæ	qua
Pag. 51. lin. 6. miserandum	miserandum in modum
Pag. 52. lin. 4. &	at
Pag. 53. lin. 19. &	et hi
Pag. 54. lin. 3. suscepti sumus.	suscepti sumus. Hoc nobis non vis auri neque argenti, non tecta marmorea, non magni apparatus, non voluptates, non imperia præstant.
Pag. 56. lin. 3. permittitur.	committitur.
Pag. 57. lin. 17. obesse judicavit.	p. 12. ter. l. 16. obesse indicavit id, quod (ut peregrinis potius exemplis utamur quam nostris) in Phoebida Lacedæmonio Thebani, in Lacedæmoniorum item Spuriis Tarentini, & Locrenses in Dionysio olim experti sunt; & quamvis Roma a Gallis capta ex Capitolii præsidio sibi salutem invenerit, tamen ubi opes viresque imperii crevere, ex urbanis ejusmodi munimentis causæ plerumque ortæ sunt, quæ intestinas seditiones excitarunt, ac profecto peritorum approbatione non aliud quicquam arcem non esse vere dixeris, nisi paratum & firmum tyrannidis domicilium. His rebus confectis, &c.
Pag. 59. lin. 10. exemplo	exemplo fieri
Pag. 60. lin. 20. Barcinone	Barchinoniæ
27. accersi	accersiti
Pag. 61. lin. 7. illum	illum diem
Pag. 63. lin. 12. durior	clarior
Pag. 64. lin. 4. subtraxerant.	subtraxerat.
ibidem. vrrr.	vrr.
Pag. 65. lin. 7. prætermittendum	prætereundum
23. habere	habere Genuenses

25. hoc

EDITIO.	CODEX.
25. hoc	hoc in
Pag. 66. lin. 13. monet, quod	monet, ne quod
20. confcidit,	confcindit,
Pag. 67. lin. 23. federent,	federet,
Pag. 72. lin. 13. Carieram,	Catrieram,
Pag. 75. lin. 21. provehebant,	perveniebant,
26. februarii,	januarii,
Pag. 80. lin. 9. Aurius	Auria
Pag. 83. lin. 5. omitterent,	omitteret,
Pag. 87. lin. 1. juncti	vincti
16. ad nonas	ad tertium nonas
Pag. 88. lin. 22. longæ,	longe,
Pag. 95. lin. 16. extero	extorri
Pag. 96. lin. 17. æstimarent.	existimarent.
29. Sperlungæ	Spelungæ
Pag. 99. lin. 21. confcii	focii
21. Duæ &c.	In hujus anni exitu duæ &c.
Pag. 100. lin. 7. cum	(*deest*)
Pag. 102. lin. 29. late	late quotidie
Pag. 103. lin. 1. ut	ut ab
Pag. 104. lin. 12. in mediam templi fedem	in media templi fede
Pag. 105. lin. 23. Pauli	Pauli Tertii
Pag. 106. lin. 14. pravii	pervii
Pag. 107. lin. 17. prævidebatur	prævidebat
28. portui	portus
Pag. 108. lin. 22. Signo	Ad kal. junias figno
Pag. 113. lin. 19. audacter	audacea
Pag. 115. lin. 6. ex	&
23. Perducebantur	Producebantur
Pag. 116. lin. 27. effe	adeffe
Pag. 119. lin. 9. conferret	conferretur
11. proluvie	profluvio
Pag. 120. lin. 25. liberorum	liberorum capitum
Pag. 121. lin. 15. cum	cui
Pag. 123. lin. 16. praclare	præclari
Pag. 125. lin. 22. Corficam	in Corfica

Pag. 126.

EDITIO.		CODEX.
Pag. 126. lin.	9. animis	armis
Pag. 127. lin.	3. post	paulo post
Pag. 131. lin.	12. conscerpsit	concerpsit
	19. subsidio	præsidio
	23. ulliusconspirationis civilis	illius conspirantis civis
Pag. 133. lin.	2. addicti,	addicti sunt.
	17. agere,	egit,
Pag. 136. lin.	6. ad complures insulas,	complures dies ad insulas,
	21. Urbani &c.	*(Tota hæc periodus in Codice desideratur)*
Pag. 142. lin.	6. Pracam	Pragam
	17. Messanam,	Messanam revertitur,
Pag. 145. lin.	22. totius	totius civitatis
Pag. 155. lin.	29. resque erant ad extremam exspectationem, cum ex ea parte,	resque ad extremum adducta discrimen esse videbatur, cum præter omnium exspectationem ex ea parte,
Pag. 162. lin.	21. summo dorso	saxorum dorso
	28. Bernardum equitem	Bernardum Strorium equitem
Pag. 164. lin.	3. Carolo	Francisco
	7. jus	integrum jus
	9. Furnarius	Furnius
	12. Sequuntur &c. *usque ad finem libri.*	*(deest)*
Pag. 166. lin.	29. cum	*(deest)*
ibid.	optime	optimam
Pag. 168. lin.	3. civitatum	civium
Pag. 169. lin.	11. vetandum.	p. 36. l. 25. vetandum. Qua in re suus est quoque humilibus ingeniis locus, quorum levis interdum admonitio, mirum est quantum conferre soleat ad explicandam sapientius deliberationem. Ita videmus illustribus ædificiis parietes, qui

Pag. 180.

EDITIO.	CODEX.
	grandibus ſaxis exſtruuntur, parvorum lapidum interpoſitione optime coagmentari. Interea &c.
Pag. 180. lin. 3. ne,	ut,
Pag. 181. lin. 6. quæ	qua
20. facerent,	faceret,
Pag. 183. lin. 9. conſilio	conſilium
Pag. 184. lin. 25. in	(*deeſt*)
Pag. 188. lin. 6. affingit	fingit
Pag. 191. lin. 3. cogendo	tegendo
Pag. 195. lin. 15. occurrent	accurrent
Pag. 199. lin. 25. oppugnatorem	propugnatorem
Pag. 201. lin. 10. Adami Centurioni	Adami Centurionis
16. ſuccurrerent.	ſuccurrant.
24. Centurioni	Centurionis
Pag. 224. lin. 20. protumultuoſe	pertumultuoſe
Pag. 240. lin. 19. exprimi	exprtomi
Pag. 242. lin. 13. quam	qua

F I N I S.

IN-

INDEX

IN ANNALES

JACOBI BONFADII.

A

B

C

loniam

in

Do-

Do-

Fames

F

Gara-

atque

Gon-

Julia

Ler-

N

natus

Paf-

R

San-

Soli-

Tole-

T

V

FINIS.